

ΑΝΔΡΕΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

᾽Ομοσ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

«ΤΑ ΣΑ ΕΚ ΤΩΝ ΣΩΝ»

(ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ
ΣΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ)

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ὁμορφιά τοῦ πρωτοτύπου, τό ὁποῖο σέ ὁποιαδήποτε μετάφραση χάνει τό σφρίγος, τήν ὁμορφιά καί τήν αὐθεντικότητά του. Παράλληλα, ἡ διατήρησή του μᾶς βοηθάει νά ἔχουμε κάποια αἴσθησι τοῦ προγονικοῦ γλωσσικοῦ μας θησαυροῦ, ὁ ὁποῖος τείνει νά ἀφανισθεῖ στό σύγχρονο γλωσσικό κυκεῶνα πού ἔχει τελευταῖα κατακλύσει τή χώρα μας.

Καί μιᾶ λέξη τελευταία. Θά ἤθελα νά ζητήσω συγγνώμη ἀπό τοὺς ἀναγνώστες μου γιά τίς πολλές ἐπαναλήψεις πού παρατηροῦνται στό ἔργο μου. Αὐτό δέν γίνεται μέ τή θέλησή μου. Ὅφείλεται στή μέθοδο τῆς ἐργασίας μου, ἡ ὁποία — ὅπως εἶπα — ἀκολουθεῖ κατά πόδας τό λειτουργικό κείμενο, στό ὁποῖο ἐπανέρχονται συχνά τά αὐτά λειτουργικά βιώματα, τά τόσο συγκλονιστικά καί ἐπιπόθητα. Ὅταν ἀγαπάει κανεῖς κάτι πολύ, τό μυαλό καί ἡ καρδιά του ἐπανέρχονται συχνά στό ποθητό καί ἐράσιμο. Ἔτσι καί ἡ θεία Λειτουργία ἐπανέρχεται συχνά στά βιώματα τῆς ἱερῆς σύναξης (π.χ. τόν πόθο γιά τήν εἰρήνη), τά ὁποῖα λέει καί ξαναλέει, ἐπειδή τή γεμίζουν καί τήν ἠλεκτρίζουν. Εἶμαι, λοιπόν, κι ἐγώ ὑποχρεωμένος νά ἐπανέρομαι —μέχρις ἐνός βαθμοῦ φυσικά— στά ἴδια πράγματα, ἐρμηνεύοντας τοὺς πόθους τοῦ ἐκκλησιασματος. Ἀπό τήν ἄλλη, βέβαια, δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε, ὅτι οἱ ἐπαναλήψεις ἐμπεδώνουν βαθύτερα τήν ἀλήθεια πού ἀποσκοποῦν νά μεταδώσουν στό νοῦ καί τήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη.

Ἄν τό βιβλίό αὐτό κατορθώσει νά συγκινήσει ἔστω καί μιᾶ ὀρθόδοξη ψυχή, πέτυχε τό σκοπό του.

Α. Θ.

Ἐγγραφα στή Λέρο
τήν 20ῆ Ἰουλίου
ἐορτή τοῦ προφήτη Ἡλία.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ Λειτουργία πού χρησιμοποιεῖται σήμερα στήν Ὀρθόδοξη Καθολική Ἐκκλησία εἶναι ἡ Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτήν στήν Ἐκκλησία μας ὑπάρχουν καί ἄλλες Λειτουργίες, οἱ κυριότερες τῶν ὁποίων εἶναι:

1. Ἡ Λειτουργία Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου

Τά κεντρικά της στοιχεῖα ἀνάγονται στήν ἀποστολική ἐποχή. Ἡ σημερινή της ὁμορφία εἶναι τοῦ τέταρτου αἰῶνα μέ ὀρισμένες μεταγενέστερες προσθήκες. Ἡ Λειτουργία διαμορφώθηκε στά Ἱεροσόλυμα, ἀπό ὅπου διαδόθηκε σέ πολλές ἄλλες ὀρθόδοξες ἐκκλησίες. Εἶναι Λειτουργία ἀρχαῖοπρεπῆ, μέ πλούσιο πνευματικό καί θεολογικό περιεχόμενο. Στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία σήμερα τελεῖται τήν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου (23 Ὀκτωβρίου).

2. Ἡ Λειτουργία τοῦ ἀποστόλου Μάρκου

Εἶναι ἡ ἀρχαία Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας καί τῆς Αἰγύπτου. Κατά τή μακρόχρονη χρήση της (στήν Αἴγυπτο μέχρι τόν 13 αἰῶνα) δέχθηκε κι αὐτή μεταγενέστερες προσθήκες.

3. Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου

Γράφτηκε ἀπό τόν Ἅγιο στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας κατά τό διάστημα πού ἦταν ἐκεῖ πρεσβύτερος. Διά τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἡ Λειτουργία μεταφέρθηκε στήν Κων/πολη καί ἀπ' ἐκεῖ στήν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ὁ Βασί-

λειος ήταν πολύ αγαπητός από τότε που επισκέφθηκε την πόλη για να γνωρίσει το μοναχικό βίο.

Σε σύγκριση με τη Λειτουργία του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, η Λειτουργία του Μ. Βασιλείου είναι έκτενέστερη και θεολογικότερη¹. Στην Ἐκκλησία μας τελείται δέκα φορές το χρόνο: Τίς Κυριακές της Μ. Τεσσαρακοστής (εκτός από την Κυριακή των Βαΐων), την 1η Ἰανουαρίου (ἑορτή του Ἀγίου), τίς παραμονές των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων, τη Μ. Πέμπτη και τό Μ. Σάββατο.

4. Ἡ Λειτουργία τοῦ ἀγίου Κλήμεντος

Βρίσκεται στίς Διαταγές των Ἀγίων Ἀποστόλων διά Κλήμεντος. Γράφτηκε τόν τέταρτο αἰώνα και μᾶς δίνει πληροφορίες για τή Λειτουργία της Ἀντιοχείας. Στην Ἐκκλησία μας δέν χρησιμοποιήθηκε ποτέ.

5. Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

Ἡ Λειτουργία τοῦ ἀγίου Χρυσοστόμου — ὅπως και ἐκείνη τοῦ Μ. Βασιλείου — δέν γράφτηκε ἀπό τόν ἱερό συγγραφέα στή μορφή με τήν ὁποία ἐμεῖς τή γνωρίζουμε σήμερα. Σ' αὐτήν ὑπάρχουν πολλά προχρυσοστομικά στοιχεῖα, κυρίως ἀντιοχειακά, ὅπως και βυζαντινά². Τά στοιχεῖα αὐτά ὁ ἅγιος Πατήρ τά συνέλεξε, τά συστηματοποίησε και τά κατέταξε στή δική του Λειτουργία, στήν ὁποία βέβαια πρόσθεσε και δικές του εὐχές και ὕμνους. Μέ τό σημερινό της περιεχόμενο ἡ Λειτουργία συγκροτήθηκε μεταξύ 12ου και 15ου αἰ. Ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη διαδόθηκε σέ ὅλα τά διαμερίσματα τῆς αὐτοκρατορίας και στά ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα³.

Ἡ Λειτουργία τοῦ ἀγίου Χρυσοστόμου, διακρινόμενη για τή λιτότητα, τήν πυκνότητα και τήν πνευματική της ὁμορφιά, ἀποτελεῖ τό κέντρο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, ὄντας ιδιαίτερα αγαπητή στους ὀρθόδοξους πιστούς.

* * *

α. Ἐννοια και χαρακτηρισμός τῆς θείας Λειτουργίας

Ἡ λέξη Λειτουργία, παραγόμενη ἀπό τό λείτος = λαϊκός και τή λέξη ἔργον, σημαίνει δημόσια πράξη που γίνεται για χάρη τοῦ λαοῦ, στήν ἐκκλησιαστική δέ γλώσσα κυρίως τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Σκοπός τῆς θείας Λειτουργίας εἶναι να μετάσχουμε στό μυστικό τραπέζι τοῦ Χριστοῦ, να δεχτοῦμε μέσα μας τό σῶμα και τό αἷμα τοῦ Σωτήρα, να ἐνωθοῦμε με τό Θεό και μεταξύ μας, να πραγματώσουμε τήν ἀληθινή ἰδέα τῆς Ἐκκλησίας, να πάρουμε ἄφεση ἁμαρτιῶν και να ζήσουμε τήν αἰώνια ζωή.

Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἓνα ποιητικό δράμα, μιᾶ ἀναπαράσταση που γίνεται με προσευχές, λόγους, ὕμνους και πράξεις ἐκείνου που στή γῆ τέλεσε ὁ Χριστός, ὁ σαρκωθείς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐκπληρώνοντας τό σχέδιο τῆς θείας περί τόν ἄνθρωπο οἰκονομίας⁴. Τό σχέδιο αὐτό εἶναι τό νοικκύρεμα, ἡ διευθέτηση τῆς ὑπόθεσης τοῦ Θεοῦ ἀναφορικά με τό λογικό πλάσμα του, τόν ἄνθρωπο. Στό μέτρο που ὁ τελευταῖος ξέχασε τό Θεό, ἔφυγε ἀπό κοντά του πέφτοντας στήν ἁμαρτία, ὁ Θεός, που ἀγαπᾶ περιπαθῶς τό λογικό του δημιούργημα, ἀντέταξε τό μέτρο τῆς δικῆς του ἀπειρης φιλανθρωπίας και εὐσπλαχνίας, συλλαβῶν στήν προαιώνια βουλή του τό σχέδιο τῆς σωτηρίας και ἐπιστροφῆς τοῦ παραβάτη, τό ὁποῖο πραγματοποίησε στό πλήρωμα τοῦ χρόνου ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ἄνθρωπος ἐκ τῆς Θεοτόκου. Στή θεία Λειτουργία αἰσθητοποιεῖται τό «μέγα τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον», τό ὁποῖο ζεῖ εὐλαβικά ἡ εὐχαριστιακή σύναξη στίς κυριώτερες φάσεις του, ἀπό τή στιγμή τῆς εἰσόδου τοῦ Λυτρωτῆ στόν κόσμο, τήν ἀφθορη γέννησή του ἀπό τήν Παρθένο, τήν ἀνδρωσή του, τή λυτρωτική διδασκαλία του, τό Μυστικό Δεῖπνο, τή θυσία και τήν Ἀνάστασή του, τήν Ἀνάληψη και τήν ἔνδοξη καθέδρα του στά δεξιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα. Ὅλ' αὐτά ἡ ἱερή σύναξη δέν τά ζεῖ ἀπλά σαν μιᾶ θεωρητική ἀνάμνηση, ἀλλά σαν μιᾶ χαρισματική μέθεξη στό μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ

Η ΜΙΚΡΗ ΕΙΣΟΔΟΣ

Λέγεται Μικρή σέ αντίθεση πρός τή Μεγάλη, πού θά γίνει ἀργότερα, κατά τήν όποία θά μεταφερθοῦν τά τίμια Δῶρα ἀπό τήν Πρόθεση στήν ἁγία Τράπεζα. Κατά τή Μικρή Εἴσοδο γίνεται ἡ μεταφορά διά μέσου τοῦ ναοῦ ἀπό τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα, ὅπου βρῖσκεται μόνιμα, προπορευομένης ἀναμμένης λαμπάδας, γιά ν' ἀποτεθεῖ καί πάλι στήν ἁγία Τράπεζα. Στήν ἀρχαία ἐποχή τά πράγματα ἦσαν διαφορετικά. Ἡ εἴσοδος εἶχε τήν ἔννοια τῆς εἰσόδου τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ στόν ἱερό ναό. Ἐπαιρναν τό Εὐαγγέλιο ἀπό τό Σκευοφυλάκιο, πού ἦταν ἔξω ἀπό τό ναό, καί τό μετέφεραν στήν Ἐκκλησία, ὅπου τό τοποθετοῦσαν στόν ἄμβωνα γιά νά γίνει ἀπό ἐκεῖ τό ἱερό ἀνάγνωσμα. Τήν ἴδια στιγμή εἰσερχόταν στό ναό καί ὁ ἐπίσκοπος.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου, πού κρατᾶ ψηλά στά χέρια του ὁ ἱερέας, ἔχει καί συμβολική σημασία. Ἐπειδή τό Εὐαγγέλιο εἶναι ὁ Χριστός, ἡ εἴσοδος του ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα, συμβολίζει τήν εἴσοδο τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο, δηλαδή τή θεία ἐνανθρώπηση. Ὁ Χριστός ἔρχεται στή γῆ γιά νά φανερώσει τή θεία ἀλήθεια καί νά σταυρωθεῖ ἔκουσίως μέ σκοπό νά σώσει τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἁμαρτία.

Εὐχή τῆς εἰσόδου

Ὁ ἱερέας:

«Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καί στρατιάς ἀγγέλων καί ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποιήσον σύν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν, εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν καί συνδοξολογούντων τήν σῆν ἀγαθότητα. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμή καί προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καί

τῷ Υἱῷ καί τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν».

(Δέσποτα Κύριε καί Θεέ μας, ἐσὺ πού ἐγκατέστησες στοὺς οὐρανοὺς τάγματα καί στρατιές ἀγγέλων καί ἀρχαγγέλων γιά νά λειτουργοῦν τῇ δόξᾳ σου, κάνε ὥστε ἡ εἴσοδος μας νά γίνει εἴσοδος ἁγίων ἀγγέλων, πού συλλειτουργοῦν μαζί μας καί συνδοξολογοῦν τήν ἀγαθότητά σου. Γιατί σέ σέ-να ἀξίζει κάθε δόξα, τιμή καί προσκύνηση, στόν Πατέρα, τόν Υἱό καί τό Πνεῦμα τό ἅγιο, τώρα καί πάντα καί στοὺς ἀτέλειωτους αἰῶνες. Ἀμήν).

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ πνευματική του σάρκα, εἶναι σῶμα εὐρύ, ἐνιαῖο καί ἀδιαχώριστο. Σ' αὐτήν δέν συμμετέχουν μονάχα οἱ ἄνθρωποι πού ζοῦν καί ἀγωνίζονται στή γῆ (στρατευόμενη Ἐκκλησία), ἀλλά καί οἱ ἅγιοι πού βρῖσκονται στόν οὐρανό (θριαμβεύουσα Ἐκκλησία), μαζί μέ τά τάγματα καί τίς στρατιές τῶν ἀγγέλων.

Οἱ ἄγγελοι εἶναι ἡ πνευματική δορυφορία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι τά λειτουργικά του πνεύματα¹²³, τά ὅποια ἐξυπηρετοῦν τά σχέδια τῆς θείας περὶ τόν ἄνθρωπον οἰκονομίας. Εἶναι οἱ ὑπηρετές τῆς θείας βασιλείας, οἱ ὅποιοι παράλληλα μέ τό ὑπηρετικό ἔργο τους δοξολογοῦν ἀκατάπαυστα καί ἀνυμνοῦν τή θεία μεγαλειότητα. Εἶναι φυσικό τά λειτουργικά πνεύματα τοῦ Θεοῦ νά μὴ μένουν ἀπαθῆ καί ἀμέτοχα στή θεία τελετουργία. Ὁ ἱερέας, λέγοντας τήν εὐχή, νιώθει μυστικά τήν ἄυλη παρουσία τους. Τοὺς βλέπει μέ τά νοερά μάτια τῆς ψυχῆς του νά συνοδεύουν τό σαρκωμένο Λόγο ἐρχόμενο στή γῆ καί νά μπαίνουν μαζί του στό ἅγιο θυσιαστήριο γιά τήν τέλεση τῆς φρικτῆς μυσταγωγίας. Ἡ παρουσία τους τόν παρηγορεῖ. Δέν εἶναι μόνος. Μαζί του εἶναι καί ἡ φωτεινὴ δορυφορία τοῦ Θεοῦ, πού στά ἄυλα φτερά της παίρνει τή δέσμη του. Νιώθει χαρὰ πού ἡ ἀνθρώπινη λειτουργία εἶναι συγχρόνως καί λειτουργία ἀγγέλων. Καί μέ συγκίνηση λέγει στό Θεό: «Κύριε καί Θεέ μας, πού ἔργο τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ ἄγγελοι, τοὺς ὁποίους κατέστησες στοὺς οὐρανοὺς νά λειτουργοῦν μέ τήν ἄυλη λα-

μπρότητά τους τή μεγαλοπρέπεια τῆς δόξας σου· εὐδόκησε, Κύριε, νά τοὺς στείλεις καί τώρα ἐδῶ στήν ἱερή αὐτή σύναξη, νά εἰσέλθουν στό ἅγιο θυσιαστήριο καί νά λειτουργήσουν μαζί μας τοὺς σκοπούς τῆς θείας οἰκονομίας σου, δοξολογώντας τή θεία σου ἀγαθότητα. Γιατί σέ σένα, τόν τριαδικό Θεό, ἀνήκει κάθε δύναμη, τιμὴ καί δόξα».

Μετά τό, «*Εὐλόγησον, δέσποτα, τήν ἁγίαν εἴσοδον*», πού λέει ὁ διάκονος, καί τήν ἀπόκριση τοῦ ἱερέα: «*Εὐλογημένη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*», ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «*Σοφία· ὀρθοί*».

Ἡ ἀναφώνηση τοῦ διακόνου ἔχει σημασία. Τό «*Σοφία*» ἀναφέρεται στήν ἀτμόσφαιρα τοῦ θείου Μυστηρίου. Ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο καί ἡ εἴσοδος του μαζί μέ τοὺς ἀγγέλους στό ναό εἶναι ἀπόρροια τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ γιά νά σώσει τόν κόσμο, σοφίας πού εἶναι καταχωρημένη στό λόγο τοῦ Θεοῦ, στό ἱερό Εὐαγγέλιο¹²⁴. Οἱ πιστοί πρέπει ἰδιαίτερα νά προσέξουν, νά ἔχουν ἀνοικτό τό νοῦ τους καί τά αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς τους, γιά ν' ἀντιδράσουν ἐπάξια στή θεία φανέρωση. Ἀλλά καί τό σῶμα πρέπει νά ἔχει τήν ἴδια ἀντίδραση. Ὁ διάκονος προτρέπει τοὺς πιστούς: «*ὀρθοί*» (= ὀρθιοί). Αὐτό, γιά νά δηλωθεῖ ὁ σεβασμός τους πρὸς ὃ,τι τελεῖται στό ναό καί παράλληλα ἡ ἐτοιμότητά τους ν' ἀκούσουν πρόθυμα τό λόγο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Τό εἰσοδικόν

Λέγεται ἔτσι γιατί ὅταν ψάλλεται, οἱ ἱερεῖς εἰσοδεύουν, δηλαδή μπαίνουν στό ἱερό Βῆμα. Εἶναι στίχος ἀπό τόν ψαλμό τοῦ γ' ἀντιφώνου, πού ὁμως ὡς ἐφύμνιο ἔχει τό ἐφύμνιο τοῦ β' ἀντιφώνου.

Ἦ ἱερέας καί ὁ λαός:

«*Δεῦτε προσκυνήσωμεν καί προσπέσωμεν Χριστῷ.
Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς
σοι· Ἀλληλούϊα*».

(Ἐλάτε νά προσκυνήσουμε καί νά πέσουμε εὐλαβικά μπροστά στό Χριστό.

Σῶσε, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, πού ἀναστήθηκες ἐκ τῶν νεκρῶν, ἡμᾶς πού σοῦ ψάλλουμε· Ἀλληλούϊα).

Ἦ ἱερέας καί ὁ λαός μέ τήν ψαλμωδία τους δείχνουν, ὅτι κατανοοῦν πλήρως τήν ἱερότητα τῶν στιγμῶν. Τί κάνουν οἱ ἄνθρωποι ὅταν ὑποδέχονται τοὺς βασιλεῖς; Προσπίπτουν, δηλώνοντας τό σεβασμό τους καί μεγαλύνοντας τή βασιλική τους μεγαλειότητα. Ἦ ἱερή σύναξη μ' ἓνα στόμα προτρέπεται νά προσπέσει καί νά γονατίσει μπροστά στό Βασιλέα τοῦ παντός, τό σαρκωθέντα Λόγο τοῦ Θεοῦ, τό Θεό πού φόρεσε σάρκα κι ἦλθε σέ μᾶς νά μᾶς λυτρώσει ἀπό τήν ἁμαρτία καί τό θάνατο. Στό πρόσωπο τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τόν βλέπουμε νά εἰσοδεύει κι Αὐτός δορυφορούμενος ἀπό τίς ἐπουράνιες δυνάμεις γιά νά εὐλογήσει τή θεία Λειτουργία, στήν ὁποία συγκλίνει ὅλη ἡ λυτρωτική θεία οἰκονομία του. Ἦ πρόσπτωση τοῦ ἐκκλησιάσματος ἔχει τήν ἔννοια ἀπόλυτης λατρείας, ἡ ὁποία ἀρμόζει μόνο στόν ἀληθινό Θεό, τό δημιουργό καί κυβερνήτη τοῦ σύμπαντος. Ἦ πρόσπτωση στά κτίσματα εἶναι εἰδωλολατρία, ἐνῶ ἡ πρόσπτωση στοὺς Ἁγίους καί ὁ ἄσπασμός τῶν εἰκόνων καί τῶν ἱερῶν λειψάνων τους, εἶναι λατρεία *σχετική*, ἔκφραση τιμῆς καί σεβασμοῦ πρὸς τά ἱερά πρόσωπα τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἦ προσκύνηση τοῦ Χριστοῦ συνοδεύεται ἀπό τό αἴτημα τῆς σωτηρίας, πού, ὅπως εἶπαμε, εἶναι κυρίαρχο στίς ψυχές τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ: «*Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ...*».

Μετά τό εἰσοδικό ψάλλονται τά ἀπολυτίκια καί τό Κοιτάκιον τῆς περιόδου.

τικά του δημιουργήματα. Στην ἀθανασία αὐτὴ μετέχοντας ὁ ἄνθρωπος θεοποιεῖται. Ἡ δότη αὐτὴ ἀθανασία εἶναι ὡστόσο δίκοπο μαχαίρι. Στόν αἰῶνα τοῦ Θεοῦ μετέχοντας ὁ ἁγιασμένος ἄνθρωπος ζεῖ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴ χαρὰ τῆς θείας βασιλείας· ἐνῶ ὁ πωρωμένος, ὁ σκληρός καὶ ὁ ἀμετανόητος θά ζεῖ αἰώνια τὴν ἀθανασία του στὴν Κόλαση¹³⁰.

Τὸν τριαδικό της Θεοῦ ἡ ἱερὴ λειτουργικὴ σύναξη ψάλλει με ἀνεκλάλητη χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια. Πανηγυρίζει εὐλαβικὰ τὴ θεία παρουσία στό ναό, σεμνυνόμενη γιά τὴν ὑπέρτατη δωρεά. Ἀναβαίνοντας δέ πρός τό μυστήριό τῆς θείας ἱεραουργίας, ζητᾷ τό ἔλεος καὶ τὴ συμπάθεια τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ: «Ἐλέησον ἡμᾶς».

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Τό ἱερό Εὐαγγέλιο δέν πρέπει ἀπλά νά περιφερθεῖ καὶ νά τοποθετηθεῖ στὴν ἁγία Τράπεζα, ἀλλὰ ὁ ζωντανός λόγος του πρέπει νά ἀκουσθεῖ καὶ νά εἰσχωρήσει βαθιὰ στίς ψυχές τοῦ ἐκκλησιάσματος, νά τίς διαθερμάνει καὶ νά τίς ἁγιάσει.

Οἱ θεῖες Γραφές (Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη) κατέχουν σημαντικὴ καὶ προέχουσα θέση στὴν ὑπόσταση καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Κι αὐτό, γιατί δέν εἶναι ἀπλά φιλολογικὰ βιβλία, σάν κι αὐτὰ πού γράφουν οἱ ἄνθρωποι, στὰ ὁποῖα καταχωρεῖται ἡ γνώση καὶ ἡ σοφία τοῦ κόσμου. Ἡ ἁγία Γραφή εἶναι τό βιβλίό τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτό ὁμιλεῖ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι βιβλίό θεόπνευστο. Ὁ Παῦλος γράφει: «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος»¹³¹, ὁ δὲ Πέτρος παρατηρεῖ: «ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ»¹³². Ὁμοίως στὰ προφητικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, πρὶν ἀπὸ κάθε προφητεία διαβάζουμε: «Τάδε λέγει Κύριος», καὶ ὅταν αὐτὴ τελειώσει: «Τό γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα».

Θά μπορούσε κανεὶς νά παρεξηγήσει τὴν ἔννοια τῆς θεοπνευστίας τῆς Γραφῆς, νομίζοντας ὅτι τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὑπαγορεύει ὄχι μόνο τίς ἔννοιες ἀλλὰ καὶ τίς λέξεις ἀκόμα στόν ἱερό συγγραφέα, ὁ ὁποῖος ἄβουλα καὶ παθητικὰ δέχεται καὶ καταγράφει τὴ θεία φανέρωση. Αὐτό δέν εἶναι σωστό. Τό ἅγιο Πνεῦμα ὑπαγορεύει τὰ θεῖα νοήματα στόν συγγραφέα καὶ ἐπιστατεῖ στό νά καταγράφονται σωστά, δέν ὑποβάλλει ὅμως καὶ τίς λέξεις τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ὅπως φανερῶνει ὁ διαφορετικὸς τρόπος τῆς ἔκθεσης καὶ τῆς καταγραφῆς τῶν γεγονότων, ἀνάλογα μέ τὴν ἰδιοσυγκρασία, τό χαρακτῆρα καὶ τὴ μόρφωση ἐκάστου συγγραφέα.

Ἡ ἁγία Γραφή εἶναι ὁ ζωντανός λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος

ἀνατέμνει καί ἐλέγχει τό ἐσωτερικό ψυχικό βάθος καί τή συνείδηση τῶν ἀνθρώπων¹³³. Εἶναι λόγος φωτιστικός¹³⁴ καί ἁγιαστικός. Εἶναι μέσο διοχέτευσης τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι καί τὰ ἐκκλησιαστικά Μυστήρια. Μέ τή διαφορὰ ὅτι, ἐνῶ στά τελευταῖα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διοχετεύεται «ἐξ ἀνάγκης», δηλαδή δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τίς ὅποιες καταστάσεις καί διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γιά νά λειτουργήσει ἁγιαστικά ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτές, ἀπό τίς διαθέσεις καί τήν ἐσωτερική ἀντίδραση τῶν ἀκροατῶν. Ἡ γνώση καί ἡ ἐφαρμογή στή ζωή τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαραίτητη πρὸς σωτηρίαν, γι' αὐτό πρέπει αὐτός νά ἐνοικίει πλοῦσια στόν ἄνθρωπο. Αὐτό λέγει ρητά ὁ θεῖος Ἀπόστολος: «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνοικίητω ἐν ὑμῖν πλουσίως»^{134α}.

Ἡ ἅγια Γραφή εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη σημαντική πηγὴ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, δηλαδή τῆς ἀλήθειας πού φανέρωσε ὁ Χριστός στόν κόσμο. Δέν εἶναι ὅμως αὐτάρκης κώδικας τῆς θείας ἀλήθειας, γιατί πολλά σ' αὐτὴν εἶναι αἰνιγματικά γραμμένα, ἄλλα δέ δέν ὑπάρχουν σ' αὐτὴν¹³⁵. Τὴν ἔλλειψη αὐτὴ καλύπτει ἡ ἱερά Παράδοση¹³⁶, πού εἶναι ἡ δεύτερη πηγὴ τῆς θείας ἀποκάλυψης. Ἡ σχέση τῶν δύο αὐτῶν πηγῶν εἶναι ἀλληλοσυμπληρωματική. Ἡ ἅγια Γραφή μαρτυρεῖ γιά τὴν γνησιότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης, ἐνῶ ἡ ἱερὴ Παράδοση φυλάσσει, ἐρμηνεύει καί συμπληρώνει τὴν ἅγια Γραφή. Ὅταν λέμε Παράδοση ἐννοοῦμε τὴν ἀλήθεια πού παραδόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο στὴν Ἐκκλησία, καί ἡ ὁποία βιώνεται ζωντανά στὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν»¹³⁷.

Ἡ λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι σαφῶς βιβλοκεντρική, ὅπως βιβλοκεντρική εἶναι καί ἡ θεία Λειτουργία της. Ἡ ἀνάγνωση τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀποτελοῦσε σημαντικό στοιχεῖο στὴ Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς ζωῆς. Περί αὐτοῦ μαρτυρεῖ ὁ Ἰουστίνος, ὁ φιλόσοφος καί μάρτυρας, τὸ δεύτερο μ.Χ. αἰῶνα, ὁ ὁποῖος γράφει: «Καί τῇ τοῦ ἡλίου λε-

γομένη ἡμέρα πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγρούς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καί τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται»¹³⁸. Δηλαδή διαβάζονταν περικοπές ἀπὸ τὰ προφητικά βιβλία τῆς Π. Διαθήκης (τὸ ἔθος αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ Συναγωγή) καί ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, δηλαδή τῶν Εὐαγγελίων, τῶν Πράξεων καί τῶν ἐπιστολῶν τῆς Κ. Διαθήκης.

Σήμερα στὴν Ἐκκλησία ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν στὴ θεία Λειτουργία εἶναι διαφορετική. Ἡ ἀνάγνωση περικοπῶν ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη περιορίστηκε στὴν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ, στὴ Λειτουργία δέ διαβάζονται ὁ Ἀπόστολος καί τὸ Εὐαγγέλιο. Λείψανα μόνο διασώζονται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς Π. Διαθήκης, στά Προκείμενα, πού εἶναι στίχοι ψαλμικοὶ καί διαβάζονται πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο καί τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐνῶ δέ στὴν ἀρχὴ ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν ἦταν ἐλεύθερη, δηλαδή κατὰ τὴν ἔμπνευση τῶν ἀναγνοστῶν, μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου μπῆκε κάποια τάξη στὴν ἀνάγνωση. Τὰ ἀναγνώσματα γίνονται σὲ δύο κύκλους, ἀνάλογα μέ τοὺς κύκλους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν. Ὁ ἓνας εἶναι τὸ Κυριακοδρόμιο, δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι καί τὰ Εὐαγγέλια πού διαβάζονται κάθε Κυριακὴ. Καί ὁ ἄλλος εἶναι τὸ Μηνολόγιο, στό ὁποῖο περιλαμβάνονται οἱ Ἀπόστολοι καί τὰ Εὐαγγέλια, πού διαβάζονται στίς Δεσποτικές καί Θεομητορικές ἑορτές καί στίς ἑορτές τῶν Ἁγίων.

Μερικοὶ, ἀπὸ προτεσταντικὴ προφανῶς ἐπίδραση, κατηγοροῦν τοὺς Ὁρθοδόξους, ὅτι τάχα δέν διαβάζουν τὴν Ἁγία Γραφή. Αὐτὸ εἶναι ἀναληθές. Μπορεῖ βέβαια νά μὴ λατρεύουμε τίς Γραφές, μέ τὸν τρόπο πού τὸ κάνουν οἱ Προτεστάντες, ὅμως τίς ἀγαπᾶμε ὑπερβολικά καί τίς χρησιμοποιοῦμε σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴ λατρεία καί τὴ θεία Λειτουργία μας, γιατί—ὅπως προηγουμένως εἶπαμε— ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού ἐμπεριέχεται σ' αὐτές εἶναι λόγος ζωντανός, πού ἀρδεύει τὴν ψυχὴ μέ τὰ νάματα τῆς θείας σοφίας· εἶναι ὁ λόγος τῆς σῶζου-

σας ἀλήθειας, ὁ ὁποῖος τραβᾷ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, φωτίζοντας καί ἐνισχύοντας τόν ἄνθρωπο στή σωτηρία του¹³⁹.

Ὁ Ἀπόστολος διαβάζεται πρὶν ἀπὸ τό Εὐαγγέλιο. Εἶναι σάν προπομπός τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἀνάγνωσή του δέν εἶναι ἀπλό διάβασμα, δηλαδή ἀνάγνωση πεζή, ἀλλ' ἐμμελής ἀπαγγελία, κάτι μεταξύ τοῦ ἄσματος καί τῆς ἀπλῆς ἀνάγνωσης. Τό εἶδος αὐτό τῆς ἀνάγνωσης χαρακτηρίζει τήν ἐκφώνηση καί ὅλων τῶν λειτουργικῶν εὐχῶν.

Ὁ διάκονος ἐφιστᾷ τήν προσοχή τοῦ ἐκκλησιάσματος. «Πρόσχωμεν», τούς λέγει, δηλαδή νά προσέξουμε. Νά μαζέψουμε τό νοῦ καί τήν καρδιά μας, γιά ν' ἀκούσουμε ὅσο πῶς προσεκτικά γίνεται τό λόγο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀναγνώστης ἐκφωνεῖ τόν στίχο τοῦ Ἀποστόλου.

Ὁ διάκονος: «Σοφία». Αὐτό πού θ' ἀκούσετε δέν εἶναι σοφία ἀνθρώπινη, ἀλλά σοφία τοῦ Θεοῦ, ὁ λόγος του ὁ λυτρωτικός καί αἰώνιος. Κι ἐφ' ὅσον ὁ λόγος αὐτός εἶναι ἱερός, μέ ἱεροπρέπεια καί κατάνυξη πρέπει νά τόν ἀκούσουμε, γιά νά σπαρεῖ στίς ψυχές μας καθαρός καί νά καρποφορήσει τήν αἰώνια ζωή.

Ὁ ἀναγνώστης λέγει τήν ἐπιγραφή τοῦ Ἀποστόλου. Καί ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ καί πάλι «Πρόσχωμεν». Κατόπιν ἐκφωνεῖται τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα.

Κατά τή διάρκειά τῆς ἀνάγνωσης τοῦ Ἀποστόλου γίνεται ἀπό τόν ἱερέα ἡ θυμίαση, ἡ ὁποία ἔχει συμβολική σημασία. Κατά τόν Γερμανό Κωνσταντινουπόλεως «ὁ θυμιατήρ δεικνύει τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ· τό πῦρ τήν θεότητα, ὁ εὐώδης καπνός μὴνύει τήν εὐωδία τοῦ ἁγίου Πνεύματος προπορευομένην»¹⁴⁰.

Μετά τό πέρας τοῦ Ἀποστόλου ὁ ἱερέας εὐλογεῖ τόν ἀναγνώστη: «Εἰρήνη σοι τῷ ἀναγινώσκοντι», δηλ. εἰρήνη σέ σένα πού ἀναγινώσκεις. Τήν ἴδια ὥρα ὁ χορός ψάλλει τό «Ἀλληλουάριον», δηλ. τό Ἀλληλούϊα, τρεῖς φορές. Εἶναι ἕνας χαρούμενος χαιρετισμός στόν Κύριο, πού ἔρχεται στή σύναξη τῶν πιστῶν. Κατά τόν Θεόδωρο Ἀνδίδων «εἶναι ἀγγελική

ἕμνωδία, γιά νά γίνει γνώριμο ἐκ τῶν ἀγγελικῶν ὕμνων καί ἀπὸ τῆ δική μας ψαλμωδία ὅτι εἶναι Θεός ὁ Χριστός, καί ὅτι εἶναι καί ἄνθρωπος ἀπὸ τῆ δική μας ψαλμωδία»¹⁴¹.

Μετά τόν Ἀπόστολο ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου. Πρὶν ἀπ' αὐτήν ὁ ἱερέας διαβάσει τή σχετική εὐχή:

«Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόανθρωπε Δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τούς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἐνθες ἡμῖν καί τόν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον ἵνα, τάς σαρκικὰς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες, πνευματικὴν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά πρὸς εὐαρέστησιν τήν σὴν καί φρονούντες καί πράττοντες. Σὺ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καί τῷ παναγίῳ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

(Λάμψε στίς καρδιές μας, φιλόανθρωπε Δέσποτα, τό καθαρὸ φῶς πού ὁδηγεῖ στή θεογνωσία σου καί ἀνοιξε τά μάτια τῆς διανοίας μας γιά νά κατανοήσουμε τὰ εὐαγγελικά σου κηρύγματα. Βάλε μέσα μας καί τό φόβο τῶν μακαρίων ἐντολῶν σου, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ καταπατήσουμε ὅλες τίς σαρκικές ἐπιθυμίες, νά ζήσουμε πνευματικά, φρονώντας καί πράττοντας ὅλα ὅσα σέ εὐχαριστοῦν. Γιατί ἐσύ εἶσαι, Χριστέ Θεέ μας, ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων μας, καί σέ σένα ἀναπέμπομε τῆ δόξα μαζί μέ τόν ἀναρχο Πατέρα σου καί τό ἀγαθὸ καί ζωοποιό σου Πνεῦμα, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς ἀτελεύτητους αἰῶνες. Ἀμήν).

Ἡ ἁγία Γραφή δέν εἶναι ἓνα κοινὸ βιβλίον πού μπορεῖ νά τό διαβάσει ὁποῖος ὁποῖος. Φυσικά μπορεῖ νά τό διαβάσει ὁ καθένας, ἀκόμα κι ἓνας μὴ χριστιανός, ἀλλὰ δέν εἶναι ἐκεῖ τό ζήτημα. Τό ζήτημα εἶναι ἂν θά μπορέσει νά τό κατανοήσει. Τό πιθανότερο εἶναι νά τό παρανοήσει, σύμφωνα μέ ὅ,τι τοῦ λέει τό μυαλό του. Κι ἂν δέν μπορέσει στό τέλος νά τό καταλά-

βει, θά τό ἀπωθήσει στήν ἄκρη. Ἡ ἅγια Γραφή, ὅπως εἶπαμε, εἶναι τό βιβλίον τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτήν ὀμιλεῖ ὁ ὑπερβατικός καί ἀκατάληπτος Θεός, ἡ σοφία τοῦ ὁποίου εἶναι ἀπρόσιτη στή φυσική ἀνθρώπινη διάνοια. Πιά νά κατανοήσεις τήν Γραφή, νά γνωρίσεις τό ἀκατανόητο βάθος της, πρέπει νά ἔχεις «νοῦν Χριστοῦ», δηλαδή ὁ νοῦς σου νά εἶναι μεταποιημένος ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ στό ἀπερινόητο μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ἄν δέν γίνει αὐτό, τό μυστηριακό βάθος τῶν Γραφῶν θά παραμείνει σκοτεινό καί ἀπλησίαστο. Ὅπως δέ κάποια φορά ὁ Αἰθίοπας¹⁴² δέν μποροῦσε νά κατανοήσει τόν προφητικό λόγο τῆς Π. Διαθήκης, ἄν προηγούμενα κάποιος δέν τόν βοηθοῦσε, ἔτσι καί κάθε ἄνθρωπος γιά νά κατανοήσει τό λόγο τῆς Γραφῆς ἔχει ἀνάγκη ἀπό κάποιον νά τόν βοηθήσει. Γι' αὐτό κι ὁ ἱερέας, πρὶν ἀπό τήν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, εὐχεται στό Θεό νά στείλει τό ἀκήρατο φῶς τῆς θεογνωσίας του στήν ἱερή σύναξιν, νά διανοίξει τά μάτια τῆς διάνοι-
ας της ὥστε νά μπορέσει νά κατανοήσῃ τό εὐαγγελικό κήρυγμα. Παράλληλα παρακαλεῖ τό Θεό νά βάλῃ στίς καρδιές τῶν προσευχομένων τό φόβον του, ὥστε, ἀφοῦ καταπατήσουν ὅλες τίς σαρκικές ἐπιθυμίες καί τά ἀπατηλά θέληγτρα τούτης τῆς ζωῆς, νά ζήσουν πνευματικά καί ἐλεύθερα, κάνοντας ἐκεῖνο μόνο στό ὅποιο εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. Ὅλα δέ αὐτά τά ζητᾷ ὁ ἱερέας ἀπό τό Χριστό, πού εἶναι ὁ φωτισμός ὄχι μόνο τῶν ψυχῶν ἀλλά καί τῶν σωμάτων τῶν πιστῶν, δηλαδή ὀλοκλήρης τῆς ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου. Στό Χριστό ἀνήκει ἡ δόξα μαζί μέ τόν ἄναρχον Πατέρα του καί τό Πνεῦμα τό ἅγιον στήν ἀτελεύτητη αἰωνιότητα.

Μετά τό πέρας τῆς εὐχῆς ὁ ἱερέας προτρέπει τοὺς πιστοὺς νά σηκωθοῦν ὀρθοὶ γιά ν' ἀκούσουν τήν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, εὐλογώντας τους μέ τήν εἰρήνην: «*Σοφία, ὀρθοί, ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Εἰρήνη πᾶσι.*»

Ἐν τῷ ἀνταποδίδει τήν εἰρήνην: «*Καί τῷ πνεύματί σου.*»

Ἐν τῷ ἀναγνώσει τῆς εὐαγγελίας: «*Ἐκ τοῦ κατά (...) ἁγίου Εὐαγγελίου τό ἀνάγνωσμα.*»

Ἐν τῷ ἀναγνώσει τῆς εὐαγγελίας: «*Πρόσχωμεν.*»

Ἐν τῷ ἀναγνώσει τῆς εὐαγγελίας: «*Δόξα σοι, Κύριε δόξα σοι.*»

Μετά τήν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ὁ λειτουργός εὐλογεῖ μέ τήν εἰρήνην τόν εὐαγγελιστή (τόν ἐκφωνήσαντα τό Εὐαγγέλιο), ἐνῶ ὁ λαός δοξάζει τό Θεό.

Σέ ὅλη τήν διαδικασίαν τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων εἶναι ἐνδεικτική ἡ συμπεριφορά τοῦ ἐκκλησιάσματος. Στήν πρόσκλησιν τοῦ ἱερέα: «ὀρθοί», σηκώνεται ὀρθοὶ ἀπό τά καθίσματα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Οἱ στιγμές εἶναι κρίσιμες. Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι παρούσα στό ναό. Ὁ λαός πρέπει νά τήν ὑποδεχθῆι μέ δέος καί κατανύξιν. Ἡ ὀρθία στάση εἶναι ἡ ἐξωτερικεύση τῶν αἰσθημάτων του. Ὅπως δέ στήν παρουσίαν βασιλέων ἢ ἄλλων ἐπισήμων οἱ ἄνθρωποι σηκώνονται ὀρθοὶ ἢ ὑποκλίνονται, ἐκφράζοντας ἔτσι τό σεβασμό καί τήν ἐκτίμησίν τους σέ συνδυασμό μέ τήν ὀφειλόμενη εὐπείθειαν καί ὑπακοήν, ἔτσι καί ἡ ἱερή σύναξις ἐγείρεται ὀρθία, γιά νά ἐκφράσῃ τά αἰσθήματα πού κατακλύζουν τήν καρδίαν της. Μετά δέ τό τέλος τῆς ἀναγωγῆς, τήν ὁποία ἀκούει μέ σιγή, εὐπρέπειαν καί μέ σκυμμένη τήν κεφαλήν, ἐκφράζει τήν χαράν καί τήν ἱκανοποίησίν της ἀπό τό ἱερό ἄκουσμα, κάνοντας τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ καί δοξάζοντας τό Θεό: «*Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι.*»

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΙΣΟΔΟΣ

Λέγεται έτσι σέ αντιδιαστολή πρὸς τή Μικρή Εἴσοδο, γιά τήν ὁποία μιλήσαμε στά προηγούμενα. Ἐνῶ σ' ἐκείνη γινόταν ἡ εἴσοδος τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καί ἡ τοποθέτησή του στήν ἅγια Τράπεζα, κατά τή Μεγάλη Εἴσοδο τά τίμια Δῶρα μεταφέρονται ἀπό τήν Πρόθεση γιά νά τοποθετηθοῦν καί αὐτά στήν ἅγια Τράπεζα. Ἐπίσης, ἐνῶ ἡ Μικρή Εἴσοδος συμβολίζει τήν εἴσοδο τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο, ἡ Μεγάλη Εἴσοδος εἰκονίζει μυστικά τό Χριστό, συνοδευόμενο ἀπό τίς οὐράνιες ἀγγελικές δυνάμεις, νά κατευθύνεται πρὸς τό θυσιαστήριο γιά νά σφαγιασθεῖ «ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς».

Ἡ Μεγάλη Εἴσοδος εἶναι σύμβολο τῆς πορείας τοῦ Χριστοῦ πρὸς τό πάθος. Εἶναι μιά ἀπό τίς μεγαλοπρεπέστερες καί σημαντικότερες στιγμές τῆς θείας Λειτουργίας, πού ἀπαιτεῖ ἀνάλογο εὐπρεπισμό τοῦ ἐκκλησιασματος, πού μπροστά στίς φοβερές στιγμές πρέπει νά ὑποδεχθεῖ τήν εἴσοδο τοῦ Βασιλέως τῶν ὄλων, μέ σύνεση, αὐτοσυγκέντρωση καί μέ βαθειά ἐνόραση τοῦ θείου δράματος πού σιγά σιγά ξετυλίγεται μπροστά του.

Ἡ Χερουβικός ὕμνος

Ἡ λαός:

«Οἱ τά Χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καί τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τόν Τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τήν βιοτικήν ἀποθώμεθα μέριμνα, ὡς τόν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι».

(Ἐμεῖς, πού μυστικά εἰκονίζουμε τά Χερουβίμ καί ψέλνουμε τόν τρισάγιο ὕμνο στή ζωοποιό Τριάδα, ἄς παραμερίσουμε κάθε βιοτική μέριμνα, γιά νά ὑποδεχθοῦμε τό Βασιλιά τῶν ὄλων).

Ἡ Χερουβικός ὕμνος εἶναι μιά σύντομη, λιτή ἀλλά καί μεγαλόπρεπη ψαλμωδία. Ἡ ἱερή σύναξη, μιμούμενη τά Χερουβίμ, πού ἀναπέμπουν ἀσταμάτητα τόν τρισάγιο ὕμνο στό Θεό, ψάλλει κι αὐτή τόν ἴδιο ὕμνο στή ζωοποιό Τριάδα. Ἡ τιμή εἶναι μεγάλη καί τό βάθος στήνεται πολύ ψηλά. Οἱ ταπεινοί ἄνθρωποι, οἱ φτωχοί καί ἐμπερίστατοι, ἀνεβάζονται στό ὕψος τῶν ἀγγέλων, ἐνώνουν μαζί τους τά πῆλινα στόματά τους καί ἀνυμνοῦν τήν τριαδική μεγαλοπρέπεια καί δόξα. Ἡ ψαλμωδία, μέλος θεῖο καί οὐράνιο, πρέπει νά γίνεται ἀργά καί ἱερόπρεπα. Ἀνάλογη πρέπει νά εἶναι καί ἡ συναισθηματική φόρτιση τῆς ἱερᾶς σύναξης. Ἡ συνάντηση γίνεται μέ τούς ἀγγέλους, ὁ δέ μέγας ἐπισκέπτης εἶναι ὁ Χριστός, πού ἔρχεται νά μᾶς πάρει μαζί του στό νοερό Γολγοθά, τό ἱερό θυσιαστήριο, νά θυσιασθεῖ γιά χάρη μας, νά μᾶς ἀνεβάσει στή θεία βασιλεία καί νά μᾶς ἐνώσει αἰώνια μέ τήν τριαδική θεότητα.

Πῶς πρέπει νά ὑποδεχθοῦμε τόν Βασιλέα τῶν ὄλων; Ὁ ὕμνος λέει μιά πολύ σπουδαία φράση: «πᾶσαν τήν βιοτικήν ἀποθώμεθα μέριμναν», πού θέλει νά πεῖ, ὅτι πρέπει ν' ἀδειάσουμε τόν ἑαυτό μας, ὥστε ἀπλοῖ καί ἀπέριπτοι, ἀνάλαφροι καί ἄυλοι – ὅσο μπορεῖ αὐτό νά γίνει – νά δεχθοῦμε στόν πυρήνα τῆς ὑπαρξῆς μας τό ἄχραντο μυστήριο τῆς θείας παρουσίας. Πρέπει, στήν ὑπέριστα θεία στιγμή, νά βάλουμε κατά μέρος κάθε βιοτική μέριμνα πού τόσο ἄγρια μᾶς στροβιλίζει στήν καθημερινότητα τῆς ζωῆς. Νά ξεχάσουμε τούς περισπασμούς καί τά προβλήματα, τίς ὑποθέσεις τοῦ βίου πού δέν μᾶς ἀφήνουν νά ἡσυχάσουμε, τεμαχίζοντας καί δηλητηριάζοντας τίς ψυχές μας. Ν' ἀποθέσουμε τό ἄγχος καί τήν ἀγωνία μέ τά ὁποῖα εἶναι ζυμωμένη ἡ καθημερινή μας συγκυρία. Ὅλες οἱ σκέψεις, ὅλοι οἱ λογισμοί, ὅλες οἱ ὑλικές ἐπιθυμίες, ὅλες οἱ κραυγές τοῦ κόσμου πρέπει νά ἡσυχάσουν, ὥστε στό καθαρό ταμεῖο τῆς ψυχῆς¹⁶⁶ μας, στόν ἄσαρκο καί ἄυλο νοῦ μας, νά τελεσθεῖ τό ἄχραντο μυστήριο τῆς θείας παρουσίας στήν προέκτασή του πρὸς τό μυστήριο τῆς ζωῆς. Ἔτσι, λοι-

πόν, μέ ἡρεμία καί ἀπάθεια, μέ ἀπλότητα καί ἐνοειδή συγκέντρωση, νά εἶμαστε ἕτοιμοι νά ὑποδεχτοῦμε τόν ἐρχόμενο, τό Βασιλιά τῆς δόξης. Φυσικά αὐτά πού λέμε εἶναι λόγια ὠραία, πού ἀπηχοῦν μιὰ κατάσταση ἰδανική, πού εἶναι πολύ δύσκολο νά πραγματοποιηθεῖ. Νά ὑπάρχει ἄραγε ἔστω καί ἓνας πού νά μπορέσει νά τά πραγματοποιήσει; Ἴσως κοιτάζει ὁ καθένας τόν ἑαυτό του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει αὐτό εἶναι τό χρέος καί σ' αὐτό ὀφείλει ν' ἀνταποκριθεῖ ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τόν τρόπο καί τήν ἀντοχή του.

Εὐχή τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου

Ὁ ἱερέας:

«Οὐδείς ἄξιός τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καί ἡδοναῖς, προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης· τό γάρ διακονεῖν σοι μέγα καί φοβερόν, καί αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις Δυνάμεισι. Ἄλλ' ὁμως διά τήν ἀφατον καί ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καί ἀναλλοιώτως γεγονός ἀνθρώπος, καί ἀρχιερεύς ἡμῶν ἐχημάτισας, καί τῆς λειτουργικῆς ταύτης καί ἀναιμάκτου θυσίας τήν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἀπάντων· σύ γάρ ὁ μόνος, Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καί τῶν ἐπιγείων, ὁ ἐπί θρόνου χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν Σεραφίμ Κύριος, καί Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος Ἅγιος, καί ἐν ἁγίοις ἀναπαύομενος. Σέ τοίνυν δυσωπῶ τόν μόνον ἀγαθόν καί εὐήκοον. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ τόν ἁμαρτωλόν καί ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καί καθάρισόν μου τήν ψυχὴν καί τήν καρδίαν ἀπό συνειδήσεως πονηρᾶς· καί ἰκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ἐνδεδυμένον τήν τῆς ἱερατείας χάριν, παραστῆναι τῇ ἀγία σου ταύτῃ τραπεζῇ καί ἱεουργῆσαι τό ἅγιον καί ἀχραντόν σου Σῶμα καί τό τίμιον Αἷμα. Σοί γάρ προσέρχομαι, κλίνας τόν ἑμαυτοῦ ἀυχένα, καί δέομαί σου· μή ἀποστρέψῃς τό πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδέ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παιδῶν σου· ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναι σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρ-

τωλοῦ καί ἀναξίου δούλου τά Δῶρα ταῦτα. Σύ γάρ εἶ ὁ προσφέρων καί προσφερόμενος, καί προσδεχόμενος, καί διαδιδόμενος, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καί τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

[Κανένας ἀπ' αὐτούς πού εἶναι δεμένοι μέ σαρκικές ἐπιθυμίες καί ἡδονές δέν μπορεῖ νά ἐρχεται ἢ νά πλησιάζει ἢ νά σέ ὑπηρετεῖ Βασιλιά τῆς δόξης. Γιατί τό νά σέ ὑπηρετεῖ κανεῖς εἶναι μεγάλο πράγμα καί φοβερό καί γι' αὐτές ἀκόμα τίς ἐπουράνιες Δυνάμεις. Παρ' ὅλα αὐτά, γιά τήν ἀφατη καί ἀμέτρητη φιλανθρωπία σου, ἔγινες ἄνθρωπος χωρὶς νά τραπῆ ἢ νά μεταβληθεῖ ἡ θεία φύση σου καί ὑπῆρξες Ἄρχιερέας μας καί παρέδωκες σ' ἐμᾶς, ὡς Δεσπότης καί Κύριος τῶν ὅλων, τή λειτουργία αὐτῆς τῆς ἀναιμάκτης ἱερουργίας· γιατί ἐσύ ὁ μόνος, Κύριε, ὁ Θεός μας, πού κυριαρχεῖς στά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια, πού ἔχεις σάν θρόνο σου τά Χερουβίμ, ὁ Κύριος τῶν Σεραφίμ, καί ὁ Βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος Ἅγιος πού ἀναπαύεσαι στους ἁγίους σου, Ἐσένα λοιπόν παρακαλῶ τό μόνο ἀγαθό καί εὐήκοο· Ρίξε τό βλέμμα σου σ' ἐμένα τόν ἁμαρτωλό καί ἀχρεῖο δοῦλο σου, καί καθάρισε τήν ψυχὴ καί τήν καρδιά μου ἀπό κάθε συνείδηση πονηρῆ καί κάνε με ἰκανό, μέ τή δύναμη τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος καί ντυμένο τῇ χάρι τῆς ἱερωσύνης, νά παραστῶ στήν ἀγία σου αὐτὴ Τράπεζα καί νά ἱεουργήσω τό ἅγιο καί ἀχραντό σου Σῶμα καί τό τίμιο Αἷμα σου. Γιατί σέ σένα προσέρχομαι μέ σκυμμένο τόν ἀυχένα καί σέ παρακαλῶ· Μὴ γυρίσεις τό πρόσωπό σου ἀπό μένα καί μέ διώξεις ἀπό τά παιδιά σου· Ἄλλ' ἀξίωσέ με τόν ἁμαρτωλό καί ἀνάξιο δοῦλο σου νά σοῦ προσφέρω τά δῶρα αὐτά. Γιατί ἐσύ εἶσαι ἐκεῖνος πού προσφέρεις καί προσφέρεσαι καί συγχρόνως δέχεσαι τά δῶρα καί μεταδίδεις (στους πιστούς), Χριστέ καί Θεέ μας, καί σέ σένα ἀναπέμπομε τῇ δόξα, μαζί μέ τόν ἀναρχο Πατέρα σου καί

τό πανάγαθο καί ζωοποιό Πνεῦμα σου, τώρα καί πάντα καί στούς ἀτελεύτητους αἰῶνες. Ἀμήν].

Ἡ εὐχή τοῦ Χερουβικοῦ εἶναι προσωπική εὐχή τοῦ ἱερέα, τήν ὁποία λέγει μυστικά μπροστά στό ἅγιο θυσιαστήριο. Εἶναι μία ἀπό τίς πιό σημαντικές εὐχές τῆς θείας Λειτουργίας, διακρινόμενη γιά τό πλούσιο πνευματικό βάθος της καί τό θεολογικό της περιεχόμενο. Ὁ ἱερέας ἱκετεύει τό Θεό νά τόν βοηθήσει νά τελέσει ἐπάξια τή θεία ἱερουργία, μέχρις ἐκεῖ πού φτάνει ἡ ἀνθρώπινη ἀντοχή.

Μετά τό Χερουβικό ὕμνο, πού ἀπαιτεῖ ἀπό τή σύναξη νά ἀποθέσει ὁ,τι ψυχολογικό καί αἰσθησιακό τή φορτίζει μαζί μέ κάθε βιοτική μέριμνα, γιά νά ὑποδεχθεῖ τό Βασιλέα τῶν ὅλων, ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ ἱερέα νά παρασταθεῖ «ἐνώπιος ἐνώπιω» στό Θεό καί νά ἐκζητήσει τό ἔλεος καί τήν ἀγάπη του. Καί δέν πρόκειται ἀπλά νά ὑποδεχθεῖ τό Θεό πορευόμενο πρὸς τό ἐκούσιο πάθος, ἀλλά καί νά τελέσει τήν ἴδια φοβερή θυσία, πού τέλεσε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός στό ὑπερῶο τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἀρχίζει μέ βαθεῖα ἐξομολόγηση· «Κύριε, λέει στό Θεό, κάνενας πού διατηρεῖ δεσμό μέ σαρκικές ἐπιθυμίες καί ἡδονές δέν μπορεῖ νά σέ πλησιάσει καί νά ὑπηρετήσῃ τό ἄχραντό σου μυστήριον». Φυσικά αὐτό δέν λέγεται ἀπόλυτα καί αὐστηρά, γιὰτί ὑπάρχουν καί ἔγγαμοι κληρικοί, πρεσβύτεροι καί διάκονοι. Τό πιό σωστό εἶναι νά δοῦμε καί νά ἐντοπίσουμε τή συζυγική συνένωση στά φυσιολογικά της ὄρια, ὅσα θεωροῦν σωστά οἱ ἄνθρωποι καί ὁ Θεός τά εὐλογεῖ. Αὐτά δέν ἀντιβαίνουν πρὸς τήν ἱερότητα τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Ἄλλα εἶναι πού βαραίνουν· τό ἔξαλλο πάθος καί ἡ ἀχαλίνωτη ὁρμή καί ἡ ἀφυσικότητα πού μολύνουν καί ἐξευτελίζουν τόν ἄνθρωπο. Ὅπως κι ἂν ἔχει τό πράγμα, ὅλοι εἴμαστε κάτω ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ καί μιά ἀκόμα ἐπίμονη πονηρή ματιά¹⁶⁶ μᾶς κάνει ἐνοχοὺς ἀπέναντι στό Θεό.

Ὁ ἱερέας φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νά ἀναλογισθεῖ ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ Μυστηρίου εἶναι δύσκολη καί σ' αὐτές ἀκόμα τίς ἐποουράνιες Δυνάμεις.

Ἀπό τό ὕψος τῶν σκέψεων του αὐτῶν ὁ ἱερέας ἀναλογίζεται καί τή σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου: «Εἶναι ἀδύνατη ἡ φύση μας καί ἀνάξια νά σέ ὑπηρετήσῃ, Κύριε· ὥστόσο δέν ξεχνᾶμε ὅτι ἐσύ, ὁ ἄπειρος τοῦ Πατρός Λόγος, γιά τή δική μας σωτηρία πῆρες τήν ἐπίκληση φύση μας καί ἔγινες ἀληθινός ἄνθρωπος, χωρίς νά τραποῦν καί ν' ἀλλοιωθοῦν οἱ δύο φύσεις σου· ὅτι ἔγινες ὁ ἴδιος Ἀρχιερέας τῆς ἄπειρης θυσίας σου, τήν ἱερουργία τῆς ὁποίας παρέδωσες σ' ἐμᾶς τούς ἀνάξιους νά συνεχίσουμε. Ἐσύ, πού εἶσαι ὁ μόνος Δεσπότης τοῦ σύμπαντος, πού ἔχεις σάν θρόνο σου τά ἄυλα φτερά τῶν ἀγγέλων, ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος Ἅγιος πού ἀναπαύεσαι στούς ἁγίους σου, ρίξε μιά σπλαχνική ματιά καί σ' ἐμένα τόν ταπεινό καί ἀνάξιο δοῦλο σου. Καθάρισέ μου τήν ψυχὴ ἀπό κάθε συνείδηση πονηρῆ, πού εἶναι τόσο στενά δεμένη μέ τήν ἁμαρτωλότητα τῆς φύσης μου. Καί μιά καί μ' ἔκρινες ἄξιο νά ντυθῶ τή χάρι τῆς ἱερωσύνης, δῶσε μου δύναμη νά πλησιάσω ἀκατάκριτα στό φοβερό σου θυσιαστήριο, καί νά τελέσω τό ὑπέρτατο μυστήριον τῆς ἄπειρης λυτρωτικῆς θυσίας σου. Ἰδοῦ, προσέρχομαι στήν ἀγάπη καί τό θεῖο σου ἔλεος· μή μέ ἀπορρίψεις ἀπό τά παιδιὰ σου. Ἄλλωστε ἡ θέση μου εἶναι ἐπικουρική στή θεία μυσταγωγία σου, γιὰτί ἐσύ εἶσαι πού προσφέρεις τή θυσία καί προσφέρεις συγχρόνως, δηλαδή θυσιάζεις τή ζωή σου· καί ἐσύ εἶσαι πού ἀγιάζεις τά Δῶρα σου καί τά προσφέρεις στά πιστά τέκνα σου. Στή δική σου ἀρχιερωσύνη¹⁶⁷, Κύριε, τήν ἀδιάδοχη καί αἰώνια καί ἀκατάλυτη μετέχω κι ἐγώ ὁ φθαρτός πηλός, πού μπροστά στό μέγεθος τοῦ ἀρχιερατικοῦ σου ἀξιώματος ταπεινά σ' εὐχαριστῶ καί σέ δοξάζω στούς αἰῶνες».

Στή λιτάνευση τῶν τιμίων Δῶρων πού γίνεται στό «ὡς τόν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι...», οἱ λειτουργοὶ κρατοῦν τά Δῶρα κατά τόν ἐξῆς τρόπο· ὁ διάκονος τό δίσκο μέ τόν ἀμνό στό ὕψος τῆς κεφαλῆς Του καί ὁ ἱερέας τό ἅγιο ποτήριο μέ τόν οἶνο σέ κανονικό ὕψος. Ἡ πομπή, ἀφοῦ περάσει ἀνάμεσα ἀπό τό λαό, καταλήγει στήν ἁγία Τράπεζα, ὅπου σκεπά-

ζονται τά τίμια Δῶρα μέ τό κάλυμμα πού λέγεται «ἀήρ». Ἡ ἀπόθεση τῶν Δώρων στήν ἁγία Τράπεζα εἰκονίζει τήν ταφή, τήν ἀνάσταση καί τήν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου¹⁶⁸.

Κατά τή διάρκεια τῆς πομπῆς ὁ ἱερέας ἢ ὁ διάκονος λέγει μεγαλόφωνα:

«Πάντων ἡμῶν μνησθεῖη Κύριος ὁ Θεός ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

(Εἶθε νά θυμηθεῖ στή βασιλεία του ὅλους ἐμᾶς ὁ Κύριος καί Θεός μας, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς ἀτελεύτητους αἰῶνες).

Ἡ μεγαλόφωνη δέηση τοῦ διακόνου εἶναι πολύ σημαντική. Σημαδεύει τό ζωτικό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας, τοὺς παλμούς, τά ὄνειρα, τήν εὐαισθησία καί τοὺς σωτηριολογικούς ὀραματισμούς τῆς Ὁρθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας: τῆ θεία βασιλεία, πού ἐξαντλεῖ τό νόημα τῆς ὑπαρξῆς στοὺς αἰώνιους φωτεινοὺς κόλπους τῆς θείας παναρχίας.

Τά λόγια αὐτά μᾶς θυμίζουν τά ἴδια ἀκριβῶς λόγια πού εἶπε στό Χριστό ὁ καλός ληστής στό μέσο τῆς ὁδύνης τοῦ μαρτυρικοῦ πάθους του¹⁶⁹. Ἦταν ἐπίσημος κακοῦργος πού ὁ νόμος τῶν ἀνθρώπων καταδίκασε σέ σταυρικό θάνατο. Φαίνεται ὅμως, ἐνάντια σέ κάθε ἀνθρώπινη φαινομενικότητα, στόν κρεμάμενο ἐκεῖνο πού σπάρραζε ἡ σκληρότητα τοῦ θανάτου, ἔπαλλε μιά πολύ ὠραία κι εὐγενική καρδιά. Ἦταν σάν ἓνα πολύτιμο διαμάντι ριγμένο στή λάσπη καί τό βοῦρκο. Ἐπάνω στό σταυρό ὁ ληστής ἔνωσε τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Εἶδε ξαφνικά τήν ἀστραπή τῆς θεότητας νά φωτίζει τά μάτια τῆς ψυχῆς του. Καί κατενόησε ἐκεῖνο πού ἦταν κρυμμένο ἀπό ἀνθρώπους καί ἀγγέλους, τόν ἄπειρο Θεό πού πέθαινε γιά τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, γιά τή δική του σωτηρία. Ἦξερε ὅτι Ἐκεῖνος ἦταν ἀθῶος, ἐνῶ ὁ ἴδιος κουβαλοῦσε μέσα του κρίματα πολλά καί δίκαια ἔπασχε. Συνετριβή ἡ ψυχὴ του καί μέσα στή σκοτεινιά καί τόν ἄγριο χειμῶνα τῆς ζωῆς του, τήν τελευταία ὥρα πρὶν ἀπὸ τό τέλος, ἀνοίχτηκε στό φῶς καί τή

θαλπωρὴ τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ζήτησε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ καί πόθησε, ὁ φαινομενικά σκληροτράχηλός αὐτός, τήν βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καί ὁ πανάγιος Θεός, πού δέν ἀφήνει ἀναξιοποίητες τέτοιες στιγμές, ἄκουσε τό πλάσμα του, τό πῆρε ἀπὸ τό σταυρό καί τό εἰσήγαγε πρῶτο στή θεία βασιλεία του: «Ἀμήν λέγω σοι σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

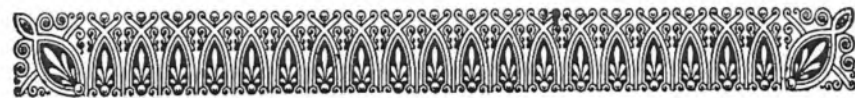
Τήν ἴδια ἀκριβῶς αἴτηση κάνει στό Χριστό καί ἡ ἱερὴ σύναξη στήν πορεία της πρὸς τό μυστήριο τοῦ Γολγοθᾶ. Ζητᾶ ἀπὸ τό Θεό νά θυμηθεῖ ὅλους μας στή φωτεινότητα τῆς βασιλείας Του. Νά κληρονομήσουμε τήν αἰώνια ζωὴ κοντά στό Θεό, ὅταν ὁ Χριστός θά ἔλθει γιά δευτέρη φορά στή γῆ, νά κρίνει τόν κόσμο. Πρὸς τή βασιλεία ἄλλωστε τοῦ Θεοῦ πορεύεται καί ὁλόκληρη ἡ θεία ἱεουργία, πού εἶναι καί ἡ ἴδια θεία βασιλεία.

νέκρωση. Θά γίνει στή βάση τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ καί μέ τή παντοδύναμη δημιουργική δύναμη τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ὅλοι ὅσοι ἀναπαύονται στά μνήματα, ἢ ὅπουδήποτε ἄλλου, ἀπό τόν Ἀδάμ μέχρι τό τέλος τοῦ κόσμου, ὅταν γίνει ἡ Δευτέρα Παρουσία θά σπάσουν τά δεσμά τῆς νέκρωσης, θά ἀναλάβουν τά σώματά τους μέ τά ὅποια ἔζησαν στή γῆ, πνευματικά καί ἄφθαρτα, καί θά παρουσιασθοῦν μαζί μέ ὄσους θά ζοῦν ὡς τότε, ἐνώπιον τοῦ θείου κριτηρίου γιά νά κριθοῦν ἀνάλογα μέ τά ἔργα τους.

Τέλος, τό ἱερό Σύμβολο σφραγίζεται μέ τήν πίστη στήν αἰώνια ζωή. Εἶναι ἡ γλυκειά προσμονή τῶν πιστῶν πού τλαιπωροῦνται στήν ἐπίγεια ζωή ἀπό τήν κακότητα τῆς ἁμαρτίας καί περιμένουν νά ζήσουν τήν αἰώνια ζωή στους κόλπους τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, στή χαρά τοῦ οὐράνιου Νυμφώνα, «ἐνθα οὐκ ἔστι πόνος οὐ λύπη οὐ στεναγμός, ἀλλά ζωή ἀτελεύτητος».

Αὐτή τήν πίστη ὁμολογοῦμε οἱ Ὁρθόδοξοι πιστοί, ὅπως τή λάβαμε ἀπό τούς πατέρες μας, καί τή ζοῦμε στήν ἁγία Ἐκκλησία μας. Εἶναι ἡ πίστη πού μᾶς ζωογονεῖ καί μᾶς τρέφει, ὁ αἰώνιος θησαυρός καί ἡ σωτηρία μας. Μέ αὐτή τήν πίστη ἔζησε πάντα ἡ Ὁρθοδοξία καί ἀντίκρισε, νικηφόρα τούς πάμπολλους ἐχθρούς της. Δυστυχῶς στίς μέρες μας καί σ' ἕνα μέρος, εὐτυχῶς μικρό, τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ ὀρθόδοξη αὐτή αἴσθηση ἀρχίζει νά ὑποχωρεῖ. Πολλοί σύγχρονοι, καί μάλιστα θεολόγοι (!), δέν πιστεύουν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὑποβαθμίζουν τά δόγματα καί τήν παράδοσή της καί ἐρωτοτροποῦν ἀσύστολα μέ τίς αἰρετικές «ἐκκλησίες» τῆς Δύσης, σπεύδοντας σέ μιά κακότεχνη «ένωση» τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Θεός νά τούς ἐλεήσει καί νά τούς φωτίσει.

Ἡ ἁγία ἀναφορά

Εἶναι τό σημαντικότερο μέρος τῆς θείας Λειτουργίας. Σ' αὐτό κατατείνουν ὅλες οἱ μέχρι τώρα εὐχές καί οἱ ψαλμωδίες τῆς ἱερῆς σύναξης, στήν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Λέγεται «Ἀναφορά», γιάτί ἡ θυσία πού τελεῖται κατ' αὐτήν ἀναφέρεται, προσφέρεται στό Θεό, στό ἐν οὐρανοῖς θυσιαστήριο τοῦ Χριστοῦ.

Μετά τήν ὁμολογία πίστεως πού γίνεται μέ εἰρήνη καί ἀγάπη, ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ:

«Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου· πρόσχωμεν τήν ἁγίαν ἀναφοράν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν».

(Ἦς σταθοῦμε μέ εὐλάβεια· ἄς σταθοῦμε μέ φόβο Θεοῦ· ἄς προσέξουμε, ὥστε νά προσφέρουμε μέ εἰρήνη τήν ἁγία ἀναφορά).

Ὁ διάκονος προσκαλεῖ σέ πνευματικό συναγερμό τούς πιστούς. Βρισκόμαστε στό κατώφλι τῆς θύρας πού ὀδηγεῖ στό ἱερό θυσιαστήριο, ἐκεῖ πού θά τελεσθεῖ ἡ φορικτή ἱερουργία. Ὁ Χριστός θά σφαγιασθεῖ ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Οἱ στιγμές εἶναι φορτισμένες μέ τεράστιο λυτρωτικό βάρος. Οἱ πιστοί πρέπει νά σταθοῦν καλά, νά σηκωθοῦν ἀπό τά καθίσματά τους, ὥστε μέ προσοχή καί αὐτοσυγκέντρωση νά μετασχουν στή φορικτή ἱερουργία. Δυστυχῶς δέν κάνουν καλά πολλοί χριστιανοί, πού παρά τό πρόσταγμα τοῦ διακόνου («στῶμεν καλῶς») κάθονται στά καθίσματά τους. Αὐτό τό κάνουν φυσικά ἀπό ἄγνοια. Ὁ διάκονος προτρέπει νά σταθοῦμε μέ φόβο, δηλαδή μέ δέος, ἐνόψει τῆς φορικτῆς τελετουργίας. Νά σταθοῦμε μέ συναίσθηση τοῦ ἱεροῦ δράματος τῆς ἱλαστικῆς θυσίας, πού θά ἐκτυλιχθεῖ μπροστά μας καί στήν

ὅποια θά μετάσχουμε στό ἄδυτο τῆς ψυχῆς μας. Ἄδιαφορία, ἀπροσεξία, μετεωρισμός τοῦ νοῦ καί σκόρπισμα τῆς καρδιάς, δέν ἔχουν χῶρο στά ἅγια τῶν ἁγίων. Πρέπει νά εἴμαστε ἐξαιρετικά προσεκτικοί (αὐτό σημαίνει τό «πρόσχωμεν»), ὥστε νά προσφέρουμε εἰρηνικά τήν ἅγια ἀναφορά. Ἐδῶ καί πάλι ἡ εἰρήνη ἔχει τόν πρωτεύοντα ρόλο. Ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς, τῆς συνείδησης, τοῦ νοῦ, χωρίς ἀνοίκειους λογισμούς καί σκέψεις καί βιοτικούς περισπασμούς καί μέ καρδιά ἐλεύθερη ἀπό ἐπιθυμίες καί αἰσθήματα κοσμικά, εἶναι ἀναγκαία γιά νά συνοδεύσουμε τόν Κύριο ἀναβαίνοντα στό Γολγοθά. Ἡ εἰρήνη αὐτή εἶναι καρπός τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος στίς ψυχές μας. Καί ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εὐλογεῖ τόν ἄνθρωπο μέ τίς δωρεές καί τά χαρίσματά του.

Στήν προτροπή τοῦ διακόνου ἡ ἱερή σύναξη ἀπαντᾷ:

«Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως».

(Προσφέρουμε εὐσπλαχνία καί εἰρήνη, θυσία δοξολογίας).

Ὁ λαός ἀπαντᾷ στήν προτροπή τοῦ διακόνου ἔχοντας συναίσθηση τῆς ἱερότητας τοῦ χώρου καί τῆς λειτουργικῆς στιγμῆς. Naί, προσφέρουμε στό Θεό μας ἐκεῖνο πού μπορούμε, σάν ἀνταπόκριση στήν ἄπειρή του δωρεά· τοῦ προσφέρουμε ἀγάπη καί εἰρήνη, θυσία δοξολογίας στό ἱερό μυστήριο. Προσφέρουμε ἐκεῖνο στό ὅποιο εὐαρεστεῖται ἡ ἄπειρή του ἀγαθότητα, τήν ἀγάπη καί τό ἔλεος τῆς καρδιάς μας μαζί μέ τήν εἰρήνη τῶν ψυχῶν μας. Αὐτό δέν δήλωσε στούς Ἑβραίους ὁ Θεός; «Ἐλεον θέλω καί οὐ θυσίαν»²⁰⁴ τοῦς φώναζε. Δηλαδή θέλω τίς καρδιές σας σπλαχνικές καί ἐλεητικές, θέλω τήν ἀγάπη σας καί τίς εἰρηνικές προσφορές σας καί ὄχι τίς ἀπλές ἑξωτερικές καί τυπικές θυσίες ζώων καί προσφορές ὑλικῶν ἀγαθῶν. Τό «ἐλεον εἰρήνης» κατά τόν ἅγιο Καβάσιλα, δέν σημαίνει ἀπλά τήν προσφορά μέ διάθεση εἰρηνική, ἀλλά τήν ἴδια τήν εἰρήνη, ἀντί ἄλλου δώρου καί θυσίας²⁰⁵. Εἶναι δέ ἡ προσφορά μας καί θυσία αἰνέσεως. Δηλαδή προσφέρουμε

στό Θεό εὐχαριστήριους ὕμνους δοξολογίας γιά ὅσα αὐτός κάνει γιά μᾶς, γιά τήν ἀγάπη καί τοῦς οἰκτιρμούς του μέ τοῦς ὁποῖους περιβάλλει τή ζωή μας, πού κυρίως προχέονται ἀπό τήν τέλεση τῆς ὑπέρατης θυσίας Του.

Στή δήλωση τοῦ λαοῦ πού εἶναι ἄριστα συντονισμένη μέ τό λειτουργικό πνεῦμα τῆς προσφορᾶς, ὁ ἱερέας εὐλογεῖ τό ἐκκλησίασμα μέ τόν τύπο τῆς τριαδικῆς εὐλογίας:

«Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶη μετά πάντων ὑμῶν».

(Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα καί ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἄς εἶναι μέ ὄλους σας).

Ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέα εἶναι καθαρά τριαδική. Εἶναι εὐλογία στήν ὅποια μετέχουν καί τά τρία πρόσωπα τῆς τριαδικῆς θεότητος. Ἀρχίζει μέ τή χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἡ χάρις πού συνέστησε τό μυστήριο τῆς λυτρωτικῆς θείας Οἰκονομίας· ἡ θεία ἐνέργεια στήν ἀγαπητική ἔκφραση τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ νά σώσει τόν πλανημένο ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀπώλεια τῆς ἁμαρτίας. Καί ἡ ὅποια ξεχύθηκε πλούσια ἀπό τό λυτρωτικό ἔργο τοῦ Σωτήρα καί κυρίως ἀπό τήν ἰλαστική θυσία του ἐπάνω στό Σταυρό. Στή χάρις αὐτή εἶναι κτισμένη ἡ Ἐκκλησία καί ριζωμένη ἡ θεία Βασιλεία.

Κατόπιν ἀναφέρεται ἡ εὐλογία στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή θεία ἐνέργεια στήν μεταδοτικότητα τῆς θείας ἀγαθότητας· γιατί ἡ θεία φύση εἶναι ἀενάως μεταδοτική. Ποτέ δέν μένει κλειστή στόν ἑαυτό της. Ἀπό τήν ἐσωτερική ἀγαπητική ἐπικοινωνία τῆς τριαδικῆς θεότητος, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ξεχύνεται (ἄνθρωποπαθῆς φυσικά ἔκφραση) γιά νά διαδοθεῖ, νά μεταδοθεῖ, νά δημιουργήσει ἔξω ἀπό τή φύση της καινούργια ὄντα, γιά νά τά κάνει μέτοχα τῆς δικῆς της μακαριότητος. Ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη²⁰⁶, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, καί στήν ἀγάπη στηρίζονται, θεμελιώνονται καί κατευ-

θύνονται τά πάντα, ὅτι ὑπάρχει καί κινεῖται στὸν τόπο καί τὸ χρόνο.

Καί τέλος, ἡ εὐλογία ἀναφέρεται στό τρίτο πρόσωπο τῆς τριαδικῆς θεότητος, στήν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Στήν κοινωνία αὐτή παρατηρεῖται μία ἀντίστροφη κίνηση. Ἐνῶ στά δύο πρῶτα πρόσωπα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ ἡ κίνηση στήν ἐξωτερικότητά της εἶναι *καθοδική*, δηλαδή ὁ Θεός συλλαμβάνει ἀχρόνως τὸ σχέδιο τῆς ἀπολύτρωσης, τὸ ὅποιο ἐν χρόνῳ πραγματοποιεῖ ὁ Λόγος πεμπόμενος ἀπὸ τὸν Πατέρα στή γῆ, μετὰ τὸ πέρας τῆς λύτρωσης ἡ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος εἶναι *ἀνοδική*. Εἶναι κοινωνία. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀξιοποιεῖ τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Χριστοῦ, ἀνεβάζοντας τὸ πεσμένο πλάσμα στό Θεό, ἀπὸ τὸν Ὅποιο τὸν ἀποξένωσε ἡ ἁμαρτία. Ἀγιάζει τὰ λογικά κτίσματα, τὰ καθαρίζει καί τὰ συνάπτει μέ τὴν θεότητα. Στή χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ τῆς σωτηρίας, ἐνώνεται μέ τὸ Θεό καί γίνεται «θείας φύσεως κοινωνός»²⁰⁷. «Ἅγιῳ Πνεύματι πᾶσα ψυχὴ ζωοῦται καί καθάρσει ὑψοῦται, λαμπρύνεται τῇ τριαδικῇ μονάδι ἱεροκρατίας»²⁰⁸, ψάλλει ὁ ἀναβαθμός.

Ὁ τριαδικὸς τύπος τῆς εὐλογίας τόσο ἐδῶ ὅσο καί σέ ἄλλα σημεῖα τῆς θείας Λατρείας, καί κυρίως στή θεία Λειτουργία, ἐκφράζει ἰδιαίτερα τὸν τριαδικὸ χαρακτήρα της. Ἡ ὀρθόδοξη Λατρεία καί εὐσέβεια εἶναι σαφῶς Τριαδοκεντρική.

Ὁ λαός, ἀνταποκρινόμενος στήν τριαδικὴ εὐλογία τοῦ ἱερέα, τοῦ τὴν ἀνταποδίδει μέ ἀγάπη καί χαρά:

«Καί μετὰ τοῦ πνεύματός σου».

(Καί μέ τὸ δικό σου πνεῦμα).

Ἡ ὀρθόδοξη Λειτουργία εἶναι μία ζωντανή κίνηση. Δέν εἶναι στατικός μονόλογος. Ὁ λαός μετέχει ζωηρά στή δέηση τῆς Ἐκκλησίας. Δέν μετέχει παθητικά στή θεία ἱεραρχία. Τὸ πληρῶμα βρίσκεται σέ διάλογο μέ τὸν ἱερέα του. Δέχεται τὴν εὐλογία καί τὴν ἀνταποδίδει. Ἀναπέμπει τὴν προσευχή καί τίς δεήσεις του σάν μέλος ὀργανικό καί συνειδητό τοῦ σώμα-

τος τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι συγκροτεῖται ἡ «λογική» λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ὁ ἱερέας συνεχίζει:

«Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας»

(Ἄς ὑψώσουμε πρὸς τὰ ἄνω τίς καρδιές μας).

Ὁ χρόνος ἐπείγει. Οἱ λειτουργικὲς στιγμὲς λιγοστεύουν. Ἡ ἱερὴ σύναξη βρίσκεται ἓνα βῆμα μπροστά στήν φρικτὴ λειτουργία τοῦ Μυστηρίου. Εἶναι καιρὸς τῆς δέουσας προπαρασκευῆς. Ὁ ἱερέας φωνάζει· νά ὑψώσετε τίς καρδιές σας πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸ ἐπουράνιο θυσιαστήριο, ὅπου θὰ τελεσθεῖ ἀπὸ τὸ μεγάλο Ἀρχιερέα ἡ θεία μυσταγωγία. Ἡ μεταρσίωση τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιᾶς στὸν οὐρανὸ εἶναι ἡ κατάλληλη ἐνατένιση τῆς μεγάλης θυσίας. Ἄς ἀφήσουμε πίσω στή γῆ ὅλα τὰ προβλήματα της. Ἄς ἀπορρίψουμε ὅ,τι κουβαλάμε μέσα μας ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό, τοὺς λογισμούς, τίς ἐπιθυμίες, κάθε ὑλικὸ φιλόζωο αἶσθημα. Ἄς μείνουμε μόνοι στό ἐσωτερικὸ ταμεῖο τῆς ψυχῆς μας, μαζεύοντας τὸ σκόρπισμα τοῦ νοῦ μας καί τῶν ἄλλων δυνάμεων τῆς ψυχῆς, πού προκαλεῖ ἡ ἁμαρτία. Κι ἔτσι ἐνοποιημένοι νά ἐπιχειρήσουμε τὴ θεοποιὸ ἀνάβαση.

Ὁ λαὸς ἀποκρίνεται θετικά στήν προτροπὴ τοῦ λειτουργοῦ:

«Ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον».

(Τίς ἔχομε ἀνυψώσει πρὸς τὸν Κύριο).

Πόσοι ἄραγε ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔχουν σαφὴ συναίσθηση τῆς κατάφασης αὐτῆς; Ἀλήθεια, πόσοι;

Καί ὁ ἱερέας:

«Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ».

(Ἄς εὐχαριστήσουμε τὸν Κύριο).

Ἡ εὐχαριστία εἶναι τὸ εὐγενικὸ χρέος πού ἔχομε πρὸς τὸ Σωτήρα μας, πού μᾶς ἀξίωσε νά ζήσουμε τίς ἱερές καί μυσταγωγικὲς στιγμὲς· ν' ἀνυψωθοῦμε ἀπὸ τὰ γήινα ἐκεῖ ὅπου ὁ Χριστός κάθετα στά δεξιά τοῦ Θεοῦ²⁰⁹, καί πού σέ λίγο θὰ μᾶς δε-

χθει κοινωνούς τῆς φρικτῆς ἱερουργίας τοῦ Μυστηρίου του.

Καί ὁ λαός ἀπαντᾷ:

«Ἄξιον καὶ δίκαιον».

(Εἶναι ἄξιο καὶ δίκαιο).

Ὁ λαός ἐπικροτεῖ τὴν προτροπὴ τοῦ ἱερέα γιὰ ἀπόδοση εὐχαριστιῶν στὸν Κύριο. Εἶναι δίκαιο καὶ ἀξίζει νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν Κύριο γιὰ τὰ πολλά ἀγαθὰ του καὶ κύρια γιὰ τὴ θεία Λειτουργία στὴν ὁποία μᾶς ἀξίωσε νὰ συμμετάσχουμε, γιὰ τὶς δωρεές καὶ τὴ χάρη τῆς θείας ἱερουργίας του. Καὶ νὰ φαντασθεῖ κανεὶς ὅτι ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ μυσταγωγικὴ γιορτὴ ἀπουσιάζουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν χριστιανῶν. Εἶναι ἀνάξιο καὶ ἄδικο!

Μετά τὸ «ἄξιον καὶ δίκαιον» ἀρχίζει οὐσιαστικά ἡ ἁγία Ἐναφορά:

Ὁ ἱερέας διαβάζει τὴν εὐχή:

«Ἄξιον καὶ δίκαιον σέ ὑμνεῖν, σέ εὐλογεῖν, σέ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σέ προσκυνεῖν ἐν παντί τόπῳ τῆς δεσποτείας σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰεὶ ὢν, ὡσαύτως ὢν· σὺ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον. Σὺ ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. Ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ, καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων, ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν ἐνεργειῶν, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες Ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες Ἀγγέλων, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ, ἕξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά.

(ἐκφώνως)

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κερραγόντα καὶ λέγοντα».

[Εἶναι ἄξιο καὶ δίκαιο νὰ σέ ὑμνοῦμε, νὰ σέ εὐλογοῦμε, νὰ σέ δοξολογοῦμε, νὰ σέ εὐχαριστοῦμε καὶ νὰ σέ προσκυνοῦμε σέ κάθε τόπο τῆς κυριαρχίας σου. Γιατί ἐσύ εἶσαι Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, πάντοτε ὑπάρχων ὁ αὐτός (ἀμετάβλητος). Ἐσύ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον. Ἐσύ μᾶς δημιούργησες ἀπὸ τὸ μηδὲν καί, ἂν καὶ πέσαμε στὴν ἁμαρτία, μᾶς σήκωσες πάλιν καὶ δὲν ἔπαυσες νὰ κάνεις τὰ πάντα, ὥσπου μᾶς ὁδήγησες στὸν οὐρανὸ καὶ μᾶς χάρισες τὴ βασιλεία σου τὴ μέλλουσα. Γιὰ ὅλα αὐτὰ εὐχαριστοῦμε Ἐσένα καὶ τὸν μονογενὴ σου Υἱό καὶ τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον, γιὰ ὅλες τὶς φανερές καὶ ἀφανεῖς ἐνεργεσίες σου πού ἔκανες γιὰ μᾶς. Σ' εὐχαριστοῦμε καὶ γιὰ τὴ Λειτουργία αὐτή, τὴν ὁποία δέχτηκες νὰ λάβεις ἀπὸ τὰ χεῖρα μας, ἂν καὶ κοντὰ σου παρευρίσκονται χιλιάδες Ἀρχαγγελοὶ καὶ μυριάδες Ἀγγελοὶ, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ, ἕξαπτέρυγα, πολυόμματα, πετούμενα (στὸν ἀέρα), φτερωτά.

(ἐκφώνως)

Αὐτὰ ψάλλουν τὸν ὕμνο τῆς νίκης, φωνάζουν δυνατὰ, κραυγάζουν καὶ λέγουν].

Ἡ εὐχὴ τῆς ἑναφορᾶς πού διαβάζει ὁ ἱερέας εἶναι πραγματικά βαρυσήμαντη. Στὶς εὐχαριστίες τοῦ ἐκκλησιασματος προσθέτει καὶ τὶς δικές του εὐχαριστίες, μαζί μέ τὴ δοξολογικὴ ἀνύμνηση τοῦ Θεοῦ, ἐκθαμβος μπροστὰ στοῦ ἀπειρο μεγαλεῖο τῆς θεότητος. Ἐκφράζει τὴν ὑπερβατικὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὴ συλλαμβάνεται στοῦ ἀδύνατο μυαλό μας, τὸ ὁποῖο ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ τὶς ἀτέλειες καὶ τοὺς περιορισμούς πού παρατηροῦμε στὰ δημιουργήματα. Εἶναι ἡ μέθοδος τῶν ἀφαιρέσεων πού χρησιμοποιοῖ ἡ ἀποφατικὴ θεολογία γιὰ νὰ προσεγγίσει τὸ Θεό. Ἔτσι, ἐπειδὴ τὰ κτίσματα μποροῦν νὰ περιγραφοῦν μέ λέξεις καὶ αἰσθητὰ σχήματα, εἶναι ὁρατὰ καὶ

καταληπτά στή σκέψη και τό λογισμό μας και μεταβάλλονται αλλάζοντας σχῆμα και μορφή, ὁ Θεός, ὡς τό ἄπειρο και ἀπόλυτο ὄν, βρῖσκεται πέρα ἀπ' ὅλες αὐτές τίς καταστάσεις, εἶναι ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰεὶ ὢν και ὡσαύτως ὢν (δηλ. μένει πάντα ὁπως εἶναι, χωρὶς ἀλλοίωση και μεταβολή). Αὐτό δέν συμβαίνει μόνο στόν Θεό Πατέρα, ἀλλά και στόν Υἱό και τό Πνεῦμα τό ἅγιο. Ὁ Θεός νοεῖται πάντοτε ὡς τριαδικός και ὅ,τι συμβαίνει στή μία του ὑπόσταση, συμβαίνει και στίς ἄλλες. Μόνο τά ὑποστατικά ἰδιώματα τῶν προσώπων (τό ἀναρχο και ἀγέννητο, ἡ γέννηση και ἡ ἐκπόρευση) εἶναι ἰδιώματα αὐστηρῶς προσωπικά, ἀκοινώνητα και ἀμετάδοτα²¹⁰.

Στή συνέχεια ἡ εὐχή τῆς ἀναφορᾶς κάνει λόγο γιά τό ἀνθρωπολογικό δόγμα σέ συνδυασμό μέ τό δόγμα τῆς σωτηρίας. Ὁ Θεός εἶναι αὐτός πού μᾶς ἐπλασε ἀπό τό μηδέν και ὅταν ἐμεῖς ξεπέσαμε στήν ἁμαρτία, δέν μᾶς ἄφησε στήν καταστροφή και τόν ἀφανισμό, ἀλλά ἡ ἀγάπη του μηχανεύθηκε τά πάντα, ὥστε νά μᾶς γυρίσει πίσω στόν παράδεισο πού ἀφήσαμε, και νά μᾶς χαρίσει τή μέλλουσα βασιλεία του. Γιά ὅλ' αὐτά ἡ λειτουργική σύναξη εὐχαριστεῖ τόν τριαδικό Θεό, ἀλλά και γιά τίς ἄλλες εὐεργεσίες του τίς φανερές και ἀφανέρωτες, ὅσες γνωρίζουμε κι ὅσες ἀγνοοῦμε. Ἐπίσης εὐχαριστεῖ τό Θεό γιά τήν προκείμενη Λειτουργία, τήν ὁποία καταδέχτηκε νά λάβει ἀπό τά ἁμαρτωλά χέρια μας, παρ' ὅλον ὅτι τήν ἴδια στιγμή τόν περιβάλλουν τά ἀναρίθμητα τάγματα τῶν ἀγγέλων, τά ὁποῖα μέ ἠχηρή φωνή τοῦ ἀναπέμπουν τόν ἐπινίκιο ὕμνο.

Μόλις τελειώσει ἡ ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα ὁ λαός ψάλλει μέ τόνο θριαμβικό τόν ἐπινίκιο ὕμνο:

«Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανός και ἡ γῆ τῆς δόξης σου· ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις».

(Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶσαι Κύριε τῶν Δυνάμεων· ὁ οὐρα-

νός και ἡ γῆ εἶναι γεμάτοι ἀπό τή δόξα σου· δόξα σέ σένα ὑψίστε Κύριε. Εὐλογημένος εἶσαι ἐσύ πού ἐρχεσαι στό ὄνομα τοῦ Κυρίου· δοξασμένος εἶσαι, Κύριε, πού κατοικεῖς στά ὑψηλά).

Ὁ ἐπινίκιος ὕμνος εἶναι μιά σύνθεση ἀγγελικῆς και ἀνθρώπινης δοξολογίας. Ἄγγελοι και ἄνθρωποι, παλλόμενοι ἀπό πανηγυρική χαρά, ἀνυμνοῦν τά μεγαλεῖα, τή δόξα και τήν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ πού κατοικεῖ στόν οὐρανό. Ὁ τρισάγιος ὕμνος μᾶς ὑπενθυμίζει τό ἄσμα τῶν ἀγγέλων, πού σύμφωνα μέ τό ὄραμα τοῦ Ἡσαΐα, ἔψαλλαν στό Θεό· ἐνῶ τό «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος...»²¹¹ τήν ἰαχή τῶν Ἑβραίων, πού θριαμβευτικά ὑποδέχονταν τόν Μεσσία Χριστό κατά τήν εἴσοδό του στό Ἱεροσόλυμα. Ὁ ἀνυμνούμενος ἀπό τοὺς ἀγγέλους Κύριος κατέρχεται στή γῆ και πορεύεται στό Γολγοθά γιά νά πεθάνει και μέ τή σταυρική θυσία του νά μᾶς χαρίσει τήν ἀνάσταση. Ἡ ἱερή σύναξη μέ συνοχή καρδίας ἀκολουθεῖ νοερά τόν Κύριο πορευόμενο πρός τό πάθος και μέ τόν τρόπο της μετέχει κι αὐτή στήν ἰλαστήρια θυσία του. Στήν παράσταση αὐτή μετέχουν και τά λειτουργικά πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Ὁ συναγερμός τῶν λογικῶν και πνευματικῶν ἀγγελικῶν φύσεων εἶναι καθολικός. Χαρακτηριστικά εἶναι ὅσα λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «Ἄνω στρατιαί δοξολογοῦσιν ἀγγέλων· κάτω ἐν ἐκκλησίαις χοροστατοῦντες ἄνθρωποι τήν αὐτήν ἐκείνοις ἐκμιμοῦνται δοξολογίαν. Ἄνω τά Σεραφίμ τόν τρισάγιον ὕμνον ἀναβοᾷ· κάτω τόν αὐτόν ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀναπέμπει πληθύς· κοινή τῶν ἐπουρανίων και τῶν ἐπιγείων συγκροτεῖται πανήγυρις...»²¹². Κατά τόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ἡ δοξολογική συγχορδία και συνένωση αὐτή σημαίνει τήν κοινή συμβίωση και συνδιαγωγή ἀγγέλων και ἀνθρώπων στό μέλλοντα αἶωνα: «σημαίνει τήν ἅμα τε και ἐν ταυτῷ γεννησομένην κατά τόν αἶωνα τόν μέλλοντα τῶν οὐρανίων και τῶν ἐπιγείων ἴσην και πολιτείαν και συμφωνίαν τῆς θείας δοξολογίας»²¹³.

Ἡ εὐχή τῆς Ἀναφορᾶς δέν τελειώνει μέ τόν ἐπινίκιο

ὕμνο, ὁ ὁποῖος προσωρινά τήν διακόπτει σάν μιά παρένθεση, γιά νά δοθεῖ εὐκαιρία στό λαό ν' ἀνυμνήσει τήν ἄπειρη θεία συγκατάβαση. Ἔτσι, ἀφοῦ τελειώσει ἡ ψαλμωδία, ὁ ἱερέας συνεχίζει τήν εὐχή τῆς ἀναφορᾶς:

«Μετά τούτων καί ἡμεῖς τῶν μακαρίων Δυνάμεων, Δέσποτα φιλόανθρωπε, βοῶμεν, καί λέγομεν· ἅγιος εἶ καί πανάγιος, σύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός καί τό Πνεῦμά σου τό ἅγιον· Ἄγιος εἶ καί πανάγιος, καί μεγαλοπρεπής ἡ δόξα σου· ὅς τόν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τόν Υἱόν σου τόν μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωήν αἰώνιον· ὅς, ἐλθών, καί πᾶσαν τήν ὑπέρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτί ἧ παρεδίδοτο, μᾶλλον δέ ἑαυτόν παρεδίδου ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβών ἄρτον ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ καί ἀχράντοις χερσίν, εὐχαριστήσας καί εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καί ἀποστόλοις, εἰπών·

(ἐκφώνως)

Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστι τό σῶμα, τό ὑπέρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός: Ἀμήν.

Ὁ ἱερέας:

Ὁμοίως καί τό ποτήριον μετά τό δειπνήσαι, λέγων·

(ἐκφώνως)

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τό αἷμά μου, τό τῆς καινῆς Διαθήκης, τό ὑπέρ ὑμῶν καί πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός: Ἀμήν».

[Μαζί μέ αὐτές τίς μακάριες Δυνάμεις κι ἐμεῖς, Δέσποτα φιλόανθρωπε, σοῦ φωνάζουμε δυνατά καί λέμε: Ἄγιος εἶσαι καί πανάγιος, ἐσύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός καί τό Πνεῦμα σου τό ἅγιον. Ἄγιος εἶσαι καί πανάγιος καί μεγαλόπρεπη ἡ δόξα σου· ἐσύ, πού τόσο πολύ ἀγάπησες τόν κόσμο, ὥστε νά δώσεις τόν Υἱό σου (νά σταυρωθεῖ), γιά νά μή χαθεῖ ἐκεῖνος

πού πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλά νά ἔχει ζωή αἰώνια. Ὁ ὁποῖος (Υἱός), ἀφοῦ ἦλθε στόν κόσμο κι ἐκπλήρωσε ὅλο τό σχέδιο τῆς θείας Οἰκονομίας γιά τή σωτηρία μας, τή νύχτα κατά τήν ὁποία παραδινόταν ἡ μᾶλλον ὁ ἴδιος παρέδινε τόν ἑαυτό του γιά νά ζήσει ὁ κόσμος, ἀφοῦ πῆρε ἄρτο στά ἅγια καί καθαρά καί ζωοπάροχα χέρια του, κι εὐχαρίστησε κι εὐλόγησε, τόν ἀγίασε, κι ἀφοῦ τόν ἔκοψε, τόν ἔδωσε στους ἁγίους του μαθητές καί ἀποστόλους, λέγοντας·

(ἐκφώνως)

Λάβετε καί φάγετε, αὐτό εἶναι τό σῶμα μου πού κομματιάζεται γιά χάρη σας, γιά τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν. Ἀμήν. Τό ἴδιο καί μέ τό ποτήριον μετά τό δειπνο, λέγοντας·

(ἐκφώνως)

Νά πιεῖτε ἀπ' αὐτό ὅλοι, αὐτό εἶναι τό αἷμα μου τῆς καινούργιας Διαθήκης, τό ὁποῖο χύνεται γιά χάρη σας καί γιά χάρη πολλῶν ἄλλων, γιά τήν ἄφεση ἁμαρτιῶν. Ἀμήν.]

Στό μέρος αὐτό τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς ὁ ἱερέας συνεχίζει στό ἴδιο εὐχαριστήριο πνεῦμα νά δοξολογεῖ μέ τούς Ἀγγέλους καί νά εὐχαριστεῖ τό Θεό γιά τό λυτρωτικό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας του: «Ἄγιος εἶσαι Κύριε καί πανάγιος, ἐσύ μέ τόν Υἱό σου καί τό Πνεῦμα σου τό ἅγιον». Στήν ἀγιότητα ἡ μᾶλλον στήν παναγιότητα τοῦ Θεοῦ στηρίζεται τό βάρος καί ἡ σοβαρότητα τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας. Εἶναι πανάγιος ὁ Θεός καί ἡ δόξα πού τόν περιβάλλει μεγαλόπρεπη. Ἡ ἀγιότητα καί ἡ δόξα του, τήν ὁποῖαν ἀτενίζουν μέ ἔκσταση τ' ἀγγελικά τάγματα, δέν τόν ἀπομακρύνουν ὥστος ἀπό τά ταπεινά πλάσματά του, πού κατοικοῦν στή γῆ. Γιατί ὁ Θεός εἶναι συγχρόνως καί πανάγαθος, γεμάτος ἀγάπη καί στοργή γιά τά δημιουργήματά του. Τόσο δέ πολύ ἀγάπησε ὁ Θεός τόν κόσμο (τό γένος τῶν ἀνθρώπων), ὥστε παρέδωκε τόν Υἱό του στό θάνατο, γιά νά μπορέσει νά ζήσει ἐκεῖνος πού θά πίστευε σ' αὐτόν²⁴. Ὁ ὁποῖος (Υἱός) ἀφοῦ ἦλθε στή γῆ κι ἐκπλήρωσε τή σωτήρια βουλή τοῦ Πατέρα, τήν ὀρισμένη νύχτα συνέστησε τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας, τελέσας

συγχρόνως ἀναίμακτα τὴν ἰλαστήρια θυσία του, τὴν ὁποία σέ λίγο θά τελοῦσε μέ τό αἷμα του ἐπάνω στό σταυρό. Ὁ ἱερέας ἀναφέρει ἐπακριβῶς τὴν τάξη τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ἐκφωνώντας τά συστατικά λόγια τοῦ μυστηρίου ὅπως τά εἶπε ὁ Χριστός: «Πῆρε (ὁ Κύριος) ἄρτο στά ἅγια καί ἀμόλυντα χέρια του κι ἀφοῦ εὐχαρίστησε τόν οὐράνιο Πατέρα, εὐλόγησε τόν ἄρτο, τόν ἁγίασε, τόν ἔκοψε καί τόν ἔδωσε στους μαθητές καί ἀποστόλους του, λέγοντας: Λάβετε καί φάγετε, αὐτό πού σᾶς δίνω εἶναι τό πραγματικό σῶμα μου τό ὁποῖο κομματιάζεται γιά τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σας.

»Μετά δέ τό δεῖπνο, ἀφοῦ πῆρε τό ποτήριο μέ τόν οἶνο τό ἔδωσε στους μαθητές λέγοντας: Πίετε ἀπ' αὐτό ὅλοι, αὐτό²¹⁵ εἶναι τό αἷμα μου, στό ὁποῖο δημιουργεῖται ἡ νέα Διαθήκη, ἡ νέα συμφωνία μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων, τό ὁποῖο χύνεται γιά σᾶς καί γιά πολλούς, γιά τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σας».

Στά συστατικά αὐτά λόγια πού εἶπε ὁ Κύριος κατά τό Μυστικό Δείπνο ὑπάρχει ἤδη ἐν δυνάμει τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας, τό ὁποῖο καί θά γίνει πραγματικά μέ τὴν ἐπίκληση τῆς τελειωτικῆς δυνάμεως τοῦ παναγίου Πνεύματος κατά τὴ συνηθισμένη τάξη τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ «ἐκ Πατρὸς, δι' Υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι», δηλαδή τάξη στήν ὁποία μετέχουν καί τά τρία πρόσωπα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἔτσι στή δημιουργία τῆς ἀρχέγονης ὕλης, πού προῆλθε ἀπὸ τόν Πατέρα διά τοῦ Υἱοῦ, τό Πνεῦμα τό ἅγιο, φερόμενο ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἔδινε μορφή στά διάφορα δημιουργήματα. Κατά τὴν περίοδο δέ τῆς Οἰκονομίας τό ἴδιο Πνεῦμα σφράγιζε τό δι' Υἱοῦ λυτρωτικό ἔργο, μορφοποιώντας τὴν Ἐκκλησία καί ἁγιάζοντας τούς πιστούς μέ τὴν τελειωτικὴ χάρη του. Καί τώρα στή φρικτὴ θεία μυσταγωγία ὑπάρχει τό ἴδιο Πνεῦμα, πού μέ ἀγάπη τελειοῖ τό μυστήριο τοῦ Υἱοῦ, τό θελημένο ἀπὸ τόν Πατέρα, μεταβάλλοντας τόν ἄρτο καί τόν οἶνο σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ καί εὐλογώντας τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ, πού συνεχίζεται σέ κάθε ὀρθόδοξη θεία Λειτουργία.

Μετά τὴν ἐκφώνηση τῶν συστατικῶν λόγων τοῦ θείου

Μυστηρίου, ὁ ἱερέας καλεῖται νά προσφέρει τὰ πῆλινα χέρια του στό Χριστό γιά νά τελέσει μέ αὐτά τό ζωοποιό Του Μυστήριο. Οἱ στιγμές εἶναι πραγματικά φοβερές γιά ἓνα φτωχικό πλάσμα πού εἶναι ἁμαρτωλό. Πῶς νά πλησιάσει στή φωτιά τοῦ Θεοῦ ἢ πού νά ἀποθέσει τὰ σανδάλιά του²¹⁶; Σέ ποιά πέτρα νά καλυφθεῖ, γιά νά δεῖ προσπερνώντας τό Θεό²¹⁷; Μέ ποῖο ἦθος νά τολμήσει; Φαίνεται πῶς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι δέν καλοσκεφτόμαστε αὐτά τά πράγματα, καί μάλιστα ὅταν προχωρᾶμε νά μεταλάβουμε καί νά βάλουμε μέσα μας τό Θεό. Ὁ ἱερέας ὅμως τολμᾷ. Σ' αὐτό τόν καλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πῶς νά διστάσει καί ν' ἀρνηθεῖ; Ὁ Θεός δέν μετράει τό ἀνάστημά του μέ τό δικό μας. Ἄλλιῶτικα δέν θά ἦταν Θεός Πατέρας, ἀλλὰ δεσπότης ἀπηνῆς. Συγκαταβαίνει ὁ Θεός, σμικρύνεται, χωράει σέ ἀνθρώπινα σχήματα. Αὐτό δέν ἔκανε ὅταν χώρεσε στό μικρό ὀλοφώτεινο χωρίο τῆς Παρθένου; Ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, ἐνώνοντας τὴ φύση του μέ τόν πηλό τῶν ἀνθρώπων; Κι ὅταν στό σταυρό πέθανε σάν ταπεινός καί ἄδοξος κακοῦργος; Ὁ ἱερέας, τρέμοντας καί ἔχοντας συναίσθηση ὅτι ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ «ἐν ἀσθενείαις τελειοῦται»²¹⁸, τολμᾷ νά προχωρήσει στό ἱερό ἄδυτο, ἐνῶ οἱ ἄγγελοι σκεπάζουν τὰ πρόσωπά τους μπροστά στή θέα τῆς φρικτῆς θείας ἱερουργίας.

Καί λέγει τὴν εὐχή:

«Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καί πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγεννημένων, τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Τάφου, τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καί ἐνδόξου πάλιν παρουσίας·

(ἐκφώνως)

Τά σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφερόμεν κατά πάντα καί διά πάντα».

[Ἔχοντας στή θύμησή μας, λοιπόν, τὴ σωτήρια αὐτὴ ἐντολή καί ὅλα ὅσα ἔγιναν γιά μᾶς, τό Σταυρό, τόν Τάφο, τὴν τριήμερη Ἀνάσταση, τὴν ἀνάβαση στόν οὐρανό, τὴν καθέδρα στά δεξιὰ καί τὴν ἔνδοξη πάλι παρουσία·

(ἐκφώνως)

Τά δικά σου ἀπό τά δικά σου σοῦ προσφέρουμε σύμφωνα μέ ὅλα καί γιά ὅλες τίς εὐεργεσίες].

Ἐπίσης θυμάται, καί μαζί του θυμοῦνται ἡ ἱερή σύναξη, ὁ ὀρθόδοξος λαός καί ἡ Ἐκκλησία ὁλόκληρη. Τί θυμάται; Τή λυτρωτική οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θύμηση αὐτή δέν εἶναι ἐγκεφαλική. Δέν εἶναι θύμηση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς διάνοιας, μία ἀπλή ἀναπαράσταση συμβολική. Εἶναι θύμηση εὐρύτερη, μυστική βίωση στό ἄδυτα τῆς ψυχῆς τοῦ λυτρωτικοῦ θεοῦ ἔργου. Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ζωντανή βίωση τοῦ θαύματος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ πιστοί ζοῦν μέσα τους τή σωτήρια οἰκονομία καί στό κλίμα αὐτό προχωροῦν μέ πυρακτωμένες καρδιές στό ὑπέρολογο καί ἄρρητο.

Τί θυμάται ἡ σύναξη; Τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ γιά τήν τέλεση τοῦ θεοῦ Μυστηρίου, πού εἶναι ζωντανή ἀνάμνηση τοῦ ἔργου του («τοῦτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμήν ἀνάμνησιν»²¹⁹): ἀναλυτικότερα, ὅ,τι ἔκανε γιά χάρη μας ὁ Χριστός: τό σταυρικό πάθος, τή θεόσωμη ταφή, τήν τριήμερη ἔγερση, τήν ἀνάβαση στούς οὐρανοῦς, τήν καθέδρα στό δεξιό τοῦ Πατέρα καί τή δεύτερη ἔνδοξη παρουσία του στή γῆ. Ἡ θύμηση τῆς θείας λειτουργίας δέν ἀποτελεῖ ἀπλά ἓνα μέρος, ἀλλ' εἶναι ὁλόκληρη ἐνταγμένη στό λυτρωτικό μυστήριο. Δέν ἀπομονώνεται ἀπό τή συνάφειά της μέ τή λυτρωτική θεία Οἰκονομία, ἀλλ' ἀνεβαίνει μαζί της στήν ὑπέριστα θεία δωρεά. Τήν προϋποθέτει καί τήν ἐπεκτείνει. Στή θεία Λειτουργία ὁ πιστός ζεῖ ὁλόκληρο τό Χριστό ἀπό τή στιγμή τῆς θείας του ἐνανθρωπήσεως, μέχρι τή στιγμή τῆς δευτέρας παρουσίας του.

Ἡ θύμηση καταλήγει στήν μυστηριακή προσφορά: «Τά σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφέρουμε κατὰ πάντα καί διά πάντα». Αὐτά πού σοῦ προσφέρουμε, Κύριε, δέν εἶναι δικά μας. Εἶναι δῶρα δικά σου. Ἐσύ εὐλογεῖς τή γῆ γιά νά βγάξει τό σάρι, νά γίνεται ψωμί καί νά στηρίζει τίς καρδιές²²⁰ μας. Κι ἐσύ εὐλογεῖς τό ἀμπέλι γιά νά βγάξει τό κρασί, πού πίνοντάς το εὐφραίνονται οἱ καρδιές²²¹ μας. Αὐτά τά δῶρα τῆς ἀγάπης

σου, τόν ἄρτο καί τόν οἶνο, ἐμεῖς τώρα σοῦ τά προσφέρουμε μέ εὐγνωμοσύνη καί ἀγάπη, γιά νά μᾶς τά ἀντιπροσφέρεις, κάνοντάς τα σῶμα καί αἷμα τοῦ Υἱοῦ σου, τά ὁποῖα μᾶς χαρίζουν ἄφεση ἁμαρτιῶν καί μᾶς τρέφουν «εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἔτσι στό μυστήριο τῆς θείας λειτουργίας δέν ἀγιάζεται μονάχα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά μαζί του ἀγιάζεται καί μεταμορφώνεται καί ὁλόκληρη ἡ κτίση. Τοῦτο δέ, ἂν λάβουμε ὑπόψη, ὅτι καί ἡ κτίση δουλώθηκε στήν ἁμαρτία (στό φυσικό κακό), ἀκολουθώντας στή συνέπεια τῆς πτώσης τοῦ Ἀδάμ καί ζητώντας καί τή δική της λύτρωση²²². Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποκαθίσταται ἡ εἰρήνη μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς κτίσεως, στήν προπρωτική ἁρμονική λειτουργία τους, τότε πού εἰρηνεύουσα ἡ φύση ὑπηρετοῦσε ἀπρόσκοπτα τόν ἄνθρωπο.

Ἡ φράση «σοί προσφέρουμε κατὰ πάντα καί διά πάντα» παρουσιάζει ἐρμηνευτικές δυσκολίες. Τί σημαίνει τό κατὰ πάντα καί διά πάντα; Δέν παρέχεται ἐνιαία ἐρμηνεία ἀπό τοὺς ἐρμηνευτές. Ἄλλοι τό μεταφράζουν ἀπλά «καθ' ὅλα καί γιά ὅλα»²²³. Ἄλλοι τό «κατὰ πάντα» ἐρμηνεύουν τοπικά: σέ ὅλους τοὺς τόπους, ὅπου τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία, ἐνῶ τό «διά πάντα» = γιά ὅλες τίς εὐεργεσίες, πού ἀπορρέουν ἀπό τήν προσφορά²²⁴. Ἄλλοι τέλος τό συνδέουν μέ τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου (Γερμανός Κων/πόλεως)²²⁵, ἐνῶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας δέν ἐρμηνεύει τή φράση, ἀλλά τή βλέπει ὡς προσδιορισμό τοῦ «τά σά...»: «Σά ἐστι κατὰ πάντα καί διά πάντα». Δηλαδή αὐτά πού σοῦ προσφέρουμε εἶναι δικά σου «καθ' ὅλα», «ἀπολύτως», «ἐντελῶς», «τελειῶς»²²⁶. Ἐμεῖς προσωπικά νομίζουμε τό ἔξης: Τό «κατὰ πάντα» = σύμφωνα μέ ὅλα. Τό «διά πάντα» = γιά ὅλες τίς εὐεργεσίες καί δωρεές... Σύμφωνα μέ ὅλα, δηλ. μέ ὅ,τι μᾶς παρέδωσε ὁ Χριστός τρώγοντας τό μυστικό Δεῖπνο, τό τυπικό τῆς θείας τελετουργίας, τοὺς λόγους καί τίς πράξεις τοῦ Σωτήρα. Δέν προσθέτουμε οὔτε ἀφαιροῦμε κάτι πού τέλεσε ὁ Χριστός στήν διάρκεια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ἀπλά ἐπαναλαμβάνουμε ὅ,τι ἐκεῖνος ἐνήργησε.

Μετά τό «τά σά ἐκ τῶν σῶν...» ὁ λαός ψάλλει:

«Σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν, σοί εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καί δεόμεθά σου ὁ Θεός ἡμῶν».

(Σέ ὑμνοῦμε, σέ εὐλογοῦμε, σέ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, καί σέ παρακαλοῦμε, Θεέ μας).

Ἀπό κανέναν δέν ἀμφισβητεῖται ὅτι ἡ στιγμή αὐτή τῆς θείας Λειτουργίας εἶναι ἡ κρισιμότερη καί ἱερότερη. Ὁ ἱερέας στή συνέχεια τῆς εὐχῆς θά ἐπικαλεσθεῖ τή χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιά τή μεταβολή τῶν τιμίων Δώρων σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Ἡ ἱερή σύναξη μέ συνοχή καρδίας ζεῖ τό μυστήριον τοῦ Θεοῦ. Μετέχει στήν προσφορά τῆς θείας Εὐχαριστίας, τήν ὁποία τελεῖ ὁ Χριστός διά τοῦ ἱερέα, μέ τό δικό της τρόπο, πού εἶναι μιὰ θερμή δοξολογική δέηση καί εὐχαριστία: «Σέ ὑμνοῦμε, Κύριε, καί σέ εὐλογοῦμε γιὰτί μπροστά στήν ἀπειρία τῆς θείας σου σοφίας καί ἀγαθότητος τίποτε ἄλλο δέν μπορούμε νά κάνουμε ἐμεῖς οἱ φτωχικοὶ ἄνθρωποι, παρά νά σέ τιμᾶμε καί νά σέ δοξάζουμε. Τό μυαλό μας εἶναι κλειστό στό ἄπειρο θαῦμα σου, στό ἄβατο τῆς θείας σου συγκατάβασης καί μόνο οἱ καρδιές μας πυρακτωμένες κτυπᾶνε στό ρυθμό τοῦ ἄρρητου μυστηρίου σου. Δέν σέ κατανοοῦμε, Κύριε, ὥστόσο σέ νιώθουμε καί σέ ζοῦμε στήν ἀπερινόητη θεία σου ἐνέργεια. Νιώθουμε τήν εὐωδία τοῦ ἄνθους, ἄσχετα ἂν δέν μπορούμε νά τήν ἐξηγήσουμε. Καί σ' εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιά τά ἄπειρα μεγαλεῖα σου. Γιά τήν ἀπειρή σου συγκατάβαση γιά μᾶς τά ταπεινά σου πλάσματα, ὥστε νά θυσιά-ζεσαι ἐσύ, ὁ ἄπειρος Θεός, καί στό σφαγιασμό σου νά ζοῦμε ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι. Σ' εὐχαριστοῦμε, Κύριε, καί σέ παρακαλοῦμε νά μή μᾶς ἀπορρίψεις τίς ἅγιες ἐτοῦτες στιγμές· δέξου μας συντετριμμένους στή χαρά τοῦ μυστικοῦ συμποσίου σου, κάνε μας μέτοχους στό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου. Συγχώρεσε τά ἁμαρτήματά μας καί στάλαξε στίς ψυχές μας τήν ἐπουράνια ζωή σου».

Τό εὐσεβές ἐκκλησίασμα ἀπαντᾷ στήν ἱερότητα τῶν στιγμῶν μέ γονυκλισία. Ἐτσι ἐκφράζει τήν πίστη, τό δέος καί τή συγκίνη-

σή του στήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Καλά κάνει καί γονατίζει. Μόνο πού τίς Κυριακές δέν πρέπει νά τό κάνει, ἐπειδή ἔτσι προστά-ζουν οἱ ἱεροὶ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ γονυκλισία τίς Κυριακές ἐκφράζει κάποια παραφωνία. Ἡ Κυριακή, ἡ ἡμέρα ἐορτῆς τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡμέρα μεγάλης χαρᾶς, τῆς νίκης τῆς ζωῆς ἐπάνω στό θάνατο. Ἡ γονυκλισία ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἔκφραση συντριβῆς καί πένθους. Ὅταν, λοιπόν, χαιρόμαστε γιά τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, δέν μπορούμε συγχρόνως καί νά πενθοῦμε. Ἐν τούτοις τό ἀνακόλουθο αὐτό μποροῦμε νά τό συμβιβάσουμε μέσα στό πλέγμα τῆς ὀρθόδοξης χαρ-μολύπης. Σταυρός καί Ἀνάσταση, πένθος τοῦ πάθους καί χαρά τῆς ἔγερσης εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένα στήν ὀρθόδοξη θεολογία, συνιστώντας τό σταυροαναστάσιμο Πάσχα τῆς Ὀρθο-δοξίας. Ἄν τό δοῦμε ἔτσι τό πράγμα, μπορούμε νά δεχθοῦμε τό εὐσεβές ἔθος γονυκλισίας τῶν πιστῶν κατά τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας τίς Κυριακές. Ἀπό τήν ἄλλη ὁμως καλό εἶναι νά μήν ἀθετεῖται ἡ ἐπιταγή τῶν ἱερῶν Κανόνων²⁷. Ἀρκεῖ βέβαια νά ὑπάρχει εὐκρινῆς συνείδηση τοῦ πράγματος.

Ἡ ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος

Ὁ ἱερέας:

«Ἐτι προσφερόμεν σοι τήν λογικήν ταύτην καί ἀναίμακτον λατρείαν, καί παρακαλοῦμέν σε καί δεόμεθα, καί ἱκετεύομεν· Κατάπεμψον τό Πνεῦμά σου τό ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καί ἐπί τά προκείμενα Δῶρα ταῦτα.

Ὁ διάκονος:

Εὐλόγησον, δέσποτα τόν ἅγιον ἄρτον.

Ὁ ἱερέας:

Καί ποιήσον τόν ἄρτον τούτον, τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου.

Ὁ διάκονος:

Ἀμήν. Εὐλόγησον, δέσποτα, τό ἅγιον ποτήριον.

Ὁ ἱερέας:

Τό δέ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.

Ὁ διάκονος:
Ἄμην. Εὐλόγησον, δέσποτα, ἀμφοτέρω τὰ ἅγια.

Ὁ ἱερέας:
Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

Ὁ διάκονος:
Ἄμην, ἄμην, ἄμην.

Ὁ ἱερέας:
Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κριμα ἢ εἰς κατάκριμα. Ἔτι προσφερόμεν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν, ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσασμένων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν καὶ παντός πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου.

(ἐκφώνως)

Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας».

[Ἀκόμα σοῦ προσφέρουμε τὴ λογικὴ αὐτὴ καὶ ἀναίμακτη λατρεία καὶ σέ παρακαλοῦμε καὶ σέ ἱκετεύουμε· στείλε σέ μᾶς τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιο καὶ στὰ προκείμενα αὐτὰ Δῶρα·

Εὐλόγησε, δέσποτα, τὸν ἅγιο ἄρτο.

Καὶ κάνε τὸν ἄρτο αὐτὸ τίμιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου.

Ἄμην. Εὐλόγησε, δέσποτα, τὸ ἅγιο ποτήριον.

Καὶ τὸν οἶνο, πού εἶναι σὺ ποτήριον αὐτό, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου,

Ἄμην. Εὐλόγησε, δέσποτα, ἀμφοτέρω τὰ ἅγια.

Ἄφοῦ τὰ μεταβάλεις μὲ τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιο.

Ὡστε νὰ γίνουν σ' αὐτοὺς πού τὰ μεταλαβαίνουν σέ ἀνάνηψη ψυχῆς, ἄφεση ἁμαρτιῶν, κοινωνία τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος· σέ πλήρωμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (νά

προστεθοῦν οἱ πιστοὶ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν), σέ παρρησία πνεύματος ἐνώπιόν σου, ὄχι σέ καταδίκη ἢ σέ κατάκριση. Ἀκόμα σοῦ προσφέρουμε τὴ λογικὴ αὐτὴ λατρεία γι' αὐτοὺς πού μὲ πίστη ἀναπαύτηκαν, προπάτορες, πατέρες, πατριαρχες, προφῆτες, ἀποστόλους, κήρυκες, εὐαγγελιστές, μάρτυρες, ὁμολογητές, ἐγκρατευτές καὶ γιὰ κάθε δίκαιη ψυχὴ πού ἔφυγε ἀπ' τὴ ζωὴ αὐτὴ ἔχοντας τελειωθεὶ στὴν πίστη.

(ἐκφώνως)

Ἴδιαίτερα γιὰ τὴν Παναγία, τὴν ὀλοκάθαρη, ὑπερευλογημένην, ἐνδοξη Δέσποινά μας καὶ ἀειπαρθενὴ Μαρία].

Μὲ τὴν κάθοδο τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ μυστήριον εἶναι τελειωμένο. Ἡ Ἐκκλησία περίσεμνη γιορτάζει τὴ δικὴ τῆς Πεντηκοστή. Ὅπως στὴν ἀρχὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατέβηκε στὴν πρώτη Ἐκκλησία, πού ἴδρυσεν ὁ Χριστός σὺ πρόσωπο τῶν δώδεκα μαθητῶν, μὲ μορφὴ πυρίνων γλωσσῶν, τὴν καθάγιασε μὲ τὴν τελεστικὴν του δύναμιν ἐπίσημα τὴν εὐλόγησε φωτίζοντας καὶ καθαρίζοντας τοὺς μαθητές, ἔτσι καὶ τώρα κατέρχεται στὴ λειτουργικὴ σύναξη καὶ γεννᾷ τὸ Χριστό σὺ ἅγιο ποτήριον, μεταβάλλοντας τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί σέ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, εὐλογώντας καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν παναγία χάριν του. Εἶπαμε καὶ στὰ προηγούμενα, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι τελεστικὸν καὶ τελειωτικόν. Εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο μὲ τὸ ἔργον τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἀκολουθεῖ καὶ τὸ σφραγίζει, κάνοντάς το οἰκεῖον σὺ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Δέν προσθέτει τίποτα τὸ καινούργιον σὺ ἔργον τοῦ Σωτήρα. Τὸ ἔχει πάντα παρόν καὶ τὸ ὑπενθυμίζει στὴν Ἐκκλησία, ἐπωάζοντας καὶ δημιουργώντας τὴ θεία βασιλείαν. Γι' αὐτό καὶ στὴν πατερικὴ παράδοσιν χαρακτηρίζεται «Πνεῦμα Υἱοῦ», ἀναπαυόμενον σὺν Υἱῷ («καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον»). Λέγεται «Πνεῦμα Υἱοῦ» ἢ «Πνεῦμα ἴδιον τοῦ Υἱοῦ», πρῶτα γιατί ἔχει τὴν ἴδια οὐσίαν μὲ τὸν Υἱόν· δέν εἶναι πνεῦμα ξένο καὶ ἀλλότριον τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ. Κι ἔπειτα συνδέεται ἀναπόσπαστα μὲ τὸ λυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Υἱοῦ. Θά

λέγαμε, είναι ψυχή του έργου του Υιού. Φυσικά οι φράσεις αυτές, αν δεν νοηθούν σωστά, είναι επικίνδυνες και μπορούν να οδηγήσουν στο Filioque.

Ο Ιερέας, γονυκλινής ή με ελαφρά σκυμμένο τόν κορμό, προσεύχεται στο Θεό: «Σου προσφέρουμε, Κύριε, τή λογική και αναίμακτη αυτή λατρεία». Τή χαρακτηρίζει λογική, όχι βέβαια γιατί είναι έργο του λογικού, του μυαλού και της διάνοιας μας, αλλά γιατί είναι έργο του λογικού ανθρώπου κινουμένου στη μυστηριακή διάσταση του Λόγου του Θεού, από τόν οποιο προέρχεται κάθε άλλη κτιστή λογικότητα. Είναι δηλαδή λατρεία του Λόγου, μέσα στη διάσταση της εξωτερικής του φανέρωσης στο Χριστό. Είναι και αναίμακτη, γιατί κατ' αυτήν δεν χύνεται αίμα, όπως χύθηκε στη μεγάλη θυσία του Γολγοθά. «Σέ παρακαλούμε, λοιπόν, Κύριε, στείλε σέ μας, στην Ιερή σύναξη, και στά Δώρα του άρτου και του οίνου, πού βρίσκονται μπροστά μας, τό πανάγιό σου Πνεύμα και κάνε τό ψωμί αυτό τίμο σώμα του Χριστού σου, και τό κρασί αυτό τίμο αίμα του Χριστού σου, αφού τά μεταβάλεις μέ τήν επιφοίτηση του αγίου σου Πνεύματος». Στο σημείο αυτό τό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας είναι τελειωμένο. Στο Ιερό Ποτήριο υπάρχει αυτούσιος ο Υιός του Θεού²²⁸.

Τό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας είναι τό σημαντικότερο μυστήριο της Εκκλησίας μας. Μαζί μέ τό βάπτισμα χαρακτηρίζεται μυστήριο «κυριακό», γιατί είναι αναντίρρηση ή απ' ευθείας σύστασή του από τόν Κύριο. Ένω στά άλλα μυστήρια ενεργεί ή χάρη του Θεού αγιάζοντας τόν άνθρωπο, στό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας δίνεται ο ίδιος ο Κύριος στην ανθρώπινη φύση του²²⁹, σαν μυστηριακή βρώση και πόση, «εις άφεσιν άμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον».

Η θεία Ευχαριστία έχει δύο όψεις. Είναι μυστήριο και θυσία. Η ουσία του μυστηρίου έγκειται στο ότι, μέ τήν επιφοίτηση του αγίου Πνεύματος τά φυσικά στοιχεία του άρτου και του οίνου μεταβάλλονται σε σώμα και αίμα Χριστού. Μεταβάλλονται στο ίδιο εκείνο σώμα από τή στιγμή πού γεννήθηκε

από τήν Παρθένο, έζησε στή γή, πέθανε στο σταυρό, αναστήθηκε, αναλήφθηκε στους ουρανούς και θεωμένο κάθεται στα δεξιά του Πατρός. Είναι τό σώμα του Χριστού σε όλες τις φάσεις της θείας Οικονομίας του.

Η ανθρώπινη όμως αίσθηση εδώ μπερδεύεται. Βλέπει άλλα και ή αίσθηση τόν πείθει, ότι τά αγιασθέντα τίμια Δώρα εξωτερικά είναι ψωμί και κρασί. Πώς είναι σώμα και αίμα Χριστού; Είναι αλήθεια, ότι εξωτερικά έτσι έχουν τά πράγματα. Μή λησμονάμε όμως ότι εδώ πρόκειται περί Μυστηρίου. Άλλο είναι τό φαινόμενο και άλλο τό νοούμενο. Εκείνο τό βλέπει και τό έλέγχει εξωτερικά τό μυαλό μας: αυτό τό συλλαμβάνει έσωτερικά ή καρδιά μας. Στο Μυστήριο πρέπει να διακρίνουμε δύο τινά: τήν ουσία και τά συμβεβηκότα των στοιχείων. Και ή μέν ουσία του άρτου και του οίνου εκτοπίζεται και αυτήν καταλαμβάνει ή ουσία του σώματος και του αίματος του Χριστού. Γι' αυτό και ή μεταβολή των στοιχείων λέγεται και «μετουσίωση»²³⁰. Μιά ουσία παίρνει τή θέση μιās άλλης ουσίας. Τό σώμα και τό αίμα του Χριστού μπαίνουν στη θέση της ουσίας του ψωμιού και του κρασιού. Τά δε συμβεβηκότα είναι οι ποιότητες της ουσίας των στοιχείων, όπως τό βάρος, τό χρώμα, ή όσμή, ή γεύση κ.ά., τά όποια εξακολουθούν να παραμένουν στα αγιάσματα, κι ακριβώς αυτά είναι πού υποπίπτουν στην εξωτερική αίσθηση του ανθρώπου. Ένω δηλαδή νομίζεις ότι τρώς απλό ψωμί και πίνεις απλό κρασί και σ' αυτό σε πείθει τό μυαλό σου και ή φυσική εμπειρία σου, στην αλήθεια πείθεσαι έσωτερικά μέ τήν πίστη σου ότι αυτά πού λαμβάνεις και υποδέχεσαι είναι αυτούσιο τό σώμα και αυτούσιο τό αίμα του Κυρίου. Φυσικά για να γίνει αυτό ο άνθρωπος πρέπει να έχει μεγάλη πνευματική δύναμη και άντοχή. Άλλιώςτικά θρυμματίζεται κάτω από τό βάρος του φορικού μυστηρίου. Η παραμονή των συμβεβηκότων γίνεται κατ' οικονομίαν Θεού, για να γίνεται ευκολότερη ή λήψη του Ιεροϋ Μυστηρίου από τούς πιστούς. Ποιός είναι εκείνος πού θά άντεχε,

τρώγοντας γυμνό τό σῶμα καί πίνοντας γυμνό τό σῶμα τοῦ Κυρίου; Ἄλήθεια, ποιός;

Τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀμέριστα καί ἀδαπάνητα. Ὁ ἄνθρωπος δέχεται ὀλόκληρο τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου, ἔστω κι ἂν εἶναι μικρή ἢ μερίδα τοῦ ἀγιάσματος πού ὑποδέχεται. Τό σῶμα ὑπάρχει ὀλόκληρο σέ κάθε μόριο τοῦ ἀγιάσματος πού ὑπάρχει στό ποτήριο, ὑπάρχει σ' ὀλόκληρη τήν ποσότητα τῆς θείας Κοινωνίας, ὑπάρχει τό ἴδιο σέ ὅλα τά ποτήρια ὅπου τελεῖται ἡ ὀρθόδοξη θεία Λειτουργία, ὑπάρχει καί στόν οὐρανό, χωρίς ὅμως νά εἶναι πανταχοῦ παρόν. Πανταχοῦ παρών εἶναι μονάχα ὁ Χριστός στήν ἄπειρη θεία φύση του, στήν ὁποία ὅμως εἶναι ἀδιάσπαστη ἔνωμένη καί ἡ ἀνθρώπινη φύση του. Ὁ Χριστός εἶναι πανταχοῦ παρών ὡς Θεός καί ἄνθρωπος ὁ αὐτός.

Παράλληλα ὅμως ἡ Εὐχαριστία εἶναι καί θυσία. Εἶναι ἡ ἴδια θυσία πού ἴδρυσε προκαταβολικά ὁ Χριστός στό Μυστικό Δεῖπνο, τόν ὁποῖο τέλεσε λίγο ἀργότερα στό Γολγοθά γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου ἀπό τήν ἁμαρτία. Δέν εἶναι μιά συμβολική καί ἀναμνηστική ἀναπαράσταση ἐκείνου πού τέλεσε τότε ὁ Χριστός, ἀλλ' ἡ πραγματική θυσία τοῦ Γολγοθά, ἡ ὁποία συνεχίζεται στήν Ἐκκλησία σέ κάθε χριστιανικό ὀρθόδοξο ναό, ὅπου τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία. Ὅπως στή σταυρική του θυσία ὁ Χριστός ἦταν ὁ θύτης καί τό θύμα, ἔτσι καί στή θεία Εὐχαριστία ὁ ἴδιος ὁ Χριστός θυσιάζει τόν ἑαυτό του ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Στή θυσία τῆς Εὐχαριστίας ἐκφράζεται ἡ ἄπειρη ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, ἡ αἰώνια καί ἀδιάδοχη²³¹. Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι ἐδῶ ἡ θυσία εἶναι ἀναίμακτη, δηλαδή γίνεται χωρίς νά χυθεῖ αἷμα, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἐν αἵματι θυσία τοῦ σταυροῦ. Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ εἶναι θυσία λογική, σέ ἀντίθεση μέ τίς ζωοθυσίες καί τήν προσφορά ὑλικῶν δώρων στό Θεό πού ἔχουμε στίς θυσίες τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ θυσία τοῦ πασχάλιου ἄμνου εἶναι ἡ σημαντικότερη προεικόνιση τῆς σταυρικής θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θυσία τῆς Εὐχαριστίας εἶναι θυσία ἰλαστήρια καί λυτρωτική, μετα-

βιβάζουσα στούς ἄνθρώπους τά ἀγαθά τῆς ἐν αἵματι μεγάλης θυσίας τοῦ σταυροῦ.

Μέ τή θεία Εὐχαριστία διοχετεύονται πολλά ἀγαθά στίς ψυχές αὐτῶν πού ἄξια τή μεταλαμβάνουν. Ὁ ἱερέας, ὅπως εἶδαμε, τά ἐκφράζει στή δέησή του μετά τήν καθαγίαση τῶν τιμίων Δώρων: «*Εἰς νῆψιν ψυχῆς*», ὥστε νά νήφουμε πνευματικά καί νά γρηγοροῦμε, ν' ἀποτινάσσουμε τή νωθρότητα τῆς φύσης καί τήν ἀκηδία²³² τοῦ πνεύματος, νά εἴμαστε προσεκτικοί στήν ἐπιβουλή καί τίς ἐπιθέσεις τοῦ διαβόλου καί ν' ἀποφεύγουμε τίς παγίδες τῆς ἐμπερίστατης ἁμαρτίας²³³.

«*Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*», ὥστε νά ξαλαφρώσει ἡ ψυχή μας ἀπό τό πικρό αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, τό ὁποῖο τήν πιέζει ἀφόρητα ὅταν παραβαίνει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, προκαλεῖ τή θύελλα τῶν τύψεων τῆς συνείδησης πού εἶναι ἀφόρητες καί μαρτυρικές, δηλητηριάζοντας τή γαλήνη καί τήν ἡρεμία τῆς ψυχῆς. Ἡ αἴσθηση ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἀνακουφίζει τόν ἄνθρωπο, γλυκαίνει τό πνεῦμα του, ὁμορφαίνει τή ζωή του, τοῦ δίνει αἰσιοδοξία καί χαρά, ὄρεξη γιά τήν ἀληθινή ζωή στό χῶρο τῆς ἐπουράνιας θείας βασιλείας.

«*Εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος*», μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἀγιάζεται, καινοποιεῖται, ἀρπάζεται στούς οὐρανούς, βλέπει τά θεῖα καί τά ἐπουράνια. Στή δύσκολη αὐτή ζωή μέ τήν ἁμαρτωλή δόμηση καί τήν ὀργάνωσή της, μέ τίς πίκρες καί τά βάσανά της, ἡ παρουσία τοῦ Παρακλήτου²³⁴, πού εἶναι ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός²³⁵, παρέχει παρηγοριά στούς κοπιῶντες καί πεφορτισμένους, αὐρα δροσιάς στίς ξηραμμένες ψυχές, τίς ὁποῖες ἀπαλύνει κρίζοντας «Ἄββᾶ ὁ Πατήρ».

«*Εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα*». Νά γίνουν οἱ μεταλαμβάνοντες μέλη τοῦ πληρώματος τῆς θείας βασιλείας. Αὐτό γίνεται βέβαια καί μέ πολλούς ἄλλους τρόπους· μέ τή θεία ὅμως Εὐχαριστία οἱ πιστοί φέρουν μέσα τους τόν ἴδιο τό Χριστό, τόν ἴδιο τό Θεό, αὐτούσιο καί ὄχι «χάριτι». Ἡ Χριστοποίηση αὐτή τῶν πιστῶν χτίζει μέσα τους τή βασιλεία τοῦ

Θεοῦ, πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός στό λυτρωτικό ἔργο του. Ἀπό τή γῆ αὐτή εἶναι μέλη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὄντας ἐνωμένοι μέ τό Χριστό, τόν ἀρχηγό καί δημιουργό τῆς θείας βασιλείας.

«*Εἰς παρησίαν τήν πρός σέ*», ὥστε μέ θάρρος καί παρησιία νά σέ πλησιάζουμε, ὅπως ἓνα παιδί πού ἔχει τήν αἴσθησι ὅτι εἶναι κοντά στόν πατέρα του, ὁ ὅποῖος τό ἀγαπᾷ καί τό φροντίζει. Τήν παρησία αὐτή τήν ἀφανίζει ἡ ἐνοχή τῆς ἁμαρτίας, ἀπό τότε πού ὁ Ἄδάμ μετά τό ἁμάρτημά του ἔραψε φύλλα συκῆς²³⁶ γιά νά σκεπάσει τή γύμνια του καί ἀναστατωμένος κρύφτηκε πίσω ἀπό τά δέντρα²³⁷ γιά ν' ἀποφύγει τή συνάντησή του μέ τό Θεό.

«*Μή εἰς κριμα ἢ εἰς κατάκριμα*». Ἡ θεία Εὐχαριστία, ὅπως καί τά ἄλλα ἐκκλησιαστικά μυστήρια δέν εἶναι τελετές μαγικές. Εἶναι λατρεία «λογική», στά μέτρα τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Καί εἶναι μέν ἀληθές ὅτι ἡ συγκρότησή τους γίνεται «ἐξ ἀνάγκης», γιατί αὐτά τά συγκροτεῖ ὁ Θεός καί ὄχι ἄνθρωπος, στή βάση τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Ὅμως ἡ σωτήρια ἐπενέργειά τους ἐξαρτᾶται ἀπό ὄρους καί συνθήκες ὑποκειμενικές, τίς ὁποῖες προσδιορίζει ἡ ὁποια διάθεση καί προετοιμασία ἐκείνου πού δέχεται τήν ὑψιστή δωρεά. Ἄν κανεῖς προσέλθει στό ἱερό Ποτήριο ἀπαράσκευος ἔχοντας κάνει βαριά ἁμαρτήματα γιά τά ὁποῖα δέν μετάνιωσε καί δέν ἐξομολογήθηκε, τότε ἐμπαιίζει τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ, ἐμπαιίζει τή δωρεά τοῦ Χριστοῦ, μή μπορώντας νά διακρίνει τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ²³⁸, δηλαδή δέν τά ξεχωρίζει ἀπό ἄλλες τροφές, τό φυσικό ψωμί καί τό φυσικό κρασί. Αὐτός κοινωνεῖ «εἰς κριμα καί κατάκριμα». Δέν παίρνει τή θεία εὐλογία, τή δωρεά τοῦ κυριακοῦ σώματος καί αἵματος, ἀλλά, ἁμαρτάνοντας θανάσιμα, δέχεται μέσα του τή θεία κατάκριση. Στήν ἀρχαία Ἐκκλησία πολλοί πέθαιναν γι' αὐτό²³⁹. Προσοχή, λοιπόν, στήν προσέλευσή μας στό ἡφαίστειο τῆς ἀπειρίας τοῦ θείου Μυστηρίου!

Στή συνέχεια ὁ ἱερέας, διευρύνοντας τά ἀγαθά τῆς θείας

Εὐχαριστίας, τά μεταφέρει ἀπό τήν παρούσα σύναξη σ' ὀλόκληρη τήν Ἐκκλησία, στό καθολικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀπό τήν εὐλογία τοῦ θείου Μυστηρίου δέν μπορεῖ ν' ἀποκλειστεῖ τό σημαντικότερο τμήμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ἀπογεγραμμένο στους οὐρανούς²⁴⁰. Προσεύχεται ὁ ἱερέας καί γι' αὐτούς πού ἔφυγαν ἀπό τή γῆ καί ἀναπαύονται στή μέση κατάσταση τῶν ψυχῶν, ἀναμένοντας τή δεύτερη ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, τήν καθολική κρίση καί τήν ἀνταπόδοση. Ὅλοι αὐτοί εἶναι τό καύχημα καί τό σέμνωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ τέλεια σφραγίδα τοῦ ἀγιαστικοῦ ἔργου της. Ἴσως ὁμως ρωτήσῃ κανεῖς: οἱ Ἅγιοι, οἱ τετελειωμένοι στήν πίστη καί στά μέτρα τῆς θείας βασιλείας, ἔχουν ἀνάγκη προσωπικά τῶν λυτρωτικῶν ἀγαθῶν τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅπως τήν ἔχουν ἄλλα μέλη τῆς Ἐκκλησίας πού πέθαναν μέ ἁμαρτίες, γιά τά ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι κάνουν Λειτουργίες; Φυσικά ὄχι. Οἱ Ἅγιοι δέν ἔχουν τέτοια ἀνάγκη. Πῶς θά τήν εἶχαν, μιά καί αὐτοί εἶναι πνεύματα ἐν πίστει τετελειωμένα; Τότε γιατί γίνεται τό μνημόσυνό τους; Γίνεται γιά νά γίνει μεγαλύτερη ἡ πνευματική ὁμορφιά τῆς Ἐκκλησίας πού περιλαμβάνει στους κόλπους της ὄλους τούς Ἅγίους, τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. Προσφέρει τήν Εὐχαριστία γιά ὄλους τούς Ἅγίους ἡ Ἐκκλησία, ὄχι γιά νά τούς βοηθήσει ψυχικά, ἀλλά γιά νά τούς δοξάσει περισσότερο μέ τήν ὑπέριστα θεία Δωρεά, καί δοξάζοντάς τους νά δοξάσει καί τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της, σάν περίσημη νύμφη τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης μέ τήν προσφορά ἐκφράζει τήν εὐχαριστία της πρός τό Θεό, πού τόσο πλούσια εὐλογεῖ καί στεφανώνει τό ἔργο της στό πρόσωπο τῶν Δικαίων καί τῶν Ὁσίων της. Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας γράφει σχετικά: «Οὗτοί εἰσιν (οἱ ἅγιοι) αἱ ἀφορμαί τῆς πρός Θεόν εὐχαριστίας τῆ Ἐκκλησία. Ὑπέρ τούτων προσάγει τήν λογικήν ταύτην λατρείαν ὡς χαριστήριον τῷ Θεῷ... Διά τοῦτο οὐδέν αὐτοῖς εὐχεται ὁ ἱερεὺς, ἀλλά μάλλον αὐτός παρ' ἐκείνων εἰς τάς εὐχάς δεῖται βοηθεῖσθαι»²⁴¹.

Ὁ ἱερέας δέεται ὑπέρ ὄλων τῶν προαναπαυσάμενων

Ἁγίων πού στήν ἐπίγεια κλήση τους ὁ καθένας δόξασαν τό Θεό καί τήν ἅγια Ἐκκλησία του. Συγκεκριμένα προσφέρει τήν Εὐχαριστία γιά τούς προπάτορες, τούς πατέρες, τούς πατριάρχες, τούς προφήτες, τούς ἀποστόλους, τούς κήρυκες, τούς εὐαγγελιστές, τούς μάρτυρες, τούς ὁμολογητές, τούς ἐγκρατευτές καί γιά ὅλους ὅσοι τελειώθηκαν στήν πίστη.

Πιο πολύ ὁμως προσφέρεται ἡ θεία Εὐχαριστία γιά τήν Παναγία Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, τή Θεοτόκο.

Στό σημεῖο αὐτό ὁ λαός ψέλνει μεγαλόπρεπα τό μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου:

«Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τήν Θεοτόκον, τήν ἀειμακάριστον καί παναμώμητον καί μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τήν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ καί ἐνδοξότεραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ, τήν ἀδιαφθόρως Θεόν Λόγον τεκοῦσαν, τήν ὄντως Θεοτόκον, σέ μεγαλύνομεν»²⁴².

(Εἶναι ἀληθινά ἄξιο νά μακαρίζουν οἱ ἄνθρωποι ἐσένα τή Θεοτόκο, πού εἶσαι παντοτινά ἡ μακαριστή καί ὀλοκάθαρη μητέρα τοῦ Θεοῦ μας. Ἐσένα πού εἶσαι τιμιότερη ἀπό τά Χερουβίμ καί ἀσύγκριτα μεγαλύτερη σέ δόξα ἀπό τά Σεραφίμ, πού γέννησες τό Θεό Λόγο χωρίς νά φθαρεῖ ἡ παρθενία σου, τήν πραγματική Θεοτόκο πού ὅλοι μεγαλύνουμε).

Ἡ Θεοτόκος Μαρία εἶναι «ἅγια ἁγίων μείζων»²⁴³. Τό ἐνδοξότερο καί τελειότερο πλάσμα, μετά τόν Υἱό της, πάνω στή γῆ· ἡ ἀπαστρέπτουσα κόρη τῆς βασιλείας, ἡ ἄσπιλη Νύμφη τοῦ Θεοῦ. Τό ἐγκαλλώπισμα ἀνθρώπων καί ἀγγέλων, ἡ δόξα τῆς γῆς καί ἡ λαμπρότητα τῶν οὐρανῶν. Τό τελειότερο ἀνθρώπινο πλάσμα πού φάνηκε ποτέ στή γῆ, τό ὅποιο τόσο πολύ ἀγάπησε ὁ βασιλιάς τῆς δόξας, ὥστε τό ἔκρινε ἄξιο νά κατοικήσει μέσα της ὁ Υἱός του, νά γίνει ἄνθρωπος καί νά ζήσει στή γῆ, σώζοντας τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἁμαρτία καί τόν αἰώνιο ὄλεθρο. Ἡ Ἐκκλησία μας τή χαρακτηρίζει εὐστοχα «Θεοτόκο», δηλαδή μητέρα πραγματική τοῦ Θεοῦ. Ἡ Θεοτόκος γέννησε τό Θεό «σαρχί», δηλαδή γέννησε τήν ἀνθρώπινη

φύση τοῦ Χριστοῦ μέ τήν ὁποία «ἐξ ἄκρας συλλήψεως»²⁴⁴ στή μήτρα τῆς Θεοτόκου ἐνώθηκε ἡ θεία φύση τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου. Δέν γέννησε φυσικά τή θεότητα τοῦ Λόγου, γιατί τέτοια πράγματα δέν ἀρμόζουν στόν ἄπειρο Θεό. Ἐπειδή δέ γέννησε τόν ἄνθρωπο ἐνωμένο ἀδιάσπαστα μέ τό Θεό εἶναι πραγματική Θεοτόκος καί ὄχι ἀπλή «Χριστοτόκος»²⁴⁵. Τό ἀξιώμα της εἶναι τόσο μεγάλο πού τήν ἀνεβάξει ψηλότερα ἀπό τήν αὐλή δόξα τῶν ἐπουράνιων πνευμάτων, σέ θέση ἀνώτερη ἀπό τά Χερουβίμ καί τά Σεραφίμ. Ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ ἀειπαρθένη Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, πού τόν γέννησε «ἀδιαφθόρως», χωρίς νά χάσει τήν παρθενία της. Αὐτήν δοξάζουν τά σύμπαντα, καί περίσεμνα ὑμνολογεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Καθολική Ἐκκλησία.

Τό μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου εἶναι ἕνας ἀπό τούς πιο δυνατούς ὑμνους πού μπορεῖ νά συνθέσει τό ἀνθρώπινο πνεῦμα, ὁ ὅποιος διαδονεῖ ἀκατάπαυστα τή θεόμορφη οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ ἱερέας συνεχίζει τή δέσησή του στό ἱερό Βῆμα:

«Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, προφήτου, προδρομοῦ καί βαπτιστοῦ· τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καί πανευφήμων Ἀποστόλων τοῦ ἁγίου (τοῦ δεῖνος) οὗ καί τήν μνήμην ἐπιτελοῦμεν, καί πάντων σου τῶν Ἁγίων, ὧν ταῖς ἰκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ Θεός. Καί μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου (καί μνημονεῦει ἐνταῦθα ὀνομασί τῶν βούλεται τεθνεώτων) καί ἀνάπαυσον αὐτοῦς, ὁ Θεός ἡμῶν, ὅπου ἐπισκοπεῖ τό φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἐτι παρακαλοῦμέν σε· Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων, τῶν ὀρθοτομούντων τόν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντός τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καί παντός ἱερατικοῦ καί μοναχικοῦ Τάγματος. Ἐτι προσφερομέν σοι τήν λογικήν ταύτην λατρείαν ὑπέρ τῆς Οἰκουμένης, ὑπέρ τῆς ἁγίας σου καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· ὑπέρ τῶν ἐν ἀγνεΐα καί σεμνῇ πολιτεῖα διαγόντων, ὑπέρ τῶν ἀρχόντων ἡμῶν. Δός

αὐτοῖς, Κύριε, εἰρηνικὴν τὴν ἐξουσίαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν, ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι».

[Γιὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη, τὸν προφήτη, πρόδρομο καὶ βαπτιστή· γιὰ τοὺς ἁγίους ἐνδόξους καὶ πανευφήμους (πού ἔχουν πολὺ καλὴ φήμη) Ἀποστόλους· γιὰ τὸν ἅγιο (τάδε) τοῦ ὁποίου γιορτάζουμε τὴν ἱερὴ μνήμη, καὶ γιὰ ὅλους τοὺς Ἁγίους, μέ τίς ἰκεσίες τῶν ὁποίων βοήθησέ μας, Κύριε. Καὶ θυμήσου ὅλους τοὺς κοιμηθέντες μέ τὴν ἐλπίδα ἀνάστασης στήν αἰώνια ζωὴ (ἐδῶ μνημονεὺει τὰ ὀνόματα ὄσων θέλει νεκρῶν) καὶ ἀνάπαυσέ τους, Θεέ μας, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἀκόμη σέ παρακαλοῦμε· θυμήσου, Κύριε, ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους ἐπισκόπους πού διδάσκουν ὀρθῶς τὸ λόγο τῆς ἀλήθειάς σου, ὅλους τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς διακόνους τοῦ Χριστοῦ καὶ κάθε ἱερατικό καὶ μοναχικό τάγμα. Ἀκόμα σοῦ προσφέρουμε τὴ λογικὴ αὐτὴ λατρεία γιὰ τὴν οἰκουμένη, γιὰ τὴν ἁγία σου καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· γι' αὐτοὺς πού ζοῦν μέ ἀγνότητα καὶ σεμνότητα, γιὰ τοὺς ἄρχοντες μας. Χάρισέ τους, Κύριε, εἰρηνικὴ τὴν ἐξουσία τους, ὥστε κι ἐμεῖς νά ζοῦμε στή γαλήνη τους ἡσυχὰ κι εἰρηνικά, μέ κάθε εὐσεβεία καὶ σεμνότητα].

(ἐκφώνως)

«Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος), ὃν χάρισαι ταῖς ἁγίαις σου Ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ, σῶον, ἐντιμον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα καὶ ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας».

[Πρῶτα νά θυμηθεῖς, Κύριε, τὸν ἀρχιεπίσκοπό μας (τάδε), τὸν ὁποῖο χάρισε στίς ἅγιες Ἐκκλησίες σου εἰρηνικό, ἀκέραιο, ἐντιμο, ὑγιή, μέ πολλές ἡμέρες ζωῆς καὶ ἔτοιμο νά διδάσκει σωστά τὴ θεία σου ἀλήθεια].

Ὄρθῶς εἰπώθηκε, ὅτι ἡ θεία Λειτουργία ἐκφράζει ἀνάγλυφα τὴν ἐνότητα τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἐκφράζει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἔμπρακτα στό χῶρο

καὶ στό χρόνο. Λειτουργεῖ τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας σ' ὅλη τὴν ἔκταση καὶ τὸ βάθος του, στήν ἀλήθειά του ριζωμένη στή θεία τελετουργία. Μαζεύει ὅλους γύρω ἀπὸ τὸ ἱερό θυσιαστήριο, αὐτοὺς πού εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ ὄσους εἶναι στή γῆ, αὐτοὺς πού πέθαναν καὶ αὐτοὺς πού ζοῦν, αὐτοὺς πού ἀναπαύθηκαν ἀπὸ τοὺς κόπους τους κι αὐτοὺς πού ἀγωνίζονται τὸν καλὸ ἀγῶνα τῆς πίστεως, αὐτοὺς πού κοιμῶνται²⁴⁶ στοὺς τάφους καὶ ἀναμένουν τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων τους καὶ τὴ βίωση τῆς αἰώνιας ζωῆς κι αὐτοὺς πού ζοῦν ἀκόμα μέ τὸ ὄνειρο καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς εἰσόδου τους στή θεία βασιλεία.

Ὁ ἱερέας ἐξακολουθεῖ νά προσεύχεται γιὰ τοὺς Ἁγίους. Γιὰ τὸν ἅγιο προφήτη, πρόδρομο καὶ βαπτιστή Ἰωάννη, τὸν «μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν»²⁴⁷, γιὰ τὸν ὄμιλο τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων, γιὰ τὸν ἐορταζόμενο Ἅγιο καὶ ὅλους τοὺς Ἁγίους, τῶν ὁποίων ἐπικαλεῖται τίς πρεσβεῖες πρὸς τὸ Θεὸ γιὰ χάρη τῶν πιστῶν. Δέν παραλείπει δέ, νά μνημονεὺσει καὶ ὅσα ὀνόματα νεκρῶν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ. Θυμᾶται γενικά ὅλους τοὺς νεκροὺς πού πέθαναν, ἔχοντας στήν καρδιά τους ἀναμμένη τὴ φλόγα τῆς αἰώνιας ζωῆς, καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ νά τοὺς ἀναπαύσει ἐκεῖ ὅπου λάμπει τὸ αἰώνιο φῶς τοῦ προσώπου Του.

Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς μεταθανάτιας ζωῆς ὁ ἱερέας κατεβαίνει στή γῆ καὶ βλέπει τὴ στρατευομένη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴν πού παλεύει κι ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πίστη της. Ἐπικαλεῖται τὴ χάρη τῆς θείας ἱερουργίας γιὰ τοὺς ἐπισκόπους, ὥστε νά μποροῦν νά διαφυλάσσουν καὶ νά διδάσκουν ἀθόλωτη τὴν ἀλήθεια καὶ νά τὴν προστατεύουν ἀπὸ τίς ἐπιθέσεις τῶν αἰρέσεων. Ἐπίσης τὴν ἐπικαλεῖται γιὰ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους καὶ γιὰ κάθε μοναχικό καὶ ἱερατικό τάγμα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι μέσα στήν ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφιερωμένοι στήν ὑπηρεσία τοῦ λυτρωτικοῦ της σκοποῦ, ἐμψυχώνοντας μέ τὴν ἀρετὴ τους καὶ φωτίζοντας τὸ θεόσωστο πλήρωμά της.

Στή συνέχεια ὁ ἱερέας μνημονεύει τόν ἐπίσκοπο, πού εἶναι ἡ ἐκπροσώπηση τοῦ Χριστοῦ στήν Ἐκκλησία. Ὁ ἐπίσκοπος ἀποτελεῖ τό κέντρο κάθε πνευματικῆς, ποιμαντικῆς καί διοικητικῆς ἐξουσίας σ' αὐτήν. Ἄπ' αὐτόν ξεκινοῦν καί σ' αὐτόν καταλήγουν ὅλα τά ἱερά διακονήματα. Χωρίς αὐτόν δέν νοεῖται σῶμα ἐκκλησιαστικό. Τόν ἐπίσκοπο πρέπει νά εὐλογεῖ καί νά περιέπει ὁ Θεός. Παρακαλεῖ, λοιπόν, ὁ ἱερέας τό Θεό νά χαρίζει τόν συγκεκριμένο ἐπίσκοπο (τόν τάδε) στήν Ἐκκλησία μέ εἰρήνη στή διαγωγή καί τά ἔργα του, μέ βίο τίμιο, θεοφιλή καί ἐνάρετο, μέ υἰεῖα σώματος καί πνεύματος, μέ μακρότητα ἡμερῶν (ὡς τά βαθιά γεράματα), γιά νά μπορεῖ νά καθορίζει τή θεία ἀλήθεια, ὅταν αὐτή ἀμφισβητεῖται ἢ ἔχει ἀνάγκη ὀρθῆς ἐρμηνείας καί ἐξήγησης. Φυσικά γιά νά γίνει αὐτό, παράλληλα μέ τό φωτισμό τοῦ Θεοῦ καί τή χάρη τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νά γνωρίζει καλά θεολογία, τήν ὁποία νά βιώνει ἐμπρακτα στή ζωή του, γιατί ἀλλιῶτικα θά τόν ρίχνουν οἱ ἐπιτήδαιοι. Καλό θά ἦταν οἱ ἐπίσκοποι νά ἔχουν καί εὐρύτερη μόρφωση, γιά νά μποροῦν νά ἔχουν λόγο στά προβλήματα καί τίς δυσκολίες τοῦ κοινωνικοῦ χώρου, στόν ὁποῖο ζεῖ τό ποιμνιό τους. Ἐκεῖνο ὁμως πού προέχει εἶναι ὁ ἐπίσκοπος νά ἔχει πλούσιο καί καθαρό ἦθος λειτουργικό. Νά εἶναι πρῶτα ἄξιος λειτουργός τοῦ θυσιαστηρίου καί κατόπιν συνετός κοινωνικός ἐργάτης.

Παραρμβαίνοντας ὁ διάκονος ἐμπλουτίζει τή δέηση τοῦ ἱερέα:

«Καί ὧν ἕκαστος κατά διάνοιαν ἔχει καί πάντων καί πασῶν».

(Καί ὁποιοὺς ὁ καθένας ἔχει στό μυαλό του καί ὄλους καί ὄλες).

Ἡ παρέμβαση αὐτή τοῦ διακόνου ἔχει ἀρκετό νόημα. Ὁ ἱερέας δέν μπορεῖ νά ἔχει ὀλόκληρο τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας στή σκέψη του, ὅταν ἀνεβάζει τήν προσευχή του στό Θεό. Αὐτό θά τό κάνουν οἱ ἐπί μέρους πιστοί μέ τή μνημόνευση ὀνομάτων συγγενῶν καί φίλων, πού ὁ καθένας ἔχει στή σκέ-

ψη του. Αὐτό κάνει ὁ λαός μέ τήν ἀπόκρισή του στό διάκονο: «Καί πάντων καί πασῶν». Ὁ λαός συγκατανεύει καί προσεύχεται.

Ἁ ἱερέας συνεχίζει:

«Μνήσθητι, Κύριε, τῆς πόλεως ταύτης, ἐν ἧ παροικοῦμεν, καί πάσης πόλεως καί χώρας, καί τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι, Κύριε, πλεόντων, ὀδοιπορούντων, νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καί τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων καί καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἀγίαις σου Ἐκκλησίαις καί μεμνημένων τῶν πενήτων καί ἐπί πάντας ἡμᾶς τά ἔλεῃ σου ἐξαπόστειλον».

(ἐκφώνως)

Καί δός ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καί ἀνυμνεῖν τό πάντιμον καί μεγαλοπρεπές ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

[Θυμήσου, Κύριε, τήν πόλη αὐτή στήν ὁποία κατοικοῦμε, καί κάθε πόλη καί χωριό, καί ὄλους τοὺς πιστοὺς πού κατοικοῦν σ' αὐτές. Θυμήσου, Κύριε, αὐτοὺς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, ὀδοιποροῦν, ὄσους εἶναι ἄρρωστοι, ὑποφέρουν, εἶναι αἰχμάλωτοι καί τή σωτηρία τους. Θυμήσου, Κύριε, αὐτοὺς πού φέρουν καρπούς πνευματικούς καί προσφέρουν ἔργο στίς ἀγίες σου Ἐκκλησίες καί αὐτοὺς πού θυμοῦνται τοὺς φτωχοὺς, καί στείλε τά ἔλεῃ σου σέ ὄλους μας.

(ἐκφώνως)

Καί δῶσε μας μέ ἕνα στόμα καί μιᾷ καρδίᾳ νά δοξάζουμε καί ν' ἀνυμνοῦμε τό τιμημένο καί μεγαλόπρεπο ὄνομά σου, τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς ἀτελεύτητους αἰῶνες. Ἀμήν].

Ἡ προσευχή τοῦ ἱερέα καταλήγει μέ τή μνημόνευση τῶν ἐιδικῶν τόπων, ὅπου ὑπάρχουν οἱ ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, καθώς καί γιά τίς δύσκολες ἀνάγκες στίς ὁποῖες βρῖσκεται μέ-

ρος τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Προσεύχεται γιά τήν πόλη στήν ὁποία ζεῖ τό ποιμνιό του, γιά ὄλες τίς ἄλλες πόλεις καί τά χωριά καί γιά τούς πιστούς ὀρθοδόξους πού ζοῦν σ' αὐτά. Κανένας δέν μένει ἔξω ἀπό τήν εὐλογία τῆς θείας ἱερουργίας. Τέλος, ὁ ἱερέας ἀπευθύνει δέηση γιά ὀρισμένους ταλαίπωρους χριστιανούς, γι' αὐτούς πού ἀντιμετωπίζουν κινδύνους ταξιδεύοντας στά πέλαγα, γι' αὐτούς πού ὁδοιποροῦν, γιά τούς ἄρρωστους καί ὑποφέροντες, καί γιά ἐκείνους πού εἶναι αἰχμάλωτοι σέ δυνάστες κακότροπους καί σκληρούς. Γιά νά κατακλείσει τήν προσευχή του γιά ὄσους προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες τους στό ναό, καί θυμοῦνται τούς φτωχοῦς. Δέν νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά τονιστεῖ ἰδιαίτερα, ὅτι ὄσοι βοηθοῦν τούς φτωχοῦς κάνουν μεγάλο καλό πρῶτα γιά τή δική τους ψυχική ὠφέλεια καί ὕστερα γιά τήν ἀνάπαυση τῶν ψυχῶν τῶν δικῶν τους νεκρῶν.

Ἡ ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα ἔχει ἰδιαίχουσα σημασία: «Ἀξίωσε ὄλους μας, Κύριε, μέ ἕνα στόμα καί μέ μιᾶ καρδιά νά ὑμνοῦμε καί νά δοξάζουμε τό τίμιο καί μεγαλόπρεπο ὄνομά σου, τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος κ.λπ.». Καί στά προηγούμενα εἶδαμε τή σημασία τῆς ὁμόνοιας καί τῆς ἀγάπης στή λογική λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὁμόνοια καί ἡ εἰρήνη εἶναι καρπός τοῦ ἁγίου Πνεύματος στίς καθαρές καί ἀναγεννημένες ψυχές. Ἀντίθετα ἡ διχόνοια καί ἡ διχοστασία εἶναι σπέρματα τῆς ἁμαρτίας στό νοῦ καί τίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου ὑπάρχουν αὐτά, οἱ ἀνθρωποὶ ἀπομακρύνονται ἀπό τό Θεό, κυριαρχούμενοι ἀπό τό διάβολο. Ὅλα ἐτοῦτα μᾶς ὑπενθυμίζουν τό πάθημα τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου²⁴⁸, πού τόσο ἐκδηλα λύπησε τόν ἀπ. Παῦλο, ὁ ὁποῖος καί προσπάθησε μέ ἐπιστολή του νά διευθετήσῃ τό ζήτημα. Οἱ Κορίνθιοι, φέροντας μέσα τους τό διασπαστικό κύτταρο τῆς φυλῆς, χωρίστηκαν σέ ὀμάδες καί δῆλωναν παράξενα τήν ἐκκλησιολογική τους ταυτότητα. Ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι ἀνήκουν στήν ὀμάδα τοῦ Παύλου, ἄλλοι τοῦ Ἀπολλῶ, ἄλλοι τοῦ Κηφᾶ κ.ο.κ. Τήν ταυτότητά τους

αὐτή φαίνεται τήν τόνιζαν μέ πείσμα καί μέ προσωπική καύχηση, συναγωνιζόμενοι νά δείξουν ποιοί ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι καί οἱ σημαντικότεροι. Τό φαινόμενο φυσικά εἶναι ἀνθρώπινο, ὅπως ἀνθρώπινη εἶναι καί κάθε ἄλλη ματαιόδοξη συμπεριφορά. Τό ζήτημα δέν θά εἶχε σημασία, ἂν δέν συνέβαιναν πολλά παρατράγουδα, τά ὁποῖα σέ μιᾶ νεογέννητη Ἐκκλησία εἶχαν ἐπιπτώσεις στήν ὀμαλή λειτουργία τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας. Ἀναγκάστηκε, λοιπόν, ὁ Παῦλος νά τούς ἀνακαλέσῃ στήν τάξη. «Ἀκούω –τούς εἶπε– ὅτι ὑπάρχουν σχίσματα μεταξύ σας. Ἄλλος λέει ὅτι εἶναι τοῦ Παύλου, ἄλλος τοῦ Ἀπολλῶ, ἄλλος τοῦ Κηφᾶ. Τί πάθατε ἀλήθεια; Δέν εἴσατε ὄλοι χριστιανοί βαπτισμένοι στό ὄνομα τοῦ Κυρίου; Μήπως εἶναι κανένας ἀπό σᾶς πού βαπτίσθηκε στό ὄνομα ἀνθρώπου; Βαπτίσθηκε κανείς στό ὄνομα τοῦ Παύλου, τοῦ Ἀπολλῶ, τοῦ Κηφᾶ; Ἐγώ, δόξα τῷ Θεῷ, κανένα δέν ἐβάπτισα, παρᾶ μόνο τόν οἶκο τοῦ Στεφανᾶ. Ὁ Θεός δέν μέ ἀπέστειλε νά βαπτίζω ἀλλά νά εὐαγγελίζομαι. Ἀλλά καί ἂν ἔτυχε νά βαπτίσω, εἶναι αὐτό ἀποχρῶν λόγος νά δημιουργηθεῖ χριστιανική μερίδα στό ὄνομά μου;».

Ἡ διχόνοια εἶναι μεγάλο κακό κι αὐτό τό βλέπουμε κυρίως στίς αἱρέσεις καί τά σχίσματα. Αὐτά, ὅπου συνέβησαν, ἔβλαψαν πολύ τήν Ἐκκλησία καί ἀμαύρωσαν τήν ἱστορία της. Αὐτό δέν διδάσκει ἡ σημερινή κατάσταση τῶν διαχωρισμένων Ἐκκλησιῶν; Ἀλλά καί ἐνδοεκκλησιαστικῶς (ἐνδορθοδόξως) οἱ διχόνοιες, τά σχίσματα, οἱ ἀνόητες ἀντιρρήσεις καί συζητήσεις, τά σκάνδαλα γενικά βλάπτουν σοβαρά τό πνευματικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, φυγαδεύοντας τή γαλήνη καί τήν ὁμόνοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας καί φαλιδεύοντας τήν ἀληθινή λατρεία τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Κι ὅταν ἀκόμα διατυπώνονται διαφορετικές ἀπόψεις ἐπί πνευματικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, αὐτές πρέπει νά γίνονται πάντοτε μέ εὐπρέπεια καί ἀγάπη κι ὄχι ἀπό πείσμα καί πνεῦμα αὐτοπροβολῆς. Τό τελευταῖο εἶναι ὄντως καταλυτικό γιά τά ἦθη καί τά ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας.

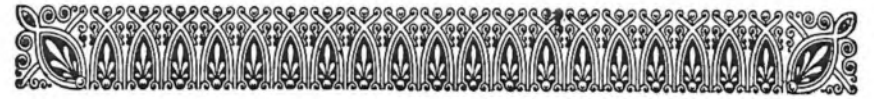
Ὁ ἱερέας:

«Καί ἔσται τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν».
(Κι ἄς εἶναι τό ἔλεος καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Σωτήρα
μας Χριστοῦ μαζί μέ ὄλους σας).

Ὁ λαός:

«Καί μετὰ τοῦ πνεύματός σου».
(Καί μέ τό δικό σου πνεῦμα).

Μέ τά λόγια τοῦ ἱερέα «Καί ἔσται τὰ ἔλεη...» κλείνει ἡ εὐχή
τῆς Ἐναφοῦ. Εἶναι ἡ καλύτερη κατακλείδα μιᾶς εὐχῆς τό-
σο σημαντικῆς. Τά ἔλεη, ἡ συμπάθεια, οἱ οἰκτιρμοί πού ἐπι-
δαφιλεῦει ὁ ἱερέας στό ἐκκλησίασμα εἶναι ἡ καλύτερη θωρά-
κιση τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι στηριγμένοι στό θεῖο ἔλεος κρα-
τύνονται στόν πνευματικό ἀγώνα τους, γεμάτοι χαρά καί
ἐλπίδα γιά τό ὑπόλοιπο μέρος τῆς ζωῆς τους.

Ἡ ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Τό τμήμα αὐτό τῆς θείας Λειτουργίας εἶναι καθαρά προ-
παρασκευαστικό γιά τή θεία Κοινωνία. Ἡ εὐχαριστιακή σύ-
ναξη πλησιάζει ὄλο καί πιό πολύ τήν ἁγία Τράπεζα, γιά νά
μεταλάβει σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Ἡ παράστασή της πρέπει
νά εἶναι κόσμια καί συνετή καί ἡ συνειδησή της καθαρή ἀπό
κάθε μολυσμό ἁμαρτίας, ὥστε νά δεχθεῖ ἀπρόσκοπτα τήν
ὑπέρτατη θεία δωρεά.

Τή δέηση τοῦ διακόνου πού ἀκολουθεῖ, ἡ ὁποία ἀπαγγέλ-
θηκε καί στά Πληρωτικά μετὰ τό τέλος τοῦ Χερουβικοῦ
ὑμνου καί τήν ὁποία σχολιάσαμε σχετικά, δέν θά τήν ξανα-
σχολιάσουμε, ἀλλά ἀπλά θά τήν καταγράψουμε. Θά μετα-
φράσουμε καί θά σχολιάσουμε μόνο ὁ,τι νέο στοιχεῖο ὑπάρ-
χει:

Ὁ διάκονος:

«Πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καί ἔτι ἐν
εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

(Ἐφοῦ μνημονεύσαμε ὄλους τούς Ἁγίους, πάλι καί πάλι
μέ εἰρήνη ἄς παρακαλέσουμε τόν Κύριο).

Ὁ λαός: Κύριε, ἐλέησον.

Ὁ διάκονος:

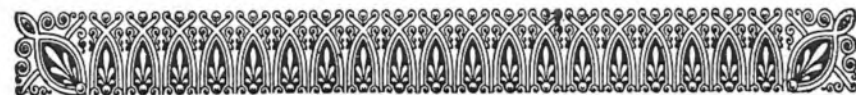
«Ἐπὲρ τῶν προσκομισθέντων καί ἁγιασθέντων τιμίων
Δώρων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

(Γιά τά τίμια Δῶρα πού προσκομίσθηκαν καί ἁγιασθηκαν
ἄς παρακαλέσουμε τόν Κύριο).

Τά τίμια Δῶρα πού προσκομίσθηκαν ἀπό τήν Πρόθεση
στήν ἁγία Τράπεζα κατά τή μεγάλη Εἴσοδο, τώρα εἶναι στήν
ἁγία Τράπεζα ἁγιασμένα καί τελειωμένα. Σέ τέτοια ὁμως πε-

Θεό. Μπροστά του ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύναμος, σάν ἓνα μικρό παιγνιδάκι στήν κακούργα μηχανή του. Γι' αὐτό καί κλείνουμε τήν προσευχή μας παρακαλώντας τό Θεό νά μᾶς γλιτώσει ἀπό τήν ἀπάνθρωπη κακουργία του.

Στήν ἐκφώνησή του ὁ ἱερέας δίνει τό λόγο τῆς αἴτησής μας, τονίζοντας ὅτι ζητᾶμε αὐτά τά πράγματα καί πιστεύουμε ὅτι θά τά λάβουμε ἀπό τό Θεό, γιατί αὐτός εἶναι ὁ οὐράνιος Βασιλιάς, στόν ὅποιο ἀνήκει ἡ δύναμη καί ἡ δόξα, στόν Πατέρα καί τόν Υἱό καί τό ἅγιο Πνεῦμα σέ ὅλους τούς αἰῶνες. Ὁ λαός προφέρει τό «Ἀμήν».

ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ

Μετά τήν ἀπαγγελία ἀπό τό λαό τῆς Κυριακῆς προσευχῆς καί τήν ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα «Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καί ἡ δύναμις καί ἡ δόξα...» καί τό «Ἀμήν» τοῦ λαοῦ, ὁ ἱερέας εὐχεται: «Εἰρήνη πᾶσι» (εἰρήνη σέ ὅλους).

Εἶναι ἡ τρίτη φορά στή Λειτουργία πού ὁ λειτουργός ἱερέας εὐλογεῖ τό λαό μέ τήν εἰρήνη. Ἡ πρώτη, ὅταν πρόκειται ν' ἀναγνωσθεῖ τό ἱερό Εὐαγγέλιο. Ἡ δεύτερη, ὅταν πρόκειται ν' ἀπαγγελθεῖ τό «Πιστεύω...» καί νά ἀρχίσει ἡ Ἐναφορά, καί τώρα, ὅταν πρόκειται νά κοινωνήσουν οἱ πιστοί. Οἱ πιστοί πρέπει νά ἔχουν βαθιά εἰρήνη στίς ψυχές τους, ὅταν πρόκειται ν' ἀκούσουν τό Εὐαγγέλιο, τό λόγο τοῦ Θεοῦ, τόν ἴδιο τό Χριστό στό προφητικό του ἀξίωμα νά προβάλλει τή λυτρωτική δύναμη τῆς θείας ἀλήθειας. Ἐπίσης πρέπει νά ἔχουν εἰρηνικές καρδιές καί ἡρεμη συνείδηση, ὅταν πρόκειται ν' ἀπαγγείλουν τό «Πιστεύω», στό ὅποιο τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταχώρησε ἀλάθητα τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως, καί τή στιγμή πού πρόκειται ν' ἀρχίσει ἡ ἅγια Ἐναφορά. Καί τώρα πρέπει νά ἔχουν εἰρήνη, πού πλησιάζει ἡ στιγμή τῆς Κοινωνίας τῶν ἀχράντων Μυστηρίων.

Ὅπως εἶπαμε ἐπανειλημμένα, ἡ εἰρήνη εἶναι μεγάλη ἀρετή, εἶναι ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἐννοεῖται βέβαια ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, τήν ὅποια ιδιότυπα προσφέρει ὁ Χριστός στούς μαθητές του καί ἡ ὅποια ὑπερέχει «πάντα νοῦν»²⁵⁹, εἶναι δηλαδή μέγεθος μυστηριακό καί ἔξωκοσμικό, τή γεύση τῆς ὁποίας νιώθουν μονάχα ἐκεῖνοι πού εἶναι ἐσωτερικά ἐνωμένοι μέ τό Χριστό. Τέλος εἶναι ἡ εἰρήνη ἐκεῖνη πού εἶναι δῶρο τοῦ ἁγίου Πνεύματος στίς ἀναγεννημένες ψυχές, ὅπου ἀπουσιάζουν οἱ σπαραγμοί τῆς ἁμαρτίας καί οἱ

ἄγριες φωνές τῶν παθῶν καί ὁ σάλος τοῦ ἁμαρτωλοῦ αὐτοῦ κόσμου.

Ὁ λαός ἀποκρίνεται: «Καί μετὰ τοῦ πνεύματός σου» (Καί μέ τό δικό σου πνεῦμα). Ὁ λαός ἀνταποδίδει τήν εὐλογία στόν ἱερέα του. Αὐτό εἶναι ἄξιο νά γίνει, ὄχι ἀπλά ἀπό ἀγάπη καί ἀβρότητα στό λειτουργό, ἀλλά γιατί ὁ ἱερέας, ὁ ὁποῖος ἱε-
ρουργεῖ τήν Εὐχαριστία καί τά χέρια του ἀγγίζουσιν τό φοβερό Μυστήριον, δηλαδή φαύουν τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἔχει περισ-
σότερη ἀνάγκη νά εἶναι εἰρηνικός καί γαλήνιος. Ὁ λογισμός του πρέπει νά εἶναι καθαρός, ἡ σκέψη του ἀγνή, ἡ καρδιά του ἡρεμῆ ἀπό κάθε ἀκάθαρτο πάθος. Μέχρι ποῦ ἀντέχει ἄραγε ὁ ἀνθρώπινος πηλός; Μόνο ὁ Θεός τό γνωρίζει.

Ὁ ἱερέας προσθέτει:

«Τάς κεφαλάς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν».

(Ἄς σκύψουμε τίς κεφαλές μας στόν Κύριον).

Ἡ κλίση τῶν κεφαλῶν εἶναι ἐκδήλωση μεγάλου σεβασμοῦ καί ὑποταγῆς στό βάρος τοῦ θείου Μυστηρίου. Εἶναι ἐλεύθερη κίνηση τοῦ πλάσματος στόν Πλάστη του σέ τόσο μεγάλες καί κρίσιμες στιγμές. Εἶναι σημάδι φόβου, ὄχι ὅμως τρόμου δουλικοῦ πού ἐμπνέουν οἱ κοσμικοί αὐθέντες καί τύραννοι σ' αὐτούς πού ἔχουν κάτω ἀπό τήν ἐξουσία τους. Καί εἶναι μέν δοῦλοι Χριστοῦ οἱ πιστοί. Τούς ἐξαγόρασε ὁ ἴδιος μέ τό αἷμα του ἐπάνω στό σταυρό. Τό ἔκανε ὅμως ὁ Σωτήρας ἀπό ἀγάπη. Τό νιώθουν αὐτό οἱ πιστοί καί αἰσθάνονται δοῦλοι Θεοῦ, σάν τά παιδιά ἑνός στοργικοῦ πατέρα. Ὁ σύνδεσμος αὐτός οἰκειότητος καί ἀγάπης δέν ἔχει κανένα στοιχεῖο κοσμικῆς δουλικότητος. Εἶναι πνοή ἐλευθερίας, πραγματικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀγάπη «ἔξω βάλλει τόν φόβον»²⁶⁰.

Κλίνουν, λοιπόν, τίς κεφαλές τους οἱ πιστοί κάτω ἀπό τό βάρος τῆς αἴσθησης τῶν λόγων τοῦ ἱερέα καί νιώθοντας ὅτι σέ λίγο θά βάλουν μέσα τους τή φωτιά τοῦ Θεοῦ.

Ὁ λαός ἀποκρίνεται:

«Σοί Κύριε».

(Σέ σένα Κύριε).

Ὁ ἱερέας μέ χαμηλότερη φωνή λέει τήν εὐχή:

«Εὐχαριστοῦμέν σοι, βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετροῦ σου δυνάμει τά πάντα δημιουργήσας καί τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου, ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι τά πάντα παραγαγών. Αὐτός, Δέσποτα, οὐρανόθεν ἐπίδεδε ἐπί τούς ὑποκεκλιό-
τας σοι τάς ἐαυτῶν κεφαλάς· οὐ γάρ ἔκλιναν σαρκί καί αἵματι, ἀλλά σοί τῷ φοβερῷ Θεῷ. Σύ οὖν, Δέσποτα, τά προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθόν ἐξομάλισον, κατὰ τήν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τούς ὁδοιπο-ροῦντας συνόδευσον, τούς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἱατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν.

(ἐκφώνως)

Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς καί φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

[Σ' εὐχαριστοῦμε, ἀόρατε βασιλιά, πού μέ τήν ἀμέτρητή σου δύναμη δημιουργήσας τά πάντα, καί μέ τό πλήθος τοῦ ἐλέους σου τά ἔφερες στό εἶναι ἀπό τό μηδέν. Ἐσύ, Δέσπο-
τα, κοίταξε ἀπό τόν οὐρανό ὅσους κλίνουν σέ σένα τίς κε-
φαλές· γιατί δέν τίς ἔκλιναν σέ ἄνθρωπο πού ἔχει σάρκα καί αἷμα, ἀλλά σέ σένα τό φοβερό Θεό. Ἐσύ, λοιπόν, Δέ-
σποτα, τίς ὑποθέσεις ὄλων μας κατεύθυνε πρὸς τό ἀγαθό, σύμφωνα μέ τήν ἀνάγκη τοῦ καθένα μας· ταξίδεψε μ' αὐτούς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, συνόδεψε αὐτούς πού ὁδοιποροῦν· θεράπευσε τούς ἄρρωστους, ἐσύ πού εἶσαι ὁ ἱατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων μας.

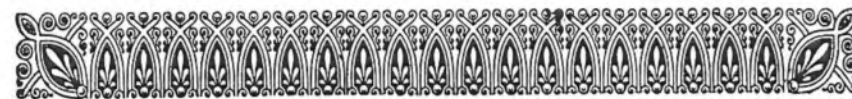
(ἐκφώνως)

Μέ τή χάρη καί τήν εὐσπλαχνία καί τή φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μέ τόν ὁποῖο εἶσαι δοξασμένος μα-
ζί μέ τό πανάγιο καί ἀγαθό καί ζωοποιό σου Πνεῦμα, τώ-
ρα καί πάντα καί στούς ἀτέλειωτους αἰῶνες. Ἀμήν].

Ἡ δέηση τῆς κεφαλοκλισίας ἀρχίζει μέ εὐχαριστία πρὸς τό Θεό γιά ὅσα ἀγαθὰ αὐτός στέλνει στήν εὐχαριστιακή σύνα-

ξη. Τόν ευχαριστεί για τίς πολλές ιδιότητές του πού τόν ἀναδείχνουν ἄξιο βασιλιά τοῦ σύμπαντος καί παντοδύναμο Δημιουργό, ὁ ὁποῖος ἐπλασε τά ὄντα ἀπό τό μηδέν. Ἐνας τέτοιος Θεός εἶναι ἄξιος ἐμπιστοσύνης, μπορώντας νά βοηθήσει πραγματικά τόν ἄνθρωπο καί νά πληρώσει τά αἰτήματα τῶν πιστῶν του. Ὁ ἱερέας παρακαλεῖ τό Θεό νά κοιτάζει μέ βλέμμα σπλαχνικό ὅσους τήν ὥρα αὐτή κλίνουν τίς κεφαλές τους μπροστά του. Γιατί δέν τίς κλίνουν σέ αἷμα καί σάρκα, δηλαδή σέ ἄνθρωπο πεπερασμένο καί ἀδύνατο, ἀλλά σ' Αὐτόν πού εἶναι ὁ φοβερός Θεός. Στή συνέχεια διατυπώνονται αἰτήματα, τά ὁποῖα φαίνονται νά εἶναι ἔξω ἀπό τό πνεῦμα τῆς εὐχῆς, αἰτήματα πού ἀφοροῦν εἰδικές ἀνάγκες μελῶν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Τά αἰτήματα αὐτά ἔγιναν καί στήν ἀρχή τῆς Λειτουργίας (στά Εἰρηνικά) ἀπό τό διάκονο. Τόν παρακαλεῖ νά ἐξομαλύνει τά προβλήματα ὄλων σύμφωνα μέ τίς εἰδικές δυσκολίες καί περιστάσεις στίς ὁποῖες βρίσκεται ὁ καθένας μας. Συγκεκριμένα, νά πλεύσει μέ αὐτούς πού ταξιδεύουν καί δοκιμάζονται στίς θάλασσες· νά συνοδοιπορήσει μέ αὐτούς πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νά κάνουν μακρές καί ἐπίπονες ὁδοιπορίες· νά γιατρέψει αὐτούς πού εἶναι ἄρρωστοι καί ὑποφέρουν, Αὐτός πού εἶναι ὁ γιατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων μας.

Στήν ἐκφώνηση, ὅπως συνήθως, παρέχεται ἡ δικαιολόγηση τῶν αἰτημάτων τῆς κοινότητας. «Σοῦ τά ζητᾶμε ὄλ' αὐτά, λέγει ὁ λειτουργός, βασιζόμενοι στή χάρη, τό ἔλεος καί τή φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μέ τόν ὁποῖον εἶσαι εὐλογητός, μαζί μέ τό πανάγιο καί ἀγαθό καί ζωοποιό σου Πνεῦμα, τώρα καί πάντα καί στούς ἀτέλειωτους αἰῶνες».

Ἡ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ ὑπέροχη θεία στιγμή ἔφθασε. Τέλεια τά ἄχραντα Μυστήρια εἶναι ἔτοιμα νά δοθοῦν πρὸς κοινωνίαν. Οἱ πιστοί μέλλουν νά δεχθοῦν μέσα τους τό Θεό, νά ἐνωθοῦν μυστικά μαζί του καί νά γίνουν κι αὐτοί κατά χάριν θεοί. Ἐδῶ καταλήγει ὄλο τό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας. Ὁ Χριστός δέν ἦλθε στή γῆ ἀπλά για νά σταυρωθεῖ καί ν' ἀναστηθεῖ καταργώντας τήν ἁμαρτία καί τό θάνατο. Αὐτό δέν ἀρκοῦσε. Ἀφοῦ μᾶς λύτρωσε ἀπό τή δυναστεία τοῦ διαβόλου καί ἔντυσε τή φύση μας μέ τό χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, θέλησε νά μᾶς κάμει τέλεια δικούς του, νά εἶναι μέσα μας ὁ ἴδιος μέ τό ἄχραντο σῶμα του, νά εἶναι ἀνακατεμένος μέ τή φύση μας, νά εἶναι ἕνα μαζί μέ μᾶς πού τόν ἀγαπᾶμε καί πιστεύουμε στό σωτήριο ἔργο του. Ὁ Θεός δίνεται στόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄνθρωπος θεοποιεῖται μέ τήν ἄρρητη δωρεά. Ὡ τοῦ φοβεροῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ! Ποιός, ἀλήθεια, μπορεῖ νά τό χωρέσει στό πῆλινο μυαλό του;

Μετά τήν ἐκφώνηση «Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς...», ὁ ἱερέας διαβάζει τήν εὐχή:

«Πρόσχες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καί ἀπό θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου καί ἐλθέ εἰς τό ἀγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος καί ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών· καί καταξίωσον τῇ κρηταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καί τοῦ τιμίου αἵματος καί δι' ἡμῶν παντί τῷ λαῷ».

(Πρόσεξέ μας, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός μας, ἀπό τό ἅγιο σου κατοικητήριο καί ἀπό τόν ἐνδοξο θρόνο τῆς βασιλείας σου καί ἔλα νά μᾶς ἀγιάσεις, ἐσύ πού κάθεσαι

στους ουρανούς μαζί με τον Πατέρα σου και συγχρόνως είσαι άοράτως μαζί μας έδω και με τή μεγάλη σου δύναμη κάνε μας άξιους να δεχθούμε τό άχραντο σωμα σου και τό τίμιο αίμα σου, και μέσω ήμων όλόκληρο τό λαό).

Όταν ο μικρός άνθρωπος πρόκειται να συνομιλήσει με τον άπειρο Θεό, βρίσκει πάντοτε σε άμηχανία. Η απόσταση είναι μεγάλη. Εκείνος έχει τό κατοικητήριό του ψηλά στους ουρανούς, αυτός έρπει χαμηλά στή γή. Όμως ο λειτουργός δεν λησιμονεί τό μυστήριο του Χριστού. Ότι δηλαδή αυτός, ενω κάθεται άνω μαζί με τον Πατέρα στον ουρανό, τήν ίδια στιγμή είναι και μαζί μας έδω, στό άγιο θυσιαστήριο, στό ναό. Ο Χριστός είναι πανταχοῦ παρών όχι άφηρημένα, αλλά ως Θεός και άνθρωπος ο ίδιος, ως Θεάνθρωπος. Η απόσταση αυτόματα άφανίζεται. Ο Θεός είν' έδω κοντά μας, ανάμεσα μας. Τόν βλέπουμε μυστικά και τόν άγγίζουμε. Νιώθουμε τήν παρουσία του να μάς περιβάλλει. Ο ιερέας ζητά τήν προσοχή του Θεού, να έλθει να μάς εύλογήσει και να μάς αγιάσει· ν' αξιώσει πρώτα τον ίδιο να δεχθεί μέσα του τά άχραντα Μυστήρια και στή συνέχεια από τά χέρια του να τά δεχθεί κι ο λαός.

Ο διάκονος: «Πρόσχωμεν».

(Άς προσέξουμε).

Ο ιερέας: «Τά άγια τοις άγίοις».

(Τά άγια πρέπει στους άγίους).

Είναι μία υπενθύμιση κι ένα κάλεσμα πολύ αυστηρό. Τά μέλη τής ιερής σύναξης δεν είναι όλα τό ίδιο από άποψη ήθι- κή. Ούτε κανέναν βέβαια μπορεί ν' απαιτήσει αυτό. Ένα είναι τό βέβαιο· όλοι κουβαλάμε μέσα μας άμαρτίες, από μεγάλες και κτυπητές, μέχρι μικρές και άσήμαντες. Αν δεν ήταν έτσι, δεν θά είχε νόημα ή δύναμη τής θείας Ευχαριστίας «εις άφει- σιν άμαρτιών». Πώς θά συγχωρούνταν άμαρτίες που δεν υπάρχουν; Τό ζήτημα όμως δεν είναι αυτό, αλλά ο βαθμός τής πνευματικής τελείωσης και ή ειλικρίνεια, ή ζέση τής καρδιάς και ή άγάπη να δεχθεί μέσα του ο πιστός τό Χριστό. Ότι φυ-

σικά πρέπει κανείς να είναι καθάρος και πνευματικά έτοιμος για να προσέλθει στην κοινωνία των άχράντων Μυστηρίων, είναι αυτονόητο. Ο άγιος Θεός μόνο σε άγιους ανθρώπους μπορεί να ένοικήσει. Δεν μπορεί να ένωθεί με άκάθαρτους και έμπαθείς και να τους χαρίσει τήν εύλογία του. Αντίθετα μάλιστα θά τους φέρει κρίμα και κατάκριμα. Είναι άμαρτία και ύβρη να δέχεται τό Θεό μέσα στό άκάθαρο έδαφος τής ψυχής σου. Γι' αυτό κι όταν τήν ψυχή βραίνουν άμαρτίες, τής θείας Κοινωνίας προηγείται τό μυστήριο τής μετανοίας και έξομολογήσεως. Ο άνθρωπος πρέπει να λάβει προηγου- μένως άφεση των άμαρτημάτων του, για να λάβει άκολούθως τή δωρεά τής θείας Ευχαριστίας, ή όποια θά σφραγίσει τήν προηγηθείσα άφεση και θά χορηγήσει στον μεταλαμβάνοντα τήν αίώνια ζωή.

Άγιος όμως δεν μπορεί να είναι κανείς σε σύγκριση με τό Θεό, που είναι άπόλυτα άγιος και πηγή κάθε άλλης αγιότη- τας. Μόνο σχετικά άγιος μπορεί να γίνει ο άνθρωπος με τή χάρη του Θεού και τή δική του προσπάθεια. Άκόμα και ή Πα- ναγία μας²⁶¹ σημάδευσε τή σχετική αυτή αγιότητα και στό μέ- τρο που αυτό είναι εφικτό σε πλάσμα ανθρώπινο. Η κλήση του ιερέα γίνεται στους σχετικά άγιους, που είναι και οι λί- γοι. Άλλοι άγωνίζονται να φτάσουν στην αγιότητα αυτή, άλλοι μένουν πίσω και άλλοι πολύ πίσω. Τό πως θά αξιολο- γήσει κανείς τον έαυτό του είναι υπόθεση αυστηρά προσωπι- κή. Άπαραίτητα όμως πρέπει ν' άγωνίζεται ο άνθρωπος να βελτιώσει τον έαυτό του, να προσπαθεί να γίνει κι αυτός σχε- τικά άγιος. Άξιοπρόσεκτα είναι όσα γράφει ο άγιος Νικόλα- ος ο Καβάσιλας: «Άγιοι δεν είναι μόνο εκείνοι που έφτασαν στην τελειότητα τής άρετής, αλλά κι εκείνοι που βιάζονται να φθάσουν τήν τελειότητα αυτή, αλλά δεν τήν έφθασαν άκόμη. Γιατί και τούτους τίποτε δεν έμποδίζει να αγιάζονται διά τής συμμετοχής τους στα άγια Μυστήρια»²⁶².

Ο λαός με τήν απόκρισή του παίρνει τή σωστή θέση στό σοβαρό αυτό ζήτημα. Ο ιερέας καλεί τους άγίους στή θεία

Κοινωνία. Ὁ λαός ὁμως ἀπαντᾷ, ὅτι ἅγιος δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, πού μέ τό ἔργο του δόξασε τό Θεό Πατέρα. Ἔτσι ἔχουν τά πράγματα. Οἱ μικροί «ἅγιοι» σπεύδουν στό μεγάλο Ἅγιο, γιά νά πάρουν μεγαλύτερη ἀγιότητα ἀπό τά τίμια καί ἅγια Δῶρα του. Ἡ διαδικασία αὐτή εἶναι ἐξελικτική. Τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τελειοῦται βαθμηδόν καί καταρτίζεται στό ἀγιασμένο σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Θά προσέλθουν σ' αὐτό καί οἱ ἄνθρωποι πού ἔχουν ἀδυναμίες καί ἑλλείψεις, γιά νά τίς ὑπερκεράσουν μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ Ἡ ἄκρα εὐαισθησία ὅτι, γιά νά κοινωνήσει κανεῖς πρέπει σέ ὄλα νά εἶναι ἅγιος καί ἀνεπίληπτος δέν κάνει καλό, γιατί μπορεῖ νά κρατήσῃ γιά πάντα τόν ἄνθρωπο μακριά ἀπό τό Ποτήριο τῆς ζωῆς, πράγμα ἐπικίνδυνο καί καταστρεπτικό.

Μετά τό «Πρόσχωμεν» καί τό «Τά ἅγια τοῖς ἁγίοις», γίνεται ἡ ὑψωση τοῦ ἁγίου ἄρτου, πού εἶναι σάν μία πρώτη πράξη τοῦ τεμαχισμοῦ τοῦ ἁγίου ἄρτου. Ὁ ἱερέας ὑψώνει μόνο τόν ἄρτο καί ὄχι ὀλόκληρο τό δισκάριο μέ τίς μερίδες, γιατί μόνο αὐτός θά μεταβληθεῖ σέ σῶμα Χριστοῦ. Ἡ ὑψωση συμβολίζει τήν ἀνύψωση τοῦ Χριστοῦ στό Σταυρό.

Μετά τήν ὑψωση τοῦ ἄρτου κλείνει τό καταπέτασμα τῆς ὠραίας πύλης, πού συμβολίζει τό χώρισμα μεταξύ οὐρανοῦ, πού εἶναι τό ἱερό βῆμα, τά ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπό τή γῆ, πού εἶναι ὁ κυρίως ναός, τά ἅγια τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Σύρεται δέ τό καταπέτασμα, γιά νά τονισθεῖ περισσότερο ὁ μυστικός χαρακτήρας τῆς θείας Λειτουργίας.

Μετά τήν πράξη αὐτή, ὁ ἱερέας κάνει τό μελισμό, δηλαδή κομματιάζει τόν ἅγιο ἄρτο στά τέσσερα. Ἐπειτα ρίχνει στό ἅγιο Ποτήριο τό κομμάτι πού φέρει τό ὄνομα «Ἰησοῦς», λέγοντας: «Πλήρωμα ποτηρίου, πίστεως, Πνεύματος Ἁγίου». Κατά τόν Καβάσιλα τά λόγια αὐτά σημαίνουν τό ἀποτελεσμα καί τήν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ «τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τήν Ἐκκλησίαν ἐπιδημία»²⁶³.

Στή συνέχεια εὐλογεῖ τό «ζέον», δηλαδή τό ζεστό νερό, λέ-

γοντας: «*Εὐλογημένη ἡ ζέσις τῶν Ἁγίων σου*», δηλαδή ἡ ζεστή πίστη τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα τό ρίχνει στό ἅγιο Ποτήριο καί λέει: «*Ζέσις πίστεως, πλήρης Πνεύματος Ἁγίου*». Ἡ ρίψη τοῦ ζέοντος στό ἅγιο Ποτήριο ἔχει συμβολική ἔννοια. Ὅπως τό αἷμα καί τό νερό, πού ἔτρεξαν ἀπό τήν πλευρά τοῦ σταυρωμένου Ἰησοῦ ἦσαν ζεστά, δηλαδή ζωντανά καί ὄχι νεκρά, τήν ἴδια αἴσθηση πρέπει νά ἔχουν καί οἱ πιστοί, ὅταν κοινωνοῦν τά θεῖα Μυστήρια: εἶναι σάν νά ψάθουν μέ τά χεῖλη τους τή ζωοπάροχη πλευρά τοῦ Κυρίου²⁶⁴.

Ὁ τεμαχισμός τοῦ ἄρτου ἀπό τόν ἱερέα δέν σημαίνει ὅτι τεμαχίζεται καί τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ἤδη τονίσαμε, τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού ἔγινε Εὐχαριστία εἶναι ἀτμητο καί ἀδιαίρετο. Δέν κομματιάζεται, ἀλλά μένει ὀλόκληρο σέ κάθε μόριο τοῦ εὐλογηθέντος ἄρτου, ὥστε ὁ πιστός νά κοινωνεῖ ὄχι ἓνα κομμάτι, ἀλλά ὀλόκληρο τό ἀγιασμένο σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως, ὅταν κομματιάσουμε ἓναν καθρέφτη σέ πολλά τμήματα, ὁ ἥλιος φαίνεται ὁ ἴδιος σέ κάθε κομμάτι τοῦ καθρέφτη, ἔτσι κι ἐδῶ σέ κάθε τμήμα τοῦ ἀγιάσματος ὑπάρχει ὀλόκληρο τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό εἶναι τό ὑπερφυές τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ!

Μετά τήν ρίψη τοῦ ζέοντος στό ἅγιο Ποτήριο, γίνεται ἡ κοινωνία τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἀπό τούς ἱερεῖς. Πρῶτα κοινωνεῖ ὁ ἐπίσκοπος καί μετά ἀπ' αὐτόν οἱ λοιποὶ κληρικοί. Ἀκολουθῶς κοινωνοῦν οἱ λαϊκοί, πρῶτα τά παιδιά καί κατόπιν οἱ ἐνήλικες. Ὅλοι δέ κοινωνοῦν μέ φόβο Θεοῦ καί εὐλάβεια.

Ἔτσι, μετά τήν Κοινωνία τῶν ἱερέων ὁ λειτουργός, κρατώντας τό ἅγιο Ποτήριο, στέκεται στήν ὠραία πύλη καί καλεῖ τούς πιστούς:

«*Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε.*
(Μέ φόβο Θεοῦ, πίστη καί ἀγάπη προσέλθετε).

Οἱ λόγοι τοῦ ἱερέα εἶναι καθοριστικοί γιά τόν τρόπο καί τήν ψυχική διάθεση μέ τήν ὁποία πρέπει νά πλησιάζουμε τό ποτήριο τῆς ζωῆς. Εἶχαμε καί ἄλλοτε τήν εὐκαιρία νά μιλή-

σουμε για τό ζήτημα αυτό. Ὁ πιστός πού θά κοινωνήσει πρέπει νά ἔχει μέσα του φόβο Θεοῦ. Δηλαδή εὐλάβεια καί αἰδῶ μπροστά στό ἄπειρο θαῦμα τῆς θείας ἱερουργίας. Στό θεῖο Μυστήριο πού καλύπτει γῆ καί οὐρανοὺς ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου συστέλλεται, πολὺ δέ περισσότερο πού μέσα της θά δεχθεῖ ὀλόκληρο τό θαῦμα, τόν ἀχώρητο Θεό, τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου, ἐνωμένα μέ τή φύση τῆς θεότητας. Πῶς μπορεῖ ν' ἀντέξει ἀνθρώπινος λογισμὸς σέ μιά τόσο μεγάλη συγκατάβαση, ἡ ψυχὴ σέ μιά τόσο μεγάλη ὑπόθεση;

Παράλληλα ὁ προσερχόμενος πρέπει νά ἔχει πίστη θερμὴ καί ζωντανή. Νά συγκατατίθεται ἀπόλυτα στίς βουλές καί τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, νά πείθεται χωρὶς ταλάντευση στή θεία ἀλήθεια, στή φύση τοῦ Σωτήρα καί στή λυτρωτικὴ θεία Οἰκονομία του. Νά πιστεύει ἀκράδαντα, ὅτι τό ψωμί καί τό κρασί πού γεύεται ἐξωτερικὰ ἡ αἴσθηση, εἶναι πραγματικὰ τό πανάγιο σῶμα καί τό τίμιο αἷμα τοῦ Σωτήρα. Πρέπει νά συγκλονίζεται μπροστά στή θεία παρουσία, λέγοντας σέ ὅλα ναι στό Θεό.

Τέλος, νά ἔχει ἀγάπη. Μέσα ἡ καρδιά του νά χωράει τὰ πάντα: τό Θεό, τούς ἀνθρώπους, ὀλόκληρη τὴν κτίση. Ἔτσι μοιάζει μέ τόν πανάγαθο Πλάστη του, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ ἀδιάκριτα ὅλα του τὰ πλάσματα²⁶⁵. Νά μὴ μισεῖ τό συνάνθρωπο, νά μὴ ἔχει κακότητες καί ἔχθρες, μνησικακίες καί πικρόχολη διάθεση γιὰ τόν πλησίον. Γιατί ἂν πάει μέ τέτοια διάθεση στόν πανάγιο Θεό, ἔχασε τὴν ὑπόθεσή του, τίποτε δέν παίρνει ἀπὸ τό Ποτήριο τῆς ζωῆς, μᾶλλον δέχεται κατάκριση ἀπὸ τό Θεό. Δείχνει ὅτι δέν ἔχει συναίσθηση τοῦ τί κάνει, εἶναι ἄσχετος μέ τό ἄρρητο Μυστήριο, παράφωνος στήν ἁρμονία τῆς θείας βασιλείας. Θά τόν διώξουν οἱ ἄγγελοι²⁶⁶ καί θά περιπέσει στό χωρισμό καί τὴ νέκρωση τοῦ πνευματικοῦ θανάτου.

Ὅταν ἀνοίγουν τὰ βημόθυρα κι ὁ ἱερέας προσκαλεῖ τούς πιστοὺς νά κοινωνήσουν, εἶναι σάν νά ἀνοίγει ὁ οὐρανός ἀπὸ ψηλά γιὰ νά δεχθεῖ στοὺς ἄυλους κόλπους του τούς πιστοὺς. Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν ὅπως τώρα κοινωνοῦν οἱ κληρικοί, δηλαδή ξεχωριστὰ τό σῶμα τοῦ Κυ-

ρίου καί ξεχωριστὰ τό αἷμα του. Μέ ἀνοικτὴ καί ὑπτία τὴ δεξιὰ παλάμη ἐπάνω στήν ἀριστερὴ κοινωνοῦσαν πρῶτα τοῦ ἄρτου καί στή συνέχεια τοῦ ἁγιασμένου οἴνου. Γιὰ πρακτικούς ὁμως λόγους τό ὠραῖο αὐτό ἔθος ἐνωρὶς καταργήθηκε. Σήμερα οἱ πιστοὶ κοινωνοῦν μέ τὴ λαβίδα ἀπὸ τό ἅγιο Ποτήριο συγχρόνως τό σῶμα καί τό αἷμα Χριστοῦ.

Ἄρκετοὶ χριστιανοὶ ἀπὸ ὀλιγοπιστία διστάζουν νά κοινωνήσουν ἀπὸ τὴ λαβίδα, γιατί σιχαίνονται. Φοβοῦνται μήπως προσβληθοῦν ἀπὸ μικρόβια καί ἀσθενήσουν. Ἄν εἶναι δυνατόν τό Ποτήριο τῆς ζωῆς, τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Θεοῦ, νά εἶναι φορέας μικροβίων! Οἱ μικρόψυχοι αὐτοὶ χριστιανοὶ πρέπει νά προσέξουν, γιατί εἶναι ἐνδεχόμενο νά χάσουν τὴν ψυχὴ τους! Ὁ Χριστὸς σκοτώνει τὰ μικρόβια· εἶναι πηγὴ ζωῆς καί ὄχι θανάτου.

Οἱ πιστοὶ πρέπει νά προσέρχονται συχνὰ στή θεία Κοινωνία. Ὅπως τό σῶμα ἔχει ἀνάγκη συνεχοῦς τροφῆς γιὰ νά κρατηθεῖ στή ζωὴ, ἔτσι καί ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκη συχνῆς πνευματικῆς τροφῆς γιὰ νά ζήσει. Ἡ μακρὰ ἀποχὴ ἀπὸ τό ἅγιο Ποτήριο ἐγκυμονεῖ τόν κίνδυνο νά παραποδισθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τό διάβολο καί νά χαθεῖ. Τελικὰ ἡ συχνότητα προσέλευσης στή θεία Κοινωνία εἶναι ζήτημα προσωπικό τοῦ καθενός σέ συνεννόηση βέβαια μέ τόν πνευματικό του πατέρα, ἀνάλογα μέ τὴν ψυχικὴ κατάσταση στήν ὁποία βρίσκεται καί τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος καί τῆς καρδιάς του.

Κατὰ τό διάστημα πού κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς στό ἅγιο Βῆμα, ὁ χορός ψάλλει τό κοινωνικό. Λέγεται ἔτσι γιατί καλύπτει τό χρόνο κοινωνίας τῶν ἱερέων, ἔχει δέ περιεχόμενο Χριστολογικό, σκοπεύοντας νά ἐνθαρρύνει καί νά προτρέψει τούς πιστοὺς στή θεία Κοινωνία. Ψάλλεται μακρόσυρτα, οἱ δὲ πιστοὶ δυσκολεύονται νά ἐξακριβώνουν τίς φράσεις του. Εἶναι ἓνας στίχος ἀπὸ κάποιο ψαλμό. Τὴν Κυριακὴ ψάλλεται τό «*Αἰνεῖτε τόν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν*» (148,1 Ψαλμός). Τίς ἄλλες ἡμέρες καί ἑορτές ψάλλονται στίχοι ἀπὸ ἄλλους ψαλμούς²⁶⁷.

Μετά τό τέλος τοῦ κοινωνικοῦ καί τήν πρόσκληση τοῦ ἱερέα «Μετά φόβου Θεοῦ πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε», ὁ λειτουργός κοινωνεῖ τούς πιστούς, λέγοντας στόν καθένα τήν φράση: «Μεταδίδοται σοι τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί εἰς ζωήν αἰώνιον». Ὁ πιστός δέχεται μέ περίσκεψη καί ἄκρα προσοχή τά ἁγιασθέντα τίμια Δῶρα. Γίνεται «χριστοφόρος» καί «θεοφόρος», «σύναιμος» καί «σύσσωμος» Χριστοῦ. Ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι τό κατ' ἔξοχήν θεοποιητικό μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεός σπείρεται μέσα μας, γιά νά βλαστήσει στίς ψυχές καί τά σώματά μας τό οὐράνιο φυτό τῆς ἀφθαρσίας.

Ἐκκοινωνήσει κι ὁ τελευταῖος πιστός, ὁ λειτουργός ἀφήνει τό Ποτήριο στήν ἁγία Τράπεζα καί εὐλογεῖ μέ τό χέρι του τό λαό λέγοντας: «Σῶσον, ὁ Θεός, τόν λαόν σου καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν σου» (Σῶσε, Κύριε, τό λαό σου καί εὐλόγησε τήν κληρονομία σου). Λαός καί κληρονομία σημαίνουν τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, στό ὁποῖο ἰσότημα μετέχουν κληρός καί λαός. Ἐπομένως ἡ εὐλογία τοῦ πληρώματος εἶναι εὐλογία αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας. Στή συνέχεια ἐπιστρέφει ὁ ἱερέας στό ἱερό Βῆμα καί λέγει τό στίχο ἀπό τόν 56ο Ψαλμό: «Ἐψώθητι ἐπί τούς οὐρανοῦς, ὁ Θεός, καί ἐπί πᾶσαν τήν γῆν ἡ δόξα σου» (Νά ὑψωθείς στους οὐρανοῦς, Θεέ μας, καί ν' ἀπλωθεῖ σέ ὅλη τή γῆ ἡ δόξα σου). Οἱ λόγοι αὐτοί συμβολικά σημαίνουν τήν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου.

Στό μεταξύ ὁ λαός ψάλλει ἕνα χαρούμενο καί πανηγυρικό ὕμνο:

«Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὐρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν».

(Εἶδαμε τό ἀληθινό φῶς, λάβαμε τό ἐπουράνιο Πνεῦμα, βρήκαμε τήν ἀληθινή πίστη, ὕμνοῦντες τήν ἀδιαίρετη Τριάδα, γιατί αὕτη εἶναι πού μᾶς ἔσωσε).

Ἡ δραματική κίνηση τῆς θείας ἱερουργίας πού ἄρχισε ἀπό τήν ἑναρξή τῆς θείας Λειτουργίας γιά ν' ἀκολουθήσει μιά

βαθμιαία πορεία πρὸς τό θεῖο Μυστήριο καί ν' ἀποκορυφωθεῖ στήν ὑπέριστα θυσία τοῦ Κυρίου, τώρα ἀναπαύεται ἡρεμα στίς ψυχές καί τά σώματα τῶν πιστῶν. Ἡ ἱερή σύναξη ἔχει τώρα μέσα της καί ζεῖ οὐσιαστικά τό Θεό. Οἱ ψυχικές καί συναισθηματικές μεταπτώσεις τοῦ πληρώματος πού μέ συντριβή καί συνοχή καρδίας παρακολουθοῦσε τό Χριστό ἀπό τήν εἰσοδό του στόν κόσμο μέχρι τήν πορεία του στό Γολγοθά, τώρα ἐξαφανίζονται, ἀφήνοντας στή θέση τους μιά εὐφρόσυνη γεύση, μιά χαρά ἀνείπωτη καί ἀνεκλάλητη σ' ἕναν τόνο πανηγυρικής σεμνότητας. Ἡ καρδιά τῶν πιστῶν δέν ἀντέχει σιωπηλά τό βάρος τῆς ὑπέριστα δωρεᾶς, θέλει νά τό ἐξωτερικεύσει, νά τό φωνάξει, νά τό ἀκούσουν ἄγγελοι καί ἄνθρωποι. Καί ψάλλει: «Εἶδαμε τό φῶς τό ἀληθινόν», τό ἄκτιστο φῶς τοῦ Χριστοῦ, τή δόξα τῆς Ἁγίας Τριάδας, τό θεμέλιο τοῦ κόσμου καί τή χαρά τῶν ἀγγέλων. Τό εἶδαμε μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς μας, τό κατέχουμε καί τό ζοῦμε στά ἄδυτα τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιάς μας. Ἐχομε καί ζοῦμε τή θέαση τῆς θείας βασιλείας. Καί ἔχομε βαθιά μέσα μας τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πού τέλεσε τή θεία μυσταγωγία καί μέ τήν ἄρρητη μυρωδιά του εὐωδιάζει τίς ψυχές μας. Ἐχομε μέσα μας τόν Παράκλητο τῆς Ἐκκλησίας, τό Πνεῦμα τῶν θείων ὑψώσεων καί μετεωρισμῶν, στήν πιό μεγάλη καί δυνατή του φανέρωση. Τώρα μέσα μας σέ μύριους τόνους συνθέτει τή μελωδία τοῦ Θεοῦ, κρᾶζοντας «Ἄββᾶ ὁ Πατήρ». Στήν κοινωνία τῶν ἀχράντων Μυστηρίων βρήκαμε τήν ἀληθινή πίστη, ὄχι ὅπως τήν καταγράφουν τά βιβλία τῶν σοφῶν, ὄχι σάν θεωρητική γνώση ἢ ἰδέα τοῦ πνεύματος καί τοῦ λόγου, ἀλλά σάν μιά θελξικάρδια βίωση, σάν ἕνα ἄρρητο ζέσταμα καρδιάς, σάν μιά ἀληθινή πνοή ζωῆς. Αὕτη εἶναι ἡ θεσπέσια κατάληξη τοῦ ἱεροῦ Μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτά μᾶς ὀδηγοῦν νά προσκυνήσουμε τήν ἀδιαίρετη Τριάδα, ἀπό τήν ὁποία ὅλα προέρχονται καί σ' αὐτήν ὅλα καταλήγουν.

Ὁλος αὐτός ὁ πανηγυρικός ὕμνος ὁ διαδονῶν τήν καρδιά τῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης, γιά ἄλλη μιά φορά φανερώνει

τόν έντονο τριαδικό χαρακτήρα τής ούσίας τής Ὁρθοδοξίας, τής θείας λατρείας καί τής Λειτουργίας τής.

Ὁ ἱερέας, εἰσάγοντας τά Ἅγια στήν Πρόθεση, λέγει:

«Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν. Πάντοτε νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Ἐφοῦ οἱ πιστοί κοινώνησαν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, ἀφοῦ εἶδαν τό φῶς τό ἀληθινό καί ἔλαβαν τό ἐπουράνιο Πνεῦμα, εἶναι ἄξιο καί πρόπον νά εὐχαριστήσουν τόν Κύριο. Ὁ διάκονος προτρέπει:

«Ὁρθοί. Μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καί ζωοποιῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφυλάξον ἡμᾶς ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Τήν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν καί ἀναμάρτητον αἰτησάμενοι, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

(Ὁρθιοί. Ἐφοῦ μεταλάβαμε τά θεῖα, ἅγια, ὀλοκάθαρα, ἀθάνατα καί ζωοποιά, φρικτά μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, ἄς εὐχαριστήσουμε ἀξίως τόν Κύριο.

Βοήθησέ μας κ.λπ...

Ἐὐχαριστήσωμεν ἡμᾶς τήν ἡμέρα ἀφοῦ ζητήσαμε κ.λπ...).

Ὁ διάκονος εἶναι προτρεπτικός: «Σηκωθεῖτε ὀρθιοί! Μετά τήν τόσο μεγάλη δωρεά πού μᾶς ἔκανε ὁ Θεός νά ἔνωθεῖ μαζί μας μέ τά ζωοπάροχα καί φρικτά του μυστήρια, ἄς τόν εὐχαριστήσουμε ἀξία γιά τή μεγαλοδωρία του».

Στή συνέχεια δέν παραλείπει νά ζητήσει τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τόν Ὅποιο παρακαλεῖ νά μᾶς χαρίσει ὀλόκληρη τήν ἡμέρα τέλεια, εἰρηνική καί ἀναμάρτητη· κι ἑμᾶς νά φωτίσει νά ἐμπιστευθοῦμε ὀλόκληρη τή ζωή μας στήν ἀγάπη καί τήν πρόνοια τοῦ Σωτήρα μας.

Ὁ ἱερέας:

«Εὐχαριστοῦμέν σοι, Δέσποτα, φιλόνηρωπε, εὐεργέτα